

**UNIVERZA V LJUBLJANI
EKONOMSKA FAKULTETA**

MAGISTRSKO DELO

**ANALIZA KONKURENČNOSTI TRŽNIH STORITVENIH
DEJAVNOSTI V SLOVENIJI V PRIMERJAVI Z EU**

Ljubljana, junij 2003

SONJA URŠIČ

IZJAVA

Študentka Sonja Uršič izjavljam, da sem avtorica tega magistrskega dela, ki sem ga napisala pod mentorstvom profesorja dr. Marka Jakliča in skladno s 1. odstavkom 21. člena Zakona o avtorskih in sorodnih pravicam dovolim objavo magistrskega dela na fakultetnih spletnih straneh.

V Ljubljani, dne 5.6.2003

Podpis: _____

KAZALO

1. UVOD	1
1.1. Oris problematike z opredelitvijo predmeta raziskovanja	1
1.2. Namen magistrskega dela in temeljna hipoteza	2
1.3. Metode raziskovanja in oris vsebine poglavij	2
2. RAZVOJ IN VLOGA STORITVENEGA SEKTORJA	4
2.1. Opredelitev storitev	4
2.2. Zgodovinski pregled vzpona storitvenega sektorja	6
2.3. Dejavniki strukturnih sprememb narodnih gospodarstev	10
2.3.1. Spremembe v povpraševanju	10
2.3.2. Tehnološki napredek in organizacijske spremembe	12
2.3.3. Mednarodna menjava	13
2.3.4. Pomen posameznih dejavnikov strukturnih sprememb	14
2.4. Zaton procesa terciarizacije in vzpon na znanju temelječih storitev	15
3. PRODUKTIVNOST IN ZAPOSLOTVENI POTENCIAL STORITVENEGA SEKTORJA	17
3.1. Baumolov model neravnotežne rasti	17
3.2. Veljavnost Baumolovega modela neravnotežne rasti v praksi	18
3.3. Vpliv stopenj rasti produktivnosti posameznih gospodarskih sektorjev na agregatno stopnjo rasti produktivnosti	19
3.4. Problemi merjenja produktivnosti storitev	22
3.5. Zaposlitveni potencial storitvenega sektorja	24
4. METODOLOGIJA EMPIRIČNE ANALIZE KONKURENČNOSTI TRŽNIH STORITVENIH DEJAVNOSTI V SLOVENIJI	27
4.1. Izbor metodologije	27
4.2. Struktura analize konkurenčnosti	28
4.3. Viri in zajetje podatkov	29
4.4. Problem ažurnosti podatkov	30
5. POMEN TRŽNIH STORITVENIH DEJAVNOSTI V SLOVENIJI V OBDOBJU 1996-2001 TER PRIMERJAVA Z EU	31
5.1. Spreminjanje deležev zaposlenih po področjih tržnih storitvenih dejavnosti v obdobju 1996-2001 ter primerjava z EU	31
5.2. Spreminjanje deležev dodane vrednosti po področjih tržnih storitvenih dejavnosti v obdobju 1996-2001 ter primerjava z EU	33
5.3. Relativna produktivnost posameznih področij tržnih storitvenih dejavnosti v Sloveniji in EU	34

6. KONKURENČNOST POSAMEZNIH PODROČIJ TRŽNIH STORITVENIH DEJAVNOSTI V SLOVENIJI V PRIMERJAVI Z EU	36
6.1. Gradbeništvo (45) in poslovanje z nepremičninami (70)	37
6.1.1. Predstavitev področja	37
6.1.2. Proizvodnja oziroma vrednost gradbenih del	38
6.1.3. Produktivnost in stroški dela na zaposlenega	40
6.2. Trgovina z motornimi vozili (50), trgovina na debelo (51) in trgovina na drobno (52)	42
6.2.1. Predstavitev področja	42
6.2.2. Celotni prihodki trgovine in sprememba realnih prihodkov od prodaje v trgovini z motornimi vozili in trgovini na drobno	43
6.2.3. Maloprodajna mreža v trgovini na drobno	45
6.2.4. Produktivnost in stroški dela na zaposlenega	46
6.3. Turizem – gostinstvo (55), storitve potovalnih agencij in organizatorjev potovanj (633), dejavnost sejmišč in zabaviščnih parkov (9233) ter dejavnost botaničnih in živalskih vrtov (9253)	48
6.3.1. Predstavitev področja	48
6.3.2. Število turistov in njihove prenočitve	50
6.3.3. Nastanitvene zmogljivosti ter prenočitve po vrstah nastanitvenih objektov in krajev	51
6.3.4. Produktivnost in stroški dela na zaposlenega	53
6.4. Kopenski promet in cevovodni transport (60), vodni promet (61), zračni promet (62) in pomožne prometne dejavnosti (63), razen storitev potovalnih agencij in organizatorjev potovanj (633)	54
6.4.1. Predstavitev področja	54
6.4.2. Razvoj blagovnega in potniškega prometa	55
6.4.2.1. Razvoj blagovnega prometa	55
6.4.2.2. Razvoj potniškega prometa	57
6.4.3. Drugi pomembni kazalci transportnih storitev	58
6.4.4. Produktivnost in stroški dela na zaposlenega	59
6.5. Finančno posredništvo, razen zavarovalništva in dejavnosti pokojninskih skladov (65), zavarovalništvo in dejavnost pokojninskih skladov, razen obveznega socialnega zavarovanja (66) ter pomožne dejavnosti v finančnem posredništvu (67)	61
6.5.1. Finančno posredništvo, razen zavarovalništva in dejavnosti pokojninskih skladov (65)	61
6.5.2. Zavarovalništvo in dejavnost pokojninskih skladov, razen obveznega socialnega zavarovanja (66)	63
6.5.3. Pomožne dejavnosti v finančnem posredništvu (67)	64
6.6. Najem in poslovne storitve: dajanje strojev in opreme v najem (71), raziskovanje in razvoj (73) ter druge poslovne dejavnosti (74)	66
6.6.1. Predstavitev področja	66

6.6.2. Kazalci konkurenčnosti oddelka dajanje strojev in opreme brez upravljalcev v najem (71)	68
6.6.3. Kazalci konkurenčnosti oddelka drugih poslovnih storitev (74)	69
6.6.3.1. Pravne, računovodske, knjigovodske in revizijske dejavnosti, davčno svetovanje, raziskovanje trga in javnega mnenja, podjetniško svetovanje in upravljanje s holding družbami (741)	69
6.6.3.2. Ekonomska propaganda (744) ter dejavnost agencij za zaposlovanje in posredovanje delovne sile (745)	71
6.6.4. Produktivnost in stroški dela na zaposlenega	71
6.7. Informacijsko-komunikacijske (64, 72) ter avdio-vizuelne storitve (2214, 2231, 921, 922)	73
6.7.1. Informacijsko-komunikacijske storitve (64, 72)	73
6.7.1.1. Predstavitev dejavnosti in poslovanja	73
6.7.1.2. Drugi kazalci konkurenčnosti	75
6.7.1.3. Produktivnost in stroški dela na zaposlenega	76
6.7.2. Avdio-vizuelne storitve (2214, 2231, 921, 922)	77
6.7.2.1. Filmska in video dejavnost (921)	77
6.7.2.2. Radijska in televizijska dejavnost (922)	78
6.7.2.3. Izdajanje posnetih nosilcev zvočnega zapisa (2214) in razmnoževanje zvočnih zapisov (2231)	78
6.8. Povzetek glavnih ugotovitev analize konkurenčnosti po področjih tržnih storitvenih dejavnosti	79
6.8.1. Produktivnost dela kot delež EU povprečja	79
6.8.2. Spreminjanje produktivnosti dela v obdobju 1996-2000	80
6.8.3. Konkurenčnost posameznih področij tržnih storitvenih dejavnosti glede na svojevrstne kazalce	81
7. SKLEP	83
LITERATURA	88
VIRI	91
PRILOGA	1
Priloga 1: Podatki o strukturnih spremembah, ki dopolnjujejo teoretični del	1
Priloga 2: Sintezne tabele kazalcev konkurenčnosti po področjih tržnih storitvenih dejavnosti	1

KAZALO TABEL

Tabela 1: Deleži sektorjev v skupni zaposlenosti in dodani vrednosti v Sloveniji v obdobju 1985-2001 (v %)	9
Tabela 2: Zaostanek EU za ZDA v deležu zaposlenih po skupinah storitvenih dejavnosti v letu 1997 (v odstotnih točkah)	25
Tabela 3: Področja tržnih storitvenih dejavnosti ter pripadajoči oddelki, skupine in razredi po Panorama of European Business	28
Tabela 4: Deleži posameznih področij tržnih storitvenih dejavnosti v skupni zaposlenosti v Sloveniji v obdobju 1996-2001 in v EU v letu 1997 (v %)	32
Tabela 5: Deleži posameznih področij tržnih storitvenih dejavnosti v skupni dodani vrednosti v Sloveniji v obdobju 1996-2001 in v EU v letu 1997 (v %)	33
Tabela 6: Relativna produktivnost po področjih tržnih storitvenih dejavnosti v Sloveniji v obdobju 1996-2001 in v EU v letu 1997 (indeksi)	35
Tabela 7: Bruto dodana vrednost na zaposlenega, stroški dela na zaposlenega ter razmerje med bruto dodano vrednostjo in stroški dela v gradbeništvu in poslovanju z nepremičninami v Sloveniji v letu 2000 ter v EU v letu 1997 (v 000 EUR)	41
Tabela 8: Deleži posameznih oddelkov in skupin dejavnosti trgovine v celotnih prihodkih trgovine v EU v letu 1997 in v Sloveniji v letu 2000 ter sprememba deleža v Sloveniji v obdobju 1996-2000 (v %)	44
Tabela 9: Indeksi realnih prihodkov od prodaje v trgovini (Slovenija: 1996=100, EU: 1995=100)	44
Tabela 10: Bruto dodana vrednost na zaposlenega, stroški dela na zaposlenega ter razmerje med bruto dodano vrednostjo in stroški dela v trgovini v Sloveniji v letu 2000 ter v EU v letu 1997 (v 000 EUR)	47
Tabela 11: Turisti in turistične prenočitve v Sloveniji v obdobju 1996-2000 (v 000)	50
Tabela 12: Kazalci dejavnosti hotelov in dejavnosti domov, kampov in drugih nastanitvenih zmogljivosti v Sloveniji v obdobju 1996-2000	52
Tabela 13: Turisti in njihove prenočitve po vrstah krajev v Sloveniji v letu 2000 (v %)	53
Tabela 14: Bruto dodana vrednost na zaposlenega, stroški dela na zaposlenega ter razmerje med bruto dodano vrednostjo in stroški dela v turizmu v Sloveniji v letu 2000 ter v EU v letu 1997 (v 000 EUR)	53
Tabela 15: Razvoj blagovnega prometa v Sloveniji v obdobju 1970-2000 (v mio tkm)	55
Tabela 16: Razvoj blagovnega prometa v EU v obdobju 1970-1999 (v mrd tkm, v %)	56
Tabela 17: Razvoj potniškega prometa v Sloveniji v obdobju 1970-2000 (v mio pkm)	57
Tabela 18: Razvoj potniškega prometa v EU v obdobju 1970-1999 (v mrd pkm, v %)	58
Tabela 19: Drugi pomembni kazalci po oddelkih oziroma skupinah transportnih storitev	59
Tabela 20: Bruto dodana vrednost na zaposlenega, stroški dela na zaposlenega ter razmerje med bruto dodano vrednostjo in stroški dela v transportnih storitvah v Sloveniji v letu 2000 ter v EU v letu 1997 (v 000 EUR)	60
Tabela 21: Kazalci finančnega posredništva, razen zavarovalništva in dejavnosti pokojninskih skladov za Slovenijo v letu 2000 in EU v letu 1999	62
Tabela 22: Kazalci zavarovalništva in dejavnosti pokojninskih skladov, razen obveznega socialnega zavarovanja za Slovenijo v letu 2000 in EU v letu 1999	64
Tabela 23: Kazalci borzne dejavnosti za Slovenijo in EU v obdobju 1992-2001	65

Tabela 24: Bruto dodana vrednost na zaposlenega, stroški dela na zaposlenega ter razmerje med bruto dodano vrednostjo in stroški dela v najemu in poslovnih storitvah v Sloveniji v letu 2000 ter v EU v letu 1997 (v 000 EUR)	72
Tabela 25: Prihodki računalniških in telekomunikacijskih storitev v Sloveniji v obdobju 1999-2002 (v mio EUR) in v EU v obdobju 1998-2001 (v mrd EUR)	74
Tabela 26: Kazalci konkurenčnosti informacijsko-komunikacijskih storitev za Slovenijo in EU v letu 2000	75
Tabela 27: Bruto dodana vrednost na zaposlenega, stroški dela na zaposlenega ter razmerje med bruto dodano vrednostjo in stroški dela v informacijsko-komunikacijskih storitvah v Sloveniji v letu 2000 ter v EU v letu 1997 (v 000 EUR)	76
Tabela 28: Kazalci filmske in video dejavnosti, radijske in televizijske dejavnosti ter izdajanja posnetih nosilcev zvočnega zapisa in razmnoževanja zvočnih zapisov za Slovenijo in EU v letu 2000	77

Priloga 1

Tabela 1: Stopnje rasti bruto dodane vrednosti, zaposlenosti in produktivnosti v storitvenih dejavnostih v EU ter v ZDA v obdobju 1970-1993 (v %)	3
---	---

Priloga 2

Tabela 1: Kazalci gradbeništva (45) in poslovanja z nepremičninami (70)	4
Tabela 2: Kazalci trgovine z motornimi vozili (50), trgovine na debelo (51) in trgovine na drobno (52)	5
Tabela 3: Kazalci gostinstva (55) in storitev potovalnih agencij in organizatorjev potovanj; s turizmom povezanih dejavnosti (633)	7
Tabela 4: Kazalci transportnih storitev: kopenskega prometa in cevovodnega transporta (60), vodnega prometa (61), zračnega prometa (62) in pomožnih prometnih dejavnosti (63), razen storitev potovalnih in turističnih organizacij (633)	8
Tabela 5: Kazalci finančnega posredništva (65), zavarovalništva in dejavnosti pokojninskih skladov (66) ter pomožnih dejavnosti v finančnem posredništvu (67)	10
Tabela 6: Kazalci najema (71), raziskovanja in razvoja (73) ter drugih poslovnih dejavnosti (74)	11
Tabela 7: Kazalci informacijsko-komunikacijskih dejavnosti (64 in 72)	13
Tabela 8: Kazalci avdio-vizuelnih dejavnosti (921, 922, 2214 in 2231)	14
Tabela 9: Bruto dodana vrednost na zaposlenega in stroški dela na zaposlenega v Sloveniji v letu 2000 kot deleži EU povprečij iz leta 1997 (v %)	15

KAZALO SLIK

Slika 1: Deleži kmetijstva, industrije in storitev v skupni zaposlenosti v državah OECD-ja ¹ v obdobju 1900-2001 (v %)	7
Slika 2: Povprečne letne stopnje rasti agregatne produktivnosti dela v EU in ZDA v obdobju 1973-2000 (v %)	19
Slika 3: Vpliv znotraj sektorske stopnje rasti produktivnosti na agregatno stopnjo rasti produktivnosti v izbranih državah v obdobju 1980-1999 (letne stopnje rasti v %)	20
Slika 4: Vpliv sprememb v sektorski strukturi zaposlenosti na agregatno stopnjo rasti produktivnosti v izbranih državah v obdobju 1980-1999 (letne stopnje rasti v %)	20

Slika 5: Deleži posameznih področij tržnih storitvenih dejavnosti v skupni zaposlenosti v Sloveniji v letu 2001 in v EU v letu 1997 (v %)	32
Slika 6: Deleži posameznih področij tržnih storitvenih dejavnosti v skupni dodani vrednosti v Sloveniji v letu 2001 in v EU v letu 1997 (v %)	34
Slika 7: Število zaposlenih v gradbeništvu in poslovanju z nepremičninami v Sloveniji v obdobju 1996-2000	38
Slika 8: Povprečne realne letne stopnje rasti proizvodnje gradbeništvu v obdobju 1995-1999 po državah in v povprečju v EU (v %)	39
Slika 9: Spreminjanje deleža posameznih kategorij gradbenih objektov v Sloveniji v obdobju 1996-2000 (v %)	39
Slika 10: Število zaposlenih v trgovini z motornimi vozili, trgovini na debelo in trgovini na drobno v Sloveniji v obdobju 1996-2000	43
Slika 11: Število bencinskih servisov na deset tisoč prebivalcev v Sloveniji v letu 2000 ter v EU v letu 1998	45
Slika 12: Število trgovin na drobno z živili in neživili na deset tisoč prebivalcev v Sloveniji v letu 2000 in v EU v letu 1999	46
Slika 13: Število zaposlenih v turizmu (v gostinstvu in storitvah potovalnih agencij in organizatorjev potovanj) v Sloveniji v obdobju 1996-2000	49
Slika 14: Prenočitve turistov po mesecih v letu 2000: Slovenija – vse nastanitvene zmogljivosti, ločeno domači in tuji turisti; EU – hoteli in podobni obrati, skupaj domači in tuji turisti (v %)	51
Slika 15: Število zaposlenih v kopenskem, vodnem in zračnem prometu ter v pomožnih prometnih dejavnostih, razen storitev potovalnih in turističnih organizacij v Sloveniji v obdobju 1996-2000	55
Slika 16: Število zaposlenih v najemu, raziskovanju in razvoju ter drugih poslovnih storitvah v Sloveniji v obdobju 1996-2000	67
Slika 17: Deleži posameznih oddelkov in skupin v skupni bruto dodani vrednosti področja najem in poslovne storitve v Sloveniji v letu 2000 in v EU v letu 1999 (v %)	68
Slika 18: Deleži posameznih področij svetovanja v prihodku svetovalne dejavnosti v Sloveniji in v Evropi ¹ v letu 2001 (v %)	70
Slika 19: Število zaposlenih v poštnih in telekomunikacijskih storitvah ter v računalništvu in z njim povezanimi dejavnostmi v Sloveniji v obdobju 1996-2000	74
Slika 20: Bruto dodana vrednost na zaposlenega in stroški dela na zaposlenega v Sloveniji v letu 2000 po oddelkih tržnih storitvenih dejavnosti kot deleži EU povprečij iz leta 1997 (v %)	79
Slika 21: Sprememba bruto dodane vrednosti na zaposlenega po oddelkih tržnih storitvenih dejavnosti v Sloveniji v obdobju 1996-2000 (v %)	80

Priloga 1:

Slika 1: Spreminjanje deležev kmetijstva, industrije in storitev v skupni zaposlenosti v EU, ZDA in na Japonskem v obdobju 1900-2001 (v %)	2
--	---

SLOVAR UPORABLJENIH OKRAJŠAV

A	Avstrija
B	Belgija
BDP	Bruto domači proizvod
BOZP	Bruto obračunana zavarovalna premija
CIETT	International Confederation of Temporary Work Businesses
D	Nemčija
DK	Danska
E	Španija
EL	Grčija
EU	Evropska unija
EUR	Evro
F	Francija
FIN	Finska
GOS/TS	Stopnja dobičkonosnosti
GVA	Bruto dodana vrednost
GVAPE	Bruto dodana vrednost na zaposlenega
GVA/LC	Razmerje med bruto dodano vrednostjo in stroški dela
I	Italija
ISIC Rev. 2	International Standard Industrial Classification of all Economic Activities, Revision 2 – klasifikacija dejavnosti, ki so jo zasnovali v okviru OZN, da bi omogočili mednarodno primerljivost statističnih podatkov na gospodarskem področju; v veljavo je stopila leta 1968
L	Luksemburg
LCPE	Stroški dela na zaposlenega
MDDSZ	Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve
mio	Milijon
mrd	Milijarda
N	Število podjetij
NACE Rev. 1	Nomenclature statistique des activités économiques dans le Communauté Européene, Revision 1 – klasifikacija dejavnosti, določena z uredbo Evropskega sveta leta 1990 kot obvezen statistični standard v Evropski uniji
NL	Nizozemska
np	Ni podatka
NYSE	New York Stock Exchange
P	Portugalska
PID	Pooblaščen investicijska družba
pkm	Potniški kilometri
S	Švedska
SKD	Standardna klasifikacija dejavnosti – slovenska klasifikacija dejavnosti, ki se vsebinsko in strukturno povsem ujema z NACE Rev. 1
SLO	Slovenija
SURS	Statistični urad Republike Slovenije
TEU	Twenty-foot equivalent unit – 20" kontejner; izraz za kapaciteto prevoza ladij
tkm	Tonski kilometri
TS	Celotni prihodki
UK	Velika Britanija
ZDA/US	Združene države Amerike

1. UVOD

1.1. Oris problematike z opredelitvijo predmeta raziskovanja

Celotno obdobje industrijske revolucije je bilo zaznamovano z idejo, da imajo ekonomsko uporabnost izključno fizični predmeti. Storitveni sektor je torej predstavljal »neproduktivni ostanek«. Danes se s temi trditvami ne moremo več strinjati. Pomen storitvenega sektorja, merjen z deležem zaposlenih in dodane vrednosti, je v dvajsetem stoletju hitro naraščal in ob koncu stoletja je ta sektor v vseh razvitih tržnih gospodarstvih predstavljal največji del celotnega gospodarstva. V letu 2000 je v EU ustvaril 70% celotne dodane vrednosti in zaposloval 69% vseh zaposlenih, v ZDA je bil njegov delež še večji, na Japonskem pa je nekoliko zaostajal za povprečjem EU (European Competitiveness Report 2002, 2002, str. 59).

Storitve torej v razvitih državah predstavljajo največji in naraščajoč gospodarski sektor, kar pomeni, da sta njihova produktivnost in konkurenčnost bistvena elementa gospodarske rasti in blaginje. Poleg tega imajo storitve, ki se neposredno vežejo na proizvode oziroma proizvodnjo, pomembno vlogo tudi pri zagotavljanju konkurenčnosti in zaposlitvenega potenciala industrijskega sektorja. Nazadnje lahko omenimo tudi vse večjo mednarodno menjavo storitev, kar pomeni, da konkurenčnost storitev pomembno vpliva tudi na mednarodno konkurenčnost sodobnih gospodarstev. Zaradi tega je nujno potrebno izboljšati poznavanje storitvenega sektorja in zagotoviti sistematično spremljanje njegove konkurenčnosti, tako kot to počnemo za industrijski sektor.

Prvi korak v tej smeri je izboljšanje statistične podatkovne baze za področje storitvenih dejavnosti, ki je v primerjavi s podatkovno bazo za industrijske dejavnosti precej bolj pomanjkljiva in neažurna. To je naloga za to pristojnih organov. Pomanjkanje podatkov in njihova neažurnost, slednje velja predvsem za podatke o državah članicah EU, je bil eden od problemov, s katerim sem se srečala pri svojem delu. Drugi korak pa je zagotoviti bolj sistematično spremljanje konkurenčnosti storitvenih dejavnosti, kar je namen moje magistrske naloge. Pri tem sem bom omejila na proučevanje tržnih storitvenih dejavnosti, saj se značilnosti poslovanja v javnem sektorju precej razlikujejo od značilnosti poslovanja v tržnih razmerah.

Zelo pomemben vidik konkurenčnosti je produktivnost. Glavni problem merjenja produktivnosti v storitvenem sektorju je, da je spremembe v proizvodni težko ali nemogoče razdeliti na spremembe v kakovosti, ceni in količini. Razlikovanje med temi tremi komponentami pa je potrebno za merjenje realnega proizvoda in iz njega izpeljane produktivnosti (European Competitiveness Report 2002, 2002, str. 63). Težave pri merjenju produktivnosti so tudi eden od razlogov za podcenjenost produktivnosti storitev v uradni statistiki. Zaradi tega je pri merjenju produktivnosti storitev pomembno, da v analizo konkurenčnosti storitev vključimo več različnih kazalcev produktivnosti. Po mnenju številnih sodobnih ekonomistov je pri tem potrebno za posamezna področja

storitvenih dejavnosti oblikovati njim ustrezne kazalce. Ti svojevrstni kazalci so bolj primerni za razumevanje gibanj v produktivnosti oziroma konkurenčnosti posameznih skupin storitev kot nek enoten nabor kazalcev za vse storitvene dejavnosti. Poleg tega je pomembno, da vključimo tudi kakovostne kazalce, ki so za analizo konkurenčnosti storitvenega sektorja še pomembnejši kot za analizo konkurenčnosti industrijskega sektorja.

1.2. Namen magistrskega dela in temeljna hipoteza

Namen magistrskega dela je vzpostaviti referenčni sistem kazalcev, ki bi omogočal sistematično spremljanje konkurenčnosti storitvenega sektorja v Sloveniji. Danes se namreč še vedno veliko več pozornosti namenja spremljanju dogajanja v industrijskem kot v storitvenem sektorju, kljub dejstvu, da tudi v Sloveniji slednji, merjen z deležem ustvarjene dodane vrednosti in deležem zaposlenih, predstavlja največji gospodarski sektor. S tem želim vzpodbuditi tudi druge avtorje, da bi pričeli razmišljati v tej smeri ter da bi sistem kazalcev v prihodnje izboljšali in/ali izpopolnili.

Sistematično spremljanje konkurenčnosti storitvenega sektorja je nujno potrebno, saj omogoča hiter pregled nad dogajanjem po posameznih področjih storitvenih dejavnosti in s tem služi kot podlaga ekonomskim odločitvam tako podjetnikov kot oblikovalcev ekonomske politike. Zaradi dejstva, da storitve predstavljajo vse večji delež tudi v strukturi vrednosti proizvodov, je izboljšanje konkurenčnosti storitvenega sektorja pomembno ne le z vidika tega sektorja, ampak tudi z vidika konkurenčnosti in zaposlitvenega potenciala industrijskega sektorja.

1.3. Metode raziskovanja in oris vsebine poglavij

Metode dela v začetnih dveh poglavjih magistrskega dela (drugo in tretje poglavje) pretežno temeljijo na proučevanju teoretične podlage in teoretičnih spoznanj s področja storitvenega sektorja. V drugem poglavju sem podala opredelitev storitvenih dejavnosti ter pregled razvoja in vloge storitvenega sektorja v razvitih tržnih gospodarstvih, v tretjem poglavju pa sledi obravnava vprašanj povezanih s produktivnostjo storitvenega sektorja, problemi merjenja produktivnosti storitev ter zaposlitvenim potencialom storitvenega sektorja.

Teoretičnim osnovam sledi analiza konkurenčnosti tržnih storitvenih dejavnosti, ki temelji na empirični analizi. Metodologijo empirične analize konkurenčnosti po posameznih področjih tržnih storitvenih dejavnosti sem povzela po Eurostatovi publikaciji Panorama of European Business (2001), v kateri med drugim spremljajo dogajanja na področju tržnih storitvenih dejavnosti v EU. Na to publikacijo sem se oprla iz več razlogov. Prvič, gre za zanesljiv vir podatkov, ki zajema vse države članice EU. Drugič, tržne storitvene dejavnosti v tej publikaciji sistematično spremljajo že več let, zato je njihov sistem kazalcev dobro izdelan; poleg tega skrbijo za redno izpopolnjevanje in izboljševanje tega

sistema. Tretjič, uporaba enakih ali vsaj podobnih kazalcev za Slovenijo omogoča neposredno primerjavo z državami članicami EU, na podlagi česar je mogoče podati oceno konkurenčnosti Slovenije. Kot zadnje bi navedla zahtevo, da bo najkasneje z vstopom Slovenije v Evropsko unijo potrebno zagotoviti skladnost kazalcev s tistimi, ki jih uporabljajo v EU.

Po Panorama of European Business sem se zgledovala v treh točkah: pri opredelitvi, katere dejavnosti sodijo med storitve, pri razvrščanju storitvenih dejavnosti v posamezna zaokrožena storitvena področja ter pri izboru in opredelitvi večine kazalcev konkurenčnosti. Podrobneje je metodologija empirične analize predstavljena v poglavju štiri.

Empirična analiza konkurenčnosti storitev je sestavljena iz dveh delov. V petem poglavju sem za obdobje 1996-2001 najprej analizirala spreminjanje pomena posameznih področij tržnih storitvenih dejavnosti v Sloveniji, merjen z deležem v skupni zaposlenosti in skupni dodani vrednosti. Pri tem sem pomen posameznih področij primerjala s pomenom teh področij v EU. Empirična analiza v tem delu temelji na podatkih in klasifikaciji nacionalnih računov. Glavni vir teh podatkov za Slovenijo je Statistični letopis Republike Slovenije. Na podlagi deležev v skupni dodani vrednosti in zaposlenosti sem analizirala tudi relativno produktivnost posameznih področij tržnih storitvenih dejavnosti v Sloveniji in EU.

V šestem poglavju, ki predstavlja najobsežnejši del magistrskega dela, sledi analiza konkurenčnosti tržnih storitvenih dejavnosti v Sloveniji v primerjavi z EU na podlagi izbranih kazalcev. Analiza konkurenčnosti je izvedena ločeno po posameznih področjih storitvenih dejavnosti, saj so za vsako področje relevantni svojevrstni kazalci. Analiza konkurenčnosti je pretežno omejena na ravni dvomestnih SKD oznak, ker bi sicer presegla predpisani obseg magistrskega dela, kjer je potrebno, pa so rezultati predstavljeni tudi na ravni tro- ali štirimestnih SKD oznak. Na koncu poglavja je podan povzetek, kjer so predstavljene ključne ugotovitve o konkurenčnosti posameznih področij storitvenih dejavnosti v Sloveniji v primerjavi z EU.

Magistrsko delo zaključujem s sklepom, kjer so predstavljene glavne ugotovitve.

2. RAZVOJ IN VLOGA STORITVENEGA SEKTORJA

2.1. Opredelitev storitev

Storitveni sektor sestavljajo zelo raznovrstne ekonomske dejavnosti, od visokotehnoloških, ki zahtevajo visoko izobraženo, strokovno delovno silo, do delovno intenzivnih dejavnosti, ki zaposlujejo nizko izobraženo delovno silo, pogosto s krajšim delovnim časom ali priložnostno. Običajno gre pri storitvah za zagotavljanje človeške dodane vrednosti v obliki dela, svetovanja, upravljalskih spretnosti, zabave, usposabljanja, posredovanja in podobno (The service economy, 2000, str. 7).

Od drugih oblik ekonomske dejavnosti se storitve razlikujejo v več pogledih. Ena od značilnosti storitev je njihova trenutna narava oziroma neoprijemljivost. Posledica neoprijemljivosti je, da storitev ni mogoče skladiščiti in zato potrošnja storitev poteka v trenutku njihove proizvodnje. Prav tako je težko opraviti transport storitev, kar zmanjšuje možnost za trgovanje s storitvami. Trenutno naravo storitev in njihovo neoprijemljivost so poudarjali predvsem zgodnji ekonomisti pod vplivom Adama Smitha. Smith je v svojem delu »The Wealth of Nations« zapisal, da je delo nekaterih družbeno najbolj uglednih ljudi, kot so duhovniki, odvetniki in zdravniki, v vseh pogledih neproduktivno in ne prispeva k bogastvu narodov (Giarini, 1987, str. v). Storitve so torej predstavljale neproduktivno delo in so imele majhno ekonomsko vrednost. Podobno je John Stuart Mill v svoji knjigi »Principles of Political Economy« dejal, da je storitev, ki jo zagotavlja nek fizični proizvod, sestavni del tega proizvoda (Giarini, 1987, str. v). Celotno obdobje industrijske revolucije je bilo tako zaznamovano z idejo, da imajo ekonomsko uporabnost izključno fizični predmeti. Storitveni sektor je predstavljal »preostali sektor« oziroma »neproduktivni ostanek«.

Tehnološki napredek, predvsem hiter vzpon informacijsko-komunikacijske tehnologije, pa je omajal uporabnost zgornje opredelitve pri ločevanju med storitvami in ostalimi gospodarskimi dejavnostmi. Informacijsko-komunikacijska tehnologija je namreč omogočila, da so potrošniki vse več storitev lahko koristili tudi z zamikom, torej ne nujno v trenutku njihove proizvodnje, oziroma omogočila je materialno naravo storitev. Primer so računalniška programska oprema, zapisana na elektronskih nosilcih, kopije filmov, shranjene na video kasetah, ipd. Takšne storitve imajo značilnosti proizvodov, saj en proizvajalec masovno proizvaja neko storitev za potrošnjo. Lahko pa proizvajalec proizvede eno samo storitev, ki omogoča potrošnjo velikega števila posameznikov. Primer je internetni dostop do slovarjev, enciklopedij, revij, ipd. (The service economy, 2000, str. 7-8).

Bolj uporabna opredelitev storitev je zato postala tista, ki temelji na interakciji med ponudnikom in porabnikom storitve. To opredelitev je podal Hill (1977, str. 318), ko je zapisal: »Storitve opredelimo kot spremembo stanja neke osebe ali proizvoda, ki je last neke ekonomske enote, in je rezultat dejavnosti neke druge ekonomske enote, vendar ob

predhodnem soglasju¹ prve osebe ali ekonomske enote za to dejanje«. Ta opredelitev storitev, ki temelji na interakciji dveh različnih ekonomskih enot, odraža strukturo trga storitev. Pri zagotavljanju storitev ene ekonomske enote v korist druge ekonomske enote ne pride do menjave storitev med tema dvema ekonomskima enotama, ampak proizvajalec storitev dela neposredno na potrošniku storitve ali proizvodu, ki že pripada potrošniku storitve. Trg storitev se v tem pogledu povsem razlikuje od trga fizičnih proizvodov, kjer se lastništvo nad proizvodom prenaša z ene ekonomske enote na drugo. Hill zato poudarja, da storitev ne moremo enačiti z nematerialnimi proizvodi, s katerimi se trguje na trgu.

Vendar v nekaterih primerih tudi opredelitev storitev, ki temelji na neposrednem stiku med proizvajalcem in kupcem, danes ni več ustrezna, saj tehnologija spreminja odnos med ponudnikom in potrošnikom storitve. Številne storitve, kot so na primer bančne, nepremičninske in finančne storitve ali trgovina na drobno, ki so včasih zahtevale osebni stik med ponudnikom in porabnikom storitve, se danes izvajajo prek interneta ali druge oblike komunikacije na daljavo, pri čemer je slednja v veliko primerih bolj učinkovita (The service economy, 2000, str. 9).

Predvsem po zaslugi informacijsko-komunikacijske tehnologije torej prihaja do vse večjega prekrivanja značilnosti storitvenega in industrijskega sektorja (Miles, Boden, 2000). Govorimo o približevanju industrijskega in storitvenega sektorja, v procesu katerega vsak sektor prevzema značilnosti, ki so nekdanje predstavljale svojevrstne značilnosti drugega sektorja. Poleg prevzemanja značilnosti približevanje med obema sektorjema poteka tudi prek vse večje uporabe proizvodov enega sektorja v proizvodnji drugega sektorja. Storitveni sektor uporablja vse več tehnoloških proizvodov predelovalne industrije, na primer avtomobilske in podobne sisteme v transportnih storitvah, farmacevtske, operacijske in zdravstvene instrumente v zdravstvu ter informacijsko-komunikacijsko tehnologijo v praktično vseh storitvenih dejavnostih. Na drugi strani predelovalna industrija uporablja vedno večji delež storitvenih vložkov v proizvodnjo. Storitveni element danes pogosto predstavlja večji delež v končnem proizvodu kot industrijski element (Commission Staff Working Paper of 29 April 1998: Industrial Competitiveness and Business Services, 1999, str. 10). Dinamičen vzajemni odnos med industrijo in storitvami lahko ponazorimo s primerom računalnika in programske opreme, kjer razvoj programske opreme pospešuje razvoj zmogljivejših računalnikov in obratno. Obenem sta računalnik in programska oprema popolnoma odvisna eden od drugega, saj vsak zase nimata prodajne vrednosti.

Zaradi vseh omenjenih problemov pri opredelitvi storitev, se v praksi najpogosteje enostavno našteva, katere dejavnosti sodijo med storitve. Najbolj široke opredelitve med storitve poleg transporta, trgovine, komunikacij, poslovnih in finančnih storitev (ožja opredelitev) uvrščajo še državne storitve, gradbeništvo in oskrbo z elektriko, plinom in

¹ V primeru, ko neka ekonomska enota povzroči spremembo stanja druge ekonomske enote brez njene privolitve, govorimo o eksternalijah.

vodo (široka opredelitev). Največja razhajanja se pojavljajo pri vključevanju gradbeništva ter oskrbe z elektriko, plinom in vodo med storitve, kjer tudi različne mednarodne institucije, organizacije in statistični uradi posameznih držav nimajo enotne opredelitve (Stare, 2000, str. 7).

2.2. Zgodovinski pregled vzpona storitvenega sektorja

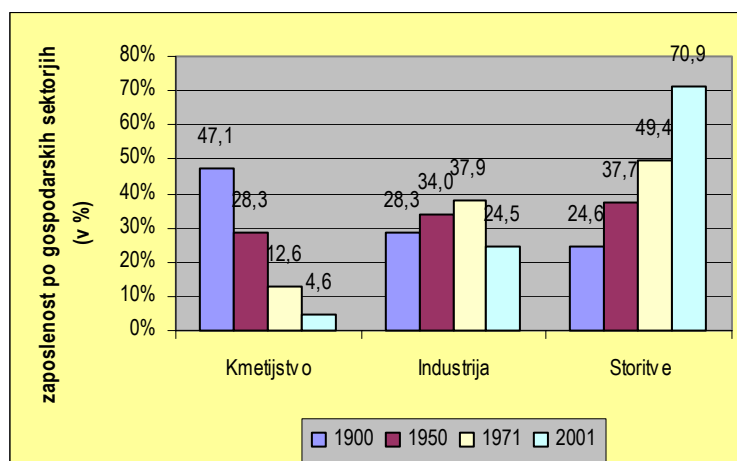
Strukturne spremembe v gospodarstvu se najpogosteje spremljajo preko spreminjanja deležev posameznih sektorjev v skupni zaposlenosti in dodani vrednosti v daljšem časovnem obdobju. V nadaljevanju je najprej podan pregled spreminjanja deležev posameznih sektorjev v skupni zaposlenosti v državah članicah OECD-ja v obdobju 1900-2001, nato pa sledi še pregled spreminjanja deležev posameznih sektorjev v skupni dodani vrednosti v obdobju 1970-1999.

Ocene za petindvajset držav članic OECD-ja kažejo, da je bila v začetku 20. stoletja približno polovica vseh zaposlenih v kmetijskem sektorju, četrtnina v industriji ter četrtnina v storitvah (glej Sliko 1). Strukturne spremembe v prvi polovici stoletja so potekale predvsem v smeri zmanjševanja deleža zaposlenih v kmetijskem sektorju. Do leta 1950 se je zaposlenost v kmetijskem sektorju zmanjšala za skoraj polovico, kar je imelo za posledico naraščanje števila zaposlenih tako v industriji kot v storitvah. Pri tem je število zaposlenih v storitvah naraščalo nekoliko hitreje kot v industriji, tako da sta deleža zaposlenih v letu 1950 znašala 34% v industriji in 38% v storitvah. Trend hitrejšega naraščanja zaposlenosti v storitvah je v drugi polovici 20. stoletja postajal vse intenzivnejši in v začetku sedemdesetih let so storitve sprejele že večino zmanjšanja zaposlenosti v kmetijskem sektorju. V letu 1971 je bilo tako v kmetijskem sektorju še 13% vseh zaposlenih, storitveni sektor pa je obsegal že 49% vseh zaposlenih. Strukturni premiki v smeri naraščanja števila zaposlenih v industriji so se postopno zaključili (European Competitiveness Report 2000, 2000, str. 89).

Po letu 1971 se je proces terciarizacije, merjen s sektorsko strukturo zaposlenih, pospešil, kar je bila posledica nadaljnega zmanjševanja števila zaposlenih v kmetijstvu kot tudi zmanjševanja števila zaposlenih v industriji. V večini razvitih držav je namreč število zaposlenih v industriji med letoma 1964 in 1975 pričelo upadati. Do leta 2001² se je v analiziranih državah zaposlenost v industriji v povprečju zmanjšala na 24,5%, zaposlenost v kmetijskem sektorju pa na 4,6%, kar pomeni, da je storitveni sektor obsegal 70,9% vseh zaposlenih (National Accounts of OECD Countries, 2003).

² Podatki za večino držav se nanašajo na leto 2001, za nekaj držav pa se podatki nanašajo na leto 2000, 1999 ali 1998.

Slika 1: Deleži kmetijstva, industrije in storitev v skupni zaposlenosti v državah OECD-ja¹ v obdobju 1900-2001 (v %)

Opomba: 1 podatki ne vključujejo Islandije, Koreje, Luksemburga, Mehike in Turčije.
Vir: Feinstein, 1999, str. 53-54; National Accounts of OECD Countries, 2003.

Primerjava med Evropsko unijo, Japonsko in ZDA kaže, da se je proces strukturnih sprememb v ZDA pričel precej bolj zgodaj kot v EU in na Japonskem (glej Prilogo 1, Slika 1). Že sredi 20. stoletja je bila v ZDA v storitvenem sektorju več kot polovica vseh zaposlenih. Kljub velikim socialnim, političnim in kulturnim razlikam ter razlikam v doseženi stopnji razvoja se je struktura zaposlenosti po sektorjih v vseh treh ekonomskih regijah do konca 20. stoletja relativno izenačila. Zaradi njihove prednosti v procesu strukturnih sprememb so ZDA v letu 2001 imele najvišji delež zaposlenih v storitvenem sektorju, in sicer 78,8%, sledile sta jim Evropska unija s 70,2% in Japonska s 63,9% (v letu 2000).

Podatki OECD-ja za šest³ držav članic EU kažejo, da je v obdobju 1970-1994 med storitvenimi dejavnostmi svoj delež v skupni zaposlenosti najbolj povečala skupina poslovanje z nepremičninami in poslovne storitve, in sicer s štiri na devet odstotkov, sledila pa ji je skupina skupnih in socialnih storitev, ki je svoj delež v proučevanem obdobju povečala s 14% na 21%. V ZDA je bil pomen skupine, ki vključuje poslovanje z nepremičninami in poslovne storitve, večji, saj je v proučevanem obdobju skupina povečala delež zaposlenih s 4,6% na 10,4% (Rubalcaba-Bermejo, 1999, str. 49-50).

Podobno kot za spreminjanje deležev posameznih sektorjev v skupni zaposlenosti velja tudi za spreminjanje deležev posameznih sektorjev v skupni dodani vrednosti v tekočih cenah. Podatki o deležih posameznih sektorjev v skupni dodani vrednosti so na razpolago za obdobje 1970-1999. Delež dodane vrednosti kmetijstva se je v proučevanem obdobju v državah članicah OECD-ja zmanjšal s 5,8% na 2,4%. V celotnem obdobju je upadal tudi delež dodane vrednosti industrije, ki se je s 37,8% v letu 1970 zmanjšal na 27,9% v letu 1999. Storitvene dejavnosti, ki so že v letu 1970 ustvarile več kot polovico celotne dodane

³ Podatki se nanašajo na Zahodno Nemčijo, Francijo, Dansko, Nizozemsko, Finsko in Švedsko.

vrednosti, so svoj delež do leta 1999 povečale na 69,8% dodane vrednosti (OECD Historical Statistics 1970/2000, 2002; National Accounts of OECD Countries, 2003).

Razlike med Evropsko unijo, Japonsko in ZDA so podobne kot pri strukturi zaposlenosti. Največji storitveni sektor, merjen z deležem dodane vrednosti, so v letu 2000 imele ZDA, in sicer 73,9%, sledile sta jim Evropska unija z 69,7% ter Japonska z 68,1%. Podobno kot pri zaposlenosti se je zaostanek EU in Japonske za ZDA v obdobju 1970-2000 zmanjšal (OECD Historical Statistics 1970/2000, 2002; National Accounts of OECD Countries, 2003).

Podatki po posameznih storitvenih dejavnostih kažejo, da je v obdobju 1987-1997 svoj delež v skupni dodani vrednosti najbolj povečala skupina, ki vključuje finančne storitve, zavarovalništvo, poslovanje z nepremičninami in poslovne storitve, sledila pa ji je skupina skupnih, socialnih in osebnih storitev. To sta skupini, ki sta najbolj povečali tudi svoj delež v skupni zaposlenosti. Pomen transportnih ter komunikacijskih storitev se je v večini držav zmanjšal, prav tako pomen trgovine in gostinstva. Zmanjšanje pomena je v nekaterih primerih posledica zasičenosti povpraševanja po teh storitvah, v drugih, mednje sodijo komunikacijske storitve, pa je to posledica hitrega naraščanja produktivnosti, kar je imelo za posledico spremembe relativnih cen (Business and Industry Policy Forum on the Services Economy, 1999, str. 7).

Drugačno sliko pa dobimo, če bruto domači proizvod merimo v stalnih cenah. V tem primeru v drugi polovici 20. stoletja ne moremo govoriti o deindustrializaciji. V štirih (razen ZDA) od petih najbolj razvitih gospodarstev (ZDA, Velika Britanija, Francija, Nemčija in Japonska) je bila v obdobju 1950-1995 povprečna letna stopnja rasti bruto domačega proizvoda v stalnih cenah v industriji višja kot v storitvah. Različno gibanje bruto domačega proizvoda v tekočih in stalnih cenah je posledica razlik v produktivnosti in cenah. Hitrejša rast produktivnosti v industrijskem sektorju glede na povprečno rast produktivnosti v celotnem gospodarstvu je imela za posledico manjšo rast cen v tem sektorju, kar se je odrazilo v zmanjšanju deleža tega sektorja v skupnem bruto domačem proizvodu, merjenem v tekočih cenah.⁴

Pričakujemo lahko, da bodo podobne strukturne spremembe doživele tudi manj razvite države, kjer je proces industrializacije nastopil kasneje kot v državah OECD-ja. Zaradi pomembne vloge tehnološkega napredka v procesu strukturnih sprememb bo preobrazba gospodarske strukture v manj razvitih državah najverjetneje potekala hitreje, saj bodo te države lahko uvozile in prilagodile potrebno tehnologijo. Takšne so bile tudi izkušnje manj razvitih držav članic OECD-ja. Poleg tega empirični podatki kažejo, da v državah z nizkim dohodkom in nizkim srednjim dohodkom zaposleni, ki izgubijo delo v primarnem sektorju, dobijo delo bodisi v industriji ali storitvah. Proces strukturnih sprememb torej ne poteka

⁴ Več o produktivnosti glej v poglavju 3.

postopoma iz kmetijstva v industrijske dejavnosti ter iz teh v storitvene dejavnosti, ampak iz kmetijstva v industrijske in storitvene dejavnosti istočasno (Riddle, 1987, str. 89-90).

Slovenija je v osemdesetih letih še precej zaostajala za prevladujočo usmeritvijo razvoja storitvenega sektorja v razvitih državah. Nerazvitost storitvenega sektorja se je odražala tako v deležu storitev v skupni dodani vrednosti in zaposlenosti kot tudi v slabih povezavah storitev z industrijo, nižji učinkovitosti in kakovosti storitev, ozki ponudbi storitev ter v majhnem povpraševanju po storitvah. Temeljni vzrok za takšno stanje je bil prevladujoči družbeno-ekonomski sistem in na njem temelječe razumevanje vloge storitev v gospodarskem razvoju. Podobno kot v drugih socialističnih državah je bila tudi v Sloveniji industrija cilj vseh razvojnih prizadevanj. Podjetja so bila osredotočena na proizvodno funkcijo, medtem ko so bile poslovne funkcije zapostavljene, kar je bila posledica odsotnosti tržnega tekmovanja in s tem povezanih spodbud za razvoj in povečanje kakovosti storitev (Stare, 1999a, str. 91-92).

Medtem ko je storitveni sektor po letu 1971 v razvitih državah pospešeno naraščal, je bila v Sloveniji sektorska struktura gospodarstva tako z vidika zaposlenosti kot dodane vrednosti še skoraj celotna osemdeseta leta zelo stabilna in toga. Šele v drugi polovici osemdesetih let in v devetdesetih letih je stopnja rasti storitvenega sektorja presegla stopnjo rasti industrijske proizvodnje, kar je imelo za posledico naraščanje deleža storitvenega sektorja v skupni zaposlenosti in dodani vrednosti.

Tabela 1: Deleži sektorjev v skupni zaposlenosti in dodani vrednosti v Sloveniji v obdobju 1985-2001 (v %)

SEKTOR	ZAPOSLENOST					DODANA VREDNOST				
	1985	1992	1995	2001	Indeks 2001/92	1985	1990	1995	2001	Indeks 2001/90
Kmetijstvo (A in B)	8,7	7,8	6,9	5,2	66,7	5,3	5,5	4,5	3,1	56,4
Industrija (C, D, E in F)	52,0	47,1	43,6	39,2	83,2	52,0	41,7	37,5	36,8	88,2
Storitve (G do O)	39,2	45,1	49,6	55,6	123,3	42,7	52,9	57,8	60,0	113,4

Opomba: v oklepajih so navedene oznake po SKD.

Vir: Statistični letopis Republike Slovenije 1996, 1996; Statistični letopis 2002, 2002.

Delež zaposlenih v storitvenem sektorju se je z 39,2% v letu 1985 povečal na polovico vseh zaposlenih v letu 1995, v letu 2001 pa je znašal 55,6%. Deleža zaposlenih v industriji in kmetijstvu sta se v proučevanem obdobju zmanjševala, vendar sta v letu 2001 še vedno presegala povprečje držav OECD-ja, predvsem v industriji. Na podlagi teh podatkov vidimo, da ima Slovenija v primerjavi z razvitimi gospodarstvi še velik zaposlitveni potencial v storitvenem sektorju.

Merjene z dodano vrednostjo so storitve v Sloveniji postale prevladujoči sektor gospodarstva že v začetku devetdesetih let, ko so ustvarile 52,9% skupne dodane vrednosti. Do leta 2001 se je njihov delež v skupni dodani vrednosti povečal na 60,0%, kar presega njihov delež v skupni zaposlenosti. Nasprotno je delež industrije v skupni dodani vrednosti

v letu 2001 zaostajal za deležem industrije v skupni zaposlenosti, kar potrjuje, da se bo zaposlenost v industriji v prihodnje še zmanjševala.

Podatki po posameznih skupinah storitvenih dejavnosti kažejo (Statistični letopis 2002, 2002), da se je v obdobju 1990-2001 v strukturi dodane vrednosti povečal tako delež tržnih kot netržnih storitev, pri čemer so slednje naraščale precej hitreje, kar je bila posledica vzpostavitve vseh institucij in služb samostojne države. Tudi Stare v svoji študiji (1999, str. 58) ugotavlja, da je zaostanek Slovenije za EU povprečjem glede na delež v dodani vrednosti večji v tržnih kot v netržnih storitvenih dejavnostih. V letu 1995 je bil tako delež tržnih storitvenih dejavnosti v dodani vrednosti v Sloveniji nižji od EU povprečja za 10,5 odstotne točke, medtem ko je delež netržnih storitvenih dejavnosti presegal EU povprečje za 2,1 odstotne točke. Med tržnimi storitvami je svoj delež v skupni zaposlenosti in dodani vrednosti najbolj povečala skupina, ki združuje finančne storitve, poslovanje z nepremičninami, najem in poslovne storitve, kar odraža enako dinamiko kot v razvitih državah.

2.3. Dejavniki strukturnih sprememb narodnih gospodarstev

Podatki o spreminjanju deležev sektorjev v skupni zaposlenosti in dodani vrednosti kažejo, da je bil proces strukturnih sprememb v smeri naraščanja storitvenega sektorja v 20. stoletju zelo izrazit. V splošnem obstajajo tri razlage upadanja deleža primarnega in sekundarnega sektorja ter sistematičnega naraščanja storitvenega sektorja v razvitih tržnih gospodarstvih. Prva razlaga temelji na spremembah na strani povpraševanja, druga na spremembah na strani ponudbe (tehnološki napredek) in tretja na spremenjenih mednarodnih vzorcih primerjalnih prednosti (European Competitiveness Report 2000, 2000, str. 91).

2.3.1. Spremembe v povpraševanju

Pod spremembami v povpraševanju so zajete spremembe končnega povpraševanja, in sicer končnega povpraševanja gospodinjstev po potrošnih dobrinah in storitvah. Na agregatni ravni lahko govorimo o dveh ključnih razlogih za porast končnih potrošnih izdatkov prebivalstva, in sicer izrazito povečanje realnega dohodka ter prostega časa. Realni dohodki prebivalcev in njihov življenjski standard so se v 20. stoletju močno povečali, kar je omogočilo večje končne potrošne izdatke. Pri tem izdatki niso naraščali proporcionalno za vse vrste blaga, ampak je prišlo do izrazitih sprememb v strukturi končnega povpraševanja, kar je imelo velik vpliv na strukturne spremembe v gospodarstvu. Eden od glavnih dejavnikov za nastale spremembe v strukturi povpraševanja je dohodkovna elastičnost povpraševanja, to je občutljivost potrošnikovega povpraševanja po določenih dobrinah in storitvah na povečanje realnega dohodka (Feinstein, 1999, str. 40).

Med ostalimi dejavniki, ki so vplivali na spremenjeno strukturo končnega povpraševanja, lahko omenimo (Porter, 1990, str. 242-243): spremembe v relativnih cenah produktov,

spremembe v okusih in preferencah potrošnikov, urbanizacijo, ki je povzročila potrebo po novih storitvah (npr. varovanje), demografske spremembe v smeri naraščanja števila starega prebivalstva, ki troši več storitev, socialno-ekonomske spremembe, kot so zaposlenost obeh staršev, pomanjkanje prostega časa in časa preživetega v družinskem krogu, večjo zahtevnost kupcev, ki je povečala zahteve po storitvah ter nenazadnje tehnološke spremembe, ki so omogočile trošenje povsem novih storitev (npr. kabelska televizija).

Najbolj temeljna povezava in hkrati največkrat empirično preverjena povezava med višino dohodka in potrošnimi izdatki je značilna za povpraševanje po hrani. Empirične raziskave kažejo, da je dohodkovna elastičnost povpraševanja po hrani manjša od ena, kar imenujemo Engellov zakon. Relativno upadanje potrošnih izdatkov za hrano ob naraščajočem dohodku je bil eden od pomembnih dejavnikov, ki so v času hitre gospodarske rasti povzročili zmanjšanje deleža kmetijskega sektorja. Na ta strukturni proces je vplival tudi vedno večji razkorak med dejanskimi prihodki od prodaje kmetov in potrošnimi izdatki za hrano, saj je vedno večji delež izdatkov za hrano predstavljal dohodek in ustvarjal zaposlenost v predelovalni industriji in storitvah ter ne v kmetijstvu.

Na drugi strani se je delež izdatkov za blago in storitve, ki so nastali kot produkt tehnološkega napredka in inovacij, z naraščanjem dohodka in prostega časa močno povečal. Gre za blago in storitve, katerih dohodkovna elastičnost povpraševanja je zelo visoka. Vendar se pri tem niso uresničila pričakovanja, da bo spremembi povpraševanja v smeri zmanjšanja izdatkov za hrano in povečanja izdatkov za industrijsko blago sledila sprememba potrošnih izdatkov v smeri zmanjšanja izdatkov za industrijsko blago in povečanja izdatkov za storitvene dejavnosti. Končna potrošnja je v sodobnih civilizacijah še vedno v pretežni meri sestavljena iz materialnih proizvodov (Jaklič, 2002, str. 45).

Razlogov za to je več. Prvič, empirični podatki kažejo, da dohodkovna elastičnost povpraševanja ni višja od ena pri vseh storitvenih dejavnostih (Hindley et al., 1987, str. 44-45). Podatki za Norveško v obdobju 1957-77 kažejo, da je bila dohodkovna elastičnost večja od ena le pri vzdrževanju in opremljenosti motornih vozil, javnih prevoznih storitvah, rekreaciji ter gostinstvu. Netehtano povprečje dohodkovne elastičnosti povpraševanja gospodinjstev za celotni storitveni sektor pa je znašalo 0,999. To pomeni, da visoke dohodkovne elastičnosti ne moremo šteti kot splošne značilnosti storitev.

Drugi razlog je povezan s pojavom »stroškovne bolezni« (ang. cost disease). Gre za poznan pojav, da plače delavcev v industriji naraščajo skladno z naraščanjem njihove produktivnosti, medtem ko se plače delavcev v storitvenem sektorju usklajujejo s plačami delavcev v industriji (kar naj bi zagotavljalo enakopravnost), čeprav je produktivnost v storitvenem sektorju v povprečju nižja. Višje plače v storitvenem sektorju se posledično lahko financirajo le z naraščanjem cen storitev. Relativna podražitev storitev ima za posledico zmanjšanje končnega povpraševanja gospodinjstev po teh storitvah (Gershuny, 1987, str. 108-110). Izrazit primer takih storitev so gospodinjске pomočnice.

Povpraševanje po tej kategoriji storitvenih dejavnosti se je v 20. stoletju močno zmanjšalo zaradi izrazitega porasta stroškov najema domačega osebja (Bhagwati, 1987, str. 18).

2.3.2. Tehnološki napredek in organizacijske spremembe

Na ponudbeni strani je bil glavni razlog strukturnih sprememb neenakomeren vpliv tehnološkega napredka na produktivnost posameznih gospodarskih panog. Možnost uporabe tehnološkega napredka se namreč močno razlikuje med posameznimi gospodarskimi dejavnostmi. V nekaterih panogah je možnost izrabe tehnološkega napredka precej večja kot v drugih, pri tem pa tudi v skupini panog z večjimi možnostmi izrabe tehnološkega napredka inovacije proizvodov in proizvodnih procesov potekajo z različno časovno dinamiko. Kadar je tehnološki napredek prisoten v panogi, ki proizvaja kapitalne dobrine, vmesne proizvode ali storitve za druga podjetja, bo to imelo pozitiven učinek tudi na stroške in produktivnost panog, ki te proizvode, dobrine ali storitve uporabljajo kot vložke v lastno proizvodnjo. Na drugi strani tehnološki napredek omogoča proizvodnjo novih ali cenejših končnih potrošnih dobrin, kar vodi do povečanih izdatkov gospodinjstev za te izdelke. V obeh primerih se bosta proizvod in zaposlenost v dinamični panogi povečala (lahko pa tudi v panogah, ki uporabljajo njene proizvode ali storitve), kar lahko omogoči ekonomije obsega in s tem nadaljnje znižanje stroškov in cen.

Podatki kažejo (Feinstein, 1999, str. 44), da se je v obdobju 1950-1995 produktivnost dela najbolj povečala v kmetijstvu, rudarstvu, predelovalnih dejavnostih in oskrbi z elektriko, plinom in vodo. To so gospodarske panoge, kjer je intenzivnejša izraba tehnološkega napredka omogočila nadpovprečno rast produktivnosti dela in s tem znižanje cen njihovih proizvodov. Možnost izrabe tehnološkega napredka v storitvenem sektorju je bila precej bolj neenakomerna. V velikem delu storitvenih dejavnosti, kot so druge osebne storitve, izobraževanje, zdravstvo, hotelske storitve, rekreacijske, kulturne in športne storitve, pravne in druge profesionalne storitve, so možnosti povečanja produktivnosti dela močno omejene. To je delno posledica dejstva, da so možnosti uporabe nove opreme in postopkov tu zelo majhne, kadar do njih pride, pa največkrat povečajo povpraševanje in ne produktivnosti (npr. CAT optični bralnik in nove operacijske tehnike v zdravstvu). Drugi razlog pa je, da potrošniki te storitve trošijo prav zaradi tega, ker so delovno intenzivne (npr. privatno izobraževanje, opere, frizerske storitve, prehranjevanje v restavracijah, ipd).

Zaradi nizke stopnje rasti produktivnosti v velikem delu storitvenega sektorja se je pomen tega sektorja v skupni zaposlenosti v obdobju 1950-1995 povečeval, obenem pa je naraščal tudi njegov pomen v skupni dodani vrednosti v tekočih cenah, saj so cene storitev, zaradi nižje produktivnosti v storitvenem sektorju, hitreje naraščale. Tako je prišlo do navideznega zmanjšanja deleža kmetijskega in industrijskega sektorja ter povečanja deleža storitvenega sektorja.

Tehnološki napredek v širšem pomenu besede zajema tudi organizacijske spremembe. Vse večja diferenciacija proizvodnje in naraščajoča kompleksnost proizvodnega procesa

zahtevata vedno več posebnega strokovnega znanja, ki ga pogosto tudi največja industrijska podjetja niso sposobna v celoti zagotoviti sama. Običajno gre za visokotehnološke, specializirane storitve, ki zahtevajo visoko izobraženo delovno silo. V tem primeru je za podjetja smiselno, tako z vidika stroškov, kakovosti kot prilagodljivosti poslovanja, da te storitve (razen strateških storitev) kupijo od zunanjih specializiranih izvajalcev. Nakup storitev pri zunanjih specializiranih izvajalcih (ang. outsourcing), ki pravzaprav predstavlja organizacijsko spremembo poslovanja, je torej naslednji dejavnik naraščajočega storitvenega sektorja (European Competitiveness Report 2000, 2000, str. 91). Povezan je s spremembo vmesnega povpraševanja, t.j. povpraševanja podjetij po proizvodnih storitvah.

Bhagwati (1987, str. 19) opozarja, da nakup storitev pri zunanjih specializiranih izvajalcih ne predstavlja novih storitev oziroma dejanskega povečanja proizvoda in zaposlenosti v storitvenih dejavnostih, ampak gre le za spremembo v statističnem prikazu. Storitve, ki so se prej zagotavljale znotraj podjetja in so bile evidentirane kot del proizvodnje, se sedaj evidentirajo kot storitvene dejavnosti. Vendar pa se s takim pogledom ne moremo popolnoma strinjati, saj zunanja specializirana podjetja delujejo v konkurenčnih tržnih razmerah, kar od njih zahteva večjo dinamičnost, kakovost in učinkovitost. Poleg tega ta podjetja razvijajo tudi nove storitve, ki presegajo okvir prvotnih storitev proizvedenih znotraj industrijskih podjetij. Kot tretji razlog naraščanja storitev torej lahko navedemo naraščajoče povpraševanje podjetij po novih, naprednih, na znanju temelječih in specializiranih storitvah (Communication from the Commission to the Council: The Contribution of Business Services to Industrial Performance, 1998, str. 6).

2.3.3. Mednarodna menjava

Ena izmed teorij pravi, da strukturne spremembe v smeri naraščanja storitvenega sektorja izvirajo iz izgube konkurenčnih prednosti na področju industrijske proizvodnje. Po tej teoriji naj bi manj razvite države z nizkimi stroški delovne sile prevzele prvenstvo v mednarodni menjavi industrijskih proizvodov, države z visokimi stroški delovne sile in prosto trgovino pa naj bi se bile prisiljene preusmeriti v storitvene dejavnosti, za katere je značilno, da so bolj lokalno usmerjene in niso izpostavljene mednarodni konkurenci. Problem te teorije je, da poudarja le negativne učinke zmanjšane mednarodne konkurenčnosti industrijskih proizvodov v razvitih državah. Teorija zanemarja pozitiven učinek, ki ga imajo sodobne, vse bolj mednarodno trgovane storitve na mednarodno konkurenčnost; v prvi vrsti gre za storitve vezane na informacijsko-komunikacijsko tehnologijo (European Competitiveness Report 2000, 2000, str. 91-92).

Feinstein (1999, str. 46) poudarja, da mednarodna menjava v splošnem ni glavni dejavnik, ki na dolgi rok določa spremembe v strukturi gospodarskih dejavnosti znotraj države. Mednarodna menjava vpliva predvsem na razlike v pomembnosti posameznih vrst proizvodov med državami. Obstaja pa nekaj izjem, kjer ima mednarodna menjava pomembno vlogo pri določanju gospodarske strukture znotraj držav. Najpomembnejša

posebnost je odkritje novih virov, kot je bil primer odkritja nafte v Severnem morju. Takšno odkritje ima lahko zelo velik kratkoročni ali srednjeročni učinek na strukturo mednarodne menjave neke države in prek tega na strukturo zaposlenosti in proizvodnje znotraj države. Mednarodna menjava postane pomemben dejavnik gospodarske strukture tudi v primeru, ko uporabimo bolj podrobno klasifikacijo gospodarskih dejavnosti. V tem primeru mednarodna menjava, skupaj s carinami in vzorcem neposrednih tujih investicij, pomembno vpliva na to, katera gospodarska panoga bo dovolj konkurenčna, da bo razširila svoj trg in s tem svoj delež v skupni zaposlenosti in dodani vrednosti. Tuje povpraševanje je bilo na primer v začetku dvajsetega stoletja nepogrešljiv dejavnik razširitve tekstilne proizvodnje v Veliki Britaniji in na Japonskem, kasneje pa pri razširitvi proizvodnje kemikalij, strojev, avtomobilov in električnih proizvodov v ZDA, Nemčiji, Veliki Britaniji in na Japonskem.

Nazadnje lahko v okviru mednarodne menjave omenimo še dva dejavnika, ki sta vplivala na povečanje storitvenega sektorja v razvitih državah. Prvi dejavnik so temeljite spremembe v ekonomski politiki, kot so pobude za prosto trgovino (GATT), ki lahko pospešijo strukturne spremembe prek zagotavljanja večje mednarodne delitve dela. Drugi dejavnik pa je prenos industrijske proizvodnje v manj razvite države, medtem ko razvite države obdržijo oblikovanje in trženje proizvodov, finance in druge storitvene funkcije.

2.3.4. Pomen posameznih dejavnikov strukturnih sprememb

Empirična raziskava Avstrijskega inštituta za ekonomske raziskave (WIFO – Österreichisches Institut für Wirtschaftsforschung) je pokazala, da je bilo naraščanje storitvenega sektorja po letu 1970 pretežno posledica naraščanja na znanju temelječih storitev, to je finančnih, poslovnih in komunikacijskih storitev (Peneder, Kaniovski, Dachs, 2001, str. 9-10). Ta skupina storitev je v vseh opazovanih državah⁵ povečevala svoj proizvod (v tekočih in stalnih cenah) hitreje kot predelovalne dejavnosti, pri čemer je bila ta razlika pogosto precejšnja.

Raziskava je nadalje pokazala, da je bilo med dejavniki rasti proizvoda najpomembnejše domače končno povpraševanje. Povečano domače končno povpraševanje je najbolj vplivalo na rast na znanju temelječih storitev ter osebnih in socialnih storitev.⁶

⁵ Empirična analiza je obsegala Dansko, Francijo, Nemčijo, Nizozemsko, Veliko Britanijo, Japonsko in ZDA.

⁶ Gospodarske panoge so bile v raziskavi združene v pet širših skupin: predelovalne dejavnosti (ISIC Rev. 2: 3), distribucijske storitve (trgovina na debelo in drobno ter transport; ISIC Rev. 2: 61, 62, 71), na znanju temelječe storitve (komunikacijske storitve, finančne storitve, poslovanje z nepremičninami in poslovne storitve; ISIC Rev. 2: 72, 81, 82, 83), osebne in socialne storitve (gostinstvo ter javne, skupne in osebne storitve; ISIC Rev. 2: 9 in 63) in drugi sektorji (kmetijstvo, rudarstvo, gradbeništvo, oskrba z elektriko, plinom in vodo; ISIC Rev. 2: 1, 2, 4, 5).

Vpliv drugega dejavnika, to je tehnološkega napredka, je bil najbolj izrazit v sektorju na znanju temelječih storitev. Na tem storitvenem področju je v obdobju 1970-1990 v Franciji in Nemčiji tehnološka komponenta predstavljala kar polovico stopnje rasti proizvoda v stalnih cenah, na Danskem in Nizozemskem pa tretjino. V Veliki Britaniji je bil delež tehnološke komponente rasti proizvoda na znanju temelječih storitev nenavadno visok in je znašal skoraj 90%. Nasprotno pa je na rast na znanju temelječih storitev v ZDA in na Japonskem najbolj vplivalo povečano domače končno povpraševanje.

Vpliv mednarodne menjave na rast proizvoda posameznih gospodarskih sektorjev je bil različen. V Franciji, Veliki Britaniji in ZDA je prišlo do prenosa mednarodnih primerjalnih prednosti iz industrije v storitve. V Franciji in ZDA je izboljššan položaj v zunanji trgovini pozitivno prispeval k rasti distribucijskih storitev (transporta in trgovine), v Veliki Britaniji pa, vsaj po letu 1992, na rast na znanju temelječih storitev. Na drugi strani je mednarodna menjava v Nemčiji, na Nizozemskem, Danskem in Japonskem pozitivno vplivala na rast predelovalnih dejavnosti.

2.4. Zaton procesa terciarizacije in vzpon na znanju temelječih storitev

Dvajseto stoletje je bilo torej zaznamovano s procesom zmanjševanja deleža kmetijskega in industrijskega sektorja v skupni zaposlenosti in dodani vrednosti ter vzponom storitvenega sektorja. Storitveni sektor je preprosto predstavljal »vse ostale dejavnosti«, ki ne sodijo v primarni ali sekundarni sektor in je tako zajemal zelo raznovrstno skupino dejavnosti. Zaradi tega se je konec dvajsetega stoletja pojavila potreba po nadaljni delitvi storitvenih dejavnosti. Tehnološki napredek in spremembe v končnem povpraševanju so namreč v zadnjih letih najbolj pospešile rast prav določenega segmenta storitev, to je na znanju temelječih storitev, pogosto povezanih z informacijsko tehnologijo. Tako lahko danes govorimo o novem procesu strukturnih sprememb v razvitih gospodarstvih, to je o procesu »kvarterizacije«, katerega značilnost je neprekinjena rast informacijskih ter na znanju temelječih storitev (Peneder, Kaniovski, Dachs, 2001, str. 13-14). Jaklič (2002, str. 116) ta prehod imenuje prehod iz storitvene družbe, katero zaznamuje večinski delež zaposlenih v storitvah, v družbo znanja in organizacij, kjer sta ključnega pomena uporaba in prenos znanja in informacij.

Na znanju temelječa podjetja lahko opredelimo kot organizacije v privatnem sektorju, ki temeljijo na profesionalnem ali strokovnem znanju z določenega tehničnega ali funkcionalnega področja. Na znanju temelječa podjetja so lahko primarni vir informacij in znanja, na primer prek poročil, usposabljanja, svetovanja, ali pa njihove storitve predstavljajo ključne vložke v proizvode ali proizvodne procese drugih podjetij, tak primer so komunikacijske in računalniške storitve. Poleg tega, da na znanju temelječa podjetja uporabljajo sodobno tehnologijo, so tudi posredniki te tehnologije, primer so storitve svetovanja in usposabljanja, ali pa proizvajalci te tehnologije, kot v primeru računalniških, programskih in telekomunikacijskih storitev (Windrum, Tomlinson, 1999, str. 392-393).

Bistvena značilnost novega, hitro rastočega segmenta storitev je, da na ekonomski razvoj ne vpliva le prek povečevanja lastne zaposlenosti in dohodka, temveč tudi posredno prek izboljšanja poslovanja celotnega gospodarskega sistema. Vzvodi, prek katerih povečuje konkurenčnost ostalih gospodarskih dejavnosti, vključujejo (Rubalcaba-Bermejo, 1999, str. 137-141): (a) tehnološke inovacije, kot so tehniške, oblikovne ali računalniške storitve, procesi kontrole kakovosti in R&R laboratoriji (b) organizacijske inovacije, kot so svetovalne storitve, revizija in pravne storitve ter storitve povezane s človeškim kapitalom (npr. usposabljanje, kadrovanje, zaposlitev za določen čas), (c) strateške inovacije, kjer so na eni strani storitve, ki omogočajo prenos informacij (npr. elektronsko poslovanje, nekatere računalniške spletne storitve, večpredstavnost), ter na drugi strani storitve, ki poleg informacij nudijo tudi nasvet (sejmi in razstave, tržne raziskave, pravne in revizijske storitve, ipd.), (d) prodajne inovacije, kot so oblikovanje, odnosi z javnostjo, poprodajni servis, trženje, sejmi in razstave ter (e) operacijske inovacije (storitve varovanja in čiščenja, kurirske in jezikoslovne storitve, ipd.), ki podjetjem omogočajo, da se osredotočijo na svojo glavno dejavnost.

V prihodnosti bi bilo zato pomembno poleg naraščanja deleža hitro rastočih storitev v skupni dodani vrednosti in zaposlenosti meriti tudi intenzivnost povezav med hitro rastočimi storitvami in ostalimi gospodarskimi sektorji.⁷ Povezanost na znanju temelječih storitev z ostalimi gospodarskimi dejavnostmi lahko merimo prek njihovega vložka v proizvodnjo ostalih gospodarskih dejavnosti. Zaenkrat večino vmesnega povpraševanja po teh storitvah generirajo prav same informacijske in na znanju temelječe storitve.

Na podlagi podatkov input-output tabel lahko ponazorimo naraščanje deleža informacijskih in na znanju temelječih storitev v celotnem vmesnem povpraševanju (European Competitiveness Report 2000, 2000, str. 97-99). Med proučevanimi državami je delež informacijskih in na znanju temelječih storitev najhitreje naraščal v Veliki Britaniji, in sicer za 6,2% letno, sledile so ji Nizozemska (5,1%), Danska (4,1%), Nemčija (3,8%), Japonska (3,7%), Francija (3,4%) ter ZDA (2%). Delež informacijskih in na znanju temelječih storitev v vložkih v proizvodnjo je tako znašal: 34% v Franciji (1990), 33% na Nizozemskem (1997), 31% v ZDA (1996), 30% v Veliki Britaniji (1997), 29% na Danskem (1995), 26% v Nemčiji (1990) ter 17% na Japonskem (1990).

Stare (2000, str. 35) ugotavlja, da so v Sloveniji opazne podobne tendence kot v razvitejših državah, to je povečanje deleža storitev v celotnih inputih gospodarstva. V obdobju 1993-1998 je sicer delež industrijskih inputov v storitvenih dejavnostih (41% v letu 1998) presegal delež storitvenih inputov v industrijskih dejavnostih (28% v letu 1998), vendar se je to nesorazmerje v tem obdobju zmanjšalo. Pri tem raziskava ugotavlja, da je v proučevanem obdobju vmesna poraba storitev naraščala hitreje kot končna poraba storitev ter da se je delež storitvenih inputov v vmesni porabi povečal tako v industriji kot v

⁷ Več o tem glej v Stare, 1999a in Stare, 2000.

storitvah. To pomeni, da Slovenija sledi smernicam razvitejših držav po tesnejšem povezovanju storitvene in industrijske proizvodnje.

3. PRODUKTIVNOST IN ZAPOSLOTVENI POTENCIAL STORITVENEGA SEKTORJA

Storitve v vseh sodobnih gospodarstvih z vidika zaposlenosti in dodane vrednosti predstavljajo največji in naraščajoč gospodarski sektor, zato je konkurenčnost storitev ključna determinanta rasti in blaginje sodobnih gospodarstev. Poleg tega imajo storitve, ki se neposredno vežejo na proizvode oziroma proizvodnjo, pomembno vlogo tudi pri zagotavljanju konkurenčnosti industrijskega sektorja. Nazadnje lahko omenimo tudi vse večjo mednarodno menjavo storitev, kar pomeni, da konkurenčnost storitev pomembno vpliva tudi na mednarodno konkurenčnost sodobnih gospodarstev.

Konkurenčnost obsega dva pomembna vidika, to sta produktivnost in zaposlitveni potencial. V nadaljevanju bom najprej podrobneje obravnavala vpliv produktivnosti storitvenega sektorja na agregatno produktivnost, sledil bo pregled problemov, ki se pojavljajo pri merjenju produktivnosti storitev, ter nazadnje analiza storitvenega sektorja z vidika možnosti ustvarjanja novih delovnih mest.

3.1. Baumolov model neravnotežne rasti

Pomembno vlogo pri razumevanju produktivnosti storitev ter posledic naraščajočega storitvenega sektorja na rast in produktivnost celotnega gospodarstva ima Baumol (1967) s svojim modelom neravnotežne rasti (ang. unbalanced growth model). Baumol je zaostajanje produktivnosti storitvenega sektorja za produktivnostjo industrijskega sektorja pojasnil z visoko delovno intenzivnostjo večine storitvenih dejavnosti. Razlog za visoko delovno intenzivnost storitev je dejstvo, da je delovno intenzivnost v velikem delu storitvenega sektorja težko zmanjšati, kar predstavlja oviro za povečanje učinkovitosti tega dela gospodarstva.

Baumol je v svojem modelu neravnotežne rasti pojasnil razloge in posledice naraščanja storitvenega sektorja. V modelu je gospodarstvo razdelil na tehnološko napredni sektor s konstantno višjo stopnjo rasti produktivnosti (prvotno je ta sektor enačil s predelovalno industrijo) ter tehnološko nenapredni sektor z ničelno ali nizko stopnjo rasti produktivnosti (prvotno enačen s storitvami). Model je zgrajen na predpostavkah: (a) da je delo edini proizvodni dejavnik, (b) da je celotna zaposlenost nespremenjena in (c) da se plače gibljejo skladno v obeh sektorjih gospodarstva, v skladu z rastjo produktivnosti naprednega sektorja. V naprednem sektorju se s pomočjo tehnološkega napredka sčasoma zmanjšuje količina potrebnega dela za proizvodnjo, medtem ko v nenaprednem sektorju količina potrebnega dela ostaja nespremenjena ali upada počasneje kot v naprednem sektorju. Zaradi mehanizma usklajevanja plač je rast plač v neproduktivnem sektorju višja od rasti

produktivnosti, kar pomeni, da se morajo višje plače financirati prek višjih cen proizvodov oziroma storitev nenaprednega sektorja.

Posledici relativne podražitve proizvodov oziroma storitev neproduktivnega sektorja sta lahko dve, odvisno od dohodkovne elastičnosti povpraševanja⁸ po proizvodih tega sektorja. V primeru nizke dohodkovne elastičnosti povpraševanja po proizvodih neproduktivnega sektorja se povpraševanje po teh proizvodih zmanjšuje in na koncu ta sektor preneha proizvajati, medtem ko se v primeru visoke dohodkovne elastičnosti povpraševanje po teh proizvodih oziroma storitvah ob naraščajočem dohodku, ki ga omogoča naraščanje produktivnosti v naprednem sektorju, povečuje. V drugem primeru, zaradi nespremenjene produktivnosti, nenapredni sektor lahko zadovolji večje povpraševanje le tako, da zaposluje vedno večji delež delovne sile. Naraščanje deleža zaposlenih v nenaprednem sektorju je, ob predpostavki nespremenjene celotne zaposlenosti, možno zaradi večje produktivnosti v naprednem sektorju, kjer se potreba po delovni sili zmanjša. Z vidika celotnega gospodarstva naraščanje deleža zaposlenih v neproduktivnem sektorju pomeni zmanjševanje agregatne gospodarske rasti.

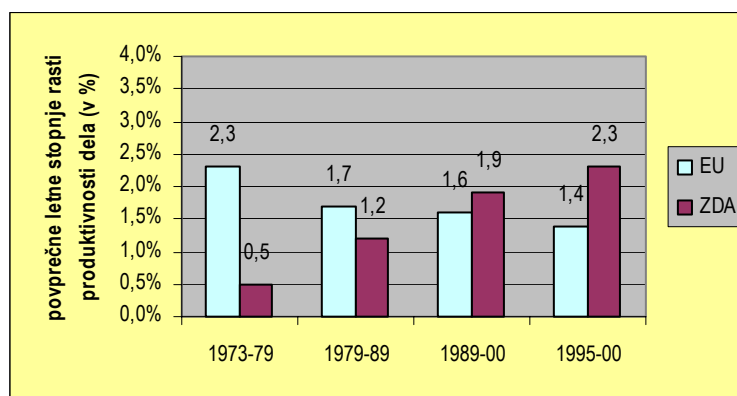
Primer z visoko dohodkovno elastičnostjo omogoča razlago naraščanja deleža storitvenega sektorja, za katerega je značilna visoka dohodkovna elastičnost povpraševanja, ter zmanjševanja deleža industrijskega sektorja v skupni zaposlenosti.

3.2. Veljavnost Baumolovega modela neravnotežne rasti v praksi

V Evropski uniji se je sektorska zaposlenost in produktivnost razvijala v skladu s predvidevanjem Baumolovega modela. V zadnjih treh desetletjih se je stopnja rasti produktivnosti dela, merjena z bruto dodano vrednostjo na zaposlenega, konstantno zmanjševala. Nasprotno pa Baumolov model neravnotežne rasti ni potrjen na primeru ZDA, kjer se je stopnja rasti produktivnosti dela v zadnjih tridesetih letih močno povečala ob hkratnem naraščanju deleža zaposlenih v storitvenem sektorju (glej Sliko 2).

⁸ Poleg dohodkovne elastičnosti vpliva na povpraševanje tudi cenovna elastičnost povpraševanja ali državne subvencije, če so prisotne.

Slika 2: Povprečne letne stopnje rasti agregatne produktivnosti dela v EU in ZDA v obdobju 1973-2000 (v %)

Vir: OECD Historical Statistics 1970/2000, 2002.

Primerjava treh glavnih gospodarskih sektorjev kaže, da je produktivnost dela v zadnjih tridesetih letih najhitreje naraščala v kmetijstvu, sledila mu je industrija, najmanjšo rast produktivnosti pa je v celotnem obdobju beležil storitveni sektor (OECD Historical Statistics 1970/2000, 2002). Vendar nizka agregatna stopnja rasti produktivnosti storitvenega sektorja prikriva zelo različne stopnje rasti produktivnosti po posameznih storitvenih dejavnostih. Najhitreje je produktivnost dela naraščala v komunikacijskih storitvah, dokaj hitro pa tudi v transportu, medtem ko so bile stopnje rasti produktivnosti v finančnem posredništvu, poslovnih storitvah in gostinstvu (v ZDA tudi v skupnih, socialnih in osebnih storitvah) nizke ali celo negativne (glej Prilogo 1, Tabela 1).

Razlog za nizko stopnjo rasti produktivnosti dela v poslovnih storitvah (ter delno v finančnem posredništvu) je bil predvsem zelo hitro naraščanje števila zaposlenih v tej storitveni dejavnosti. V povprečju je bila stopnja rasti zaposlenosti dvakrat višja kot v ostalih storitvenih dejavnostih. Hitri rasti števila zaposlenih je sledila tudi hitra rast bruto dodane vrednosti, kar se je na dolgi rok odrazilo v nizki stopnji rasti produktivnosti. Nasprotno so bile stopnje rasti zaposlenosti v sektorjih z visoko rastjo produktivnosti v povprečju nizke (Rubalcaba-Bermejo, 1999, str. 351).

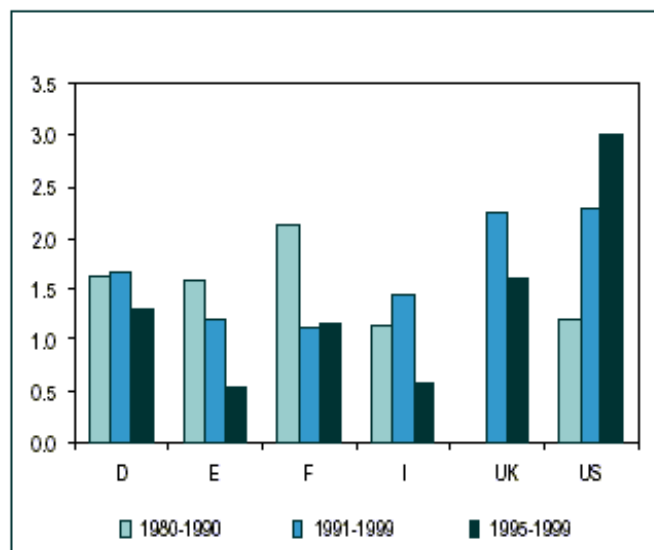
Na podlagi omenjenih dejstev se pojavi vprašanje, zakaj je gibanje agregatne stopnje rasti produktivnosti v EU in ZDA diametralno nasprotno, kljub temu, da v obeh ekonomijah potekajo podobne strukturne spremembe. Na to vprašanje odgovarjajo novejša raziskava, predstavljene v nadaljevanju.

3.3. Vpliv stopenj rasti produktivnosti posameznih gospodarskih sektorjev na agregatno stopnjo rasti produktivnosti

Baumolov model neravnotežne rasti napoveduje, da bodo strukturne spremembe v smeri zmanjševanja deleža zaposlenih v tehnološko naprednem sektorju ter naraščanja deleža zaposlenih v tehnološko nenaprednem sektorju povzročile manjšo gospodarsko rast zaradi manjše stopnje rasti produktivnosti v tehnološko nenaprednem sektorju. Nekatere novejša

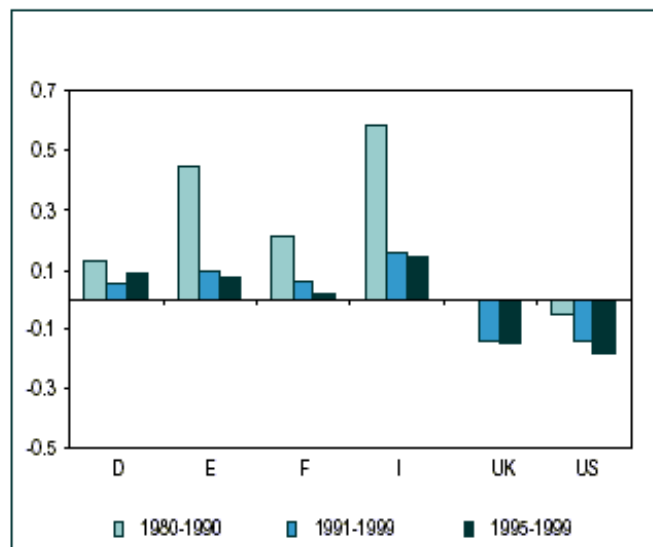
raziskave pa so ovrgle veljavnost Baumolovega modela. Primer je raziskava Evropske komisije iz leta 2001, ki je pokazala, da na agregatno produktivnost dela v večji meri kot spremembe v sektorski strukturi zaposlenosti vplivajo spremembe v produktivnosti dela znotraj posameznih sektorjev. To pomeni, da je za agregatno produktivnost odločilna predvsem produktivnost znotraj posameznih gospodarskih sektorjev (Employment in Europe 2001, 2001, str. 60-62). Podoben rezultat sta pred tem dobila tudi Bernard in Jones (1996), ki sta pokazala, da je na skupno faktorsko produktivnost v obdobju 1970-1987 odločilno vplivala rast produktivnosti znotraj sektorjev, medtem ko je bil vpliv sprememb v sektorski strukturi manj pomemben.

Slika 3: Vpliv znotraj sektorske stopnje rasti produktivnosti na agregatno stopnjo rasti produktivnosti v izbranih državah v obdobju 1980-1999 (letne stopnje rasti v %)

Vir: Employment in Europe 2001, 2001.

Slika 4: Vpliv sprememb v sektorski strukturi zaposlenosti na agregatno stopnjo rasti produktivnosti v izbranih državah v obdobju 1980-1999 (letne stopnje rasti v %)

Vir: Employment in Europe 2001, 2001.

Glede na to, da je produktivnost dela v primarnem sektorju v zadnjih tridesetih letih dvajsetega stoletja naraščala v EU in ZDA, je razlika v agregatni stopnji rasti produktivnosti dela med EU in ZDA posledica razlik v gibanju produktivnosti v industrijskem in storitvenem sektorju. Stopnja rasti produktivnosti dela v industrijskem sektorju se v proučevanem obdobju v EU ni bistveno spreminjala, medtem ko je v ZDA naraščala. Še večja razlika med obema ekonomijama je bila prisotna v storitvenem sektorju, kjer se je stopnja rasti produktivnosti dela v EU v celotnem obdobju zmanjševala, medtem ko je v ZDA v celotnem obdobju naraščala (OECD Historical Statistics 1970/2000, 2002). Podatki o stopnjah rasti produktivnosti dela v tržnih storitvenih dejavnostih v obdobju 1995-1999 kažejo, da so se stopnje rasti produktivnosti v šestih od osmih⁹ proučevanih držav EU zmanjšale v primerjavi s prvo polovico tega desetletja, medtem ko se je stopnja rasti produktivnosti dela v ZDA v drugi polovici devetdesetih let v primerjavi s prvo polovico kar podvojila. Višje stopnje rasti produktivnosti za celotno skupino tržnih storitvenih dejavnosti v ZDA so bile predvsem posledica višje stopnje rasti produktivnosti v trgovini na debelo in drobno, medtem ko je bila stopnja rasti produktivnosti v telekomunikacijah v ZDA nižja (European Competitiveness Report 2002, 2002, str. 64-65).

Empirične raziskave, ki so proučevale vire naraščajoče produktivnosti v ZDA, so pokazale, da sta v obdobju 1995-1999 tehnološki napredek in povečanje skupne factorske produktivnosti prispevala okoli dve petini gospodarske rasti, preostalo gospodarsko rast pa je generirala pospešena rast kapitala in dela. Pri tem je bil vpliv povečane kapitalne intenzivnosti na hitrejšo rast produktivnosti dela v večji meri pojasnjen s kapitalom informacijsko-komunikacijske tehnologije. Kapital informacijsko-komunikacijske tehnologije namreč omogoča večjo rast proizvoda in ker narašča hitreje kot zaposlenost, prispeva tudi k povečanju produktivnosti dela prek povečane kapitalne intenzivnosti. Investicije v informacijsko-komunikacijsko tehnologijo v EU zaostajajo za tistimi v ZDA, kar lahko razloži manjši vpliv tehnološkega napredka na rast proizvoda in produktivnosti v državah EU. To potrjujejo tudi empirični podatki, ki kažejo, da države članice z višjim deležem investicij v informacijsko-komunikacijsko tehnologijo dosegajo višjo gospodarsko rast. Poleg tega države članice EU v primerjavi z ZDA niso bile tako uspešne pri povečanju zaposlenosti v sektorjih, ki so uporabniki informacijsko-komunikacijske tehnologije. Prenos pozitivnih učinkov nove tehnologije v ostale gospodarske sektorje torej v EU ni bil tako uspešen (Employment in Europe 2001, 2001, str. 59-60).

Tudi številne druge makroekonomske empirične raziskave so pokazale, da se je vpliv informacijsko-komunikacijske tehnologije na rast proizvoda in produktivnosti v drugi polovici devetdesetih let 20. stoletja še povečal (Van Ark, 2001, str. 20). Informacijsko-komunikacijska tehnologija torej omogoča hkratno naraščanje produktivnosti in zaposlenosti in je zaradi svojega potenciala za prenos tehnološkega napredka v nekdam

⁹ Stopnja rasti produktivnosti se ni zmanjšala le v Veliki Britaniji in Franciji, medtem ko so zmanjšanje zabeležile Finska, Nemčija, Danska, Avstrija, Nizozemska in Italija.

neprogresivne storitvene dejavnosti odgovor na Lizbonsko strategijo doseganja polne zaposlenosti v na znanju temelječi družbi (Tronti, Sestini, Toma, 2001, str. 86).

3.4. Problemi merjenja produktivnosti storitev

Vzrok za nizko oziroma upadajočo stopnjo rasti produktivnosti v storitvah so tudi težave pri merjenju produktivnosti storitvenih dejavnosti. Najbolj znan je Solow »paradoks produktivnosti«, ki ga je Nobel Laureate povzel z naslednjimi besedami: »Računalnike lahko vidimo vsepovsod okoli nas, le v uradni statistiki ne« (Philpott, 2000, str. 271). To potrjujejo empirične raziskave, ki kažejo, da so stopnje rasti realnega proizvoda in posledično produktivnosti storitvenih dejavnosti v uradni statistiki podcenjene. Ta problem se še stopnjuje z naraščanjem uporabe informacijsko-komunikacijske tehnologije (Van Ark, 2001, str. 17).

Produktivnost opredelimo kot odnos med realnim obsegom proizvoda in proizvodnimi dejavniki, potrebnimi za njegovo proizvodnjo. V nasprotju z industrijskimi dejavnostmi, kjer so prisotni večji problemi pri merjenju vložkov v proizvodnjo, se glavni problem v storitvenem sektorju pojavlja pri merjenju proizvoda, ker je spremembe v proizvodu težko ali nemogoče razdeliti na spremembe v kakovosti, ceni in količini. Ločevanje med temi tremi komponentami pa je potrebno za merjenje realnega proizvoda in iz njega izpeljane produktivnosti.

Problemi, ki se pojavljajo pri merjenju, so naslednji (European Competitiveness Report 2002, 2002, str. 63):

- *Opredelitev proizvoda storitev*: v sektorjih, kot so bančništvo, zavarovalništvo, trgovina na drobno in v številnih poslovnih storitvah, je pogosto težko natančno določiti, kaj je proizvod teh storitev.
- *Problemi pri agregiranju*: stopnja raznolikosti končnega proizvoda je v storitvenih dejavnostih običajno večja kot pri proizvodnji blaga, zato nastajajo problemi pri agregiranju različnih storitvenih proizvodov in s tem problemi pri oblikovanju neke splošne mere proizvoda. Poleg tega je končni proizvod v storitvah pogosto prilagojen posameznemu kupcu (je unikaten) in ga je zato težko agregirati.
- *Vloga potrošnikov*: končni proizvod v proizvodnji storitev je lahko odvisen ne le od ponudnika (proizvajalca) storitve, ampak tudi od obsega in kakovosti vključenosti potrošnika v storitveno transakcijo. Pojavlja se torej vprašanje, kako razdeliti povečano produktivnost med ponudnika in potrošnika storitve.
- *Prilagoditve zaradi sprememb v kakovosti*: storitveni proizvod je pogosto možno meriti bodisi na podlagi števila opravljenih transakcij bodisi na podlagi doseženih rezultatov. Na primer pri pravnih storitvah lahko proizvod merimo na podlagi zaračunanih pravnih ur ali na podlagi uspešnosti sodnega postopka. V primeru, da lahko merimo značilnosti storitvenega proizvoda, ne pa tudi kakovosti njegovih značilnosti, lahko povišanje (znižanje) cen precenjujemo, ker ne upoštevamo povečanja (zmanjšanja) kakovosti.

- *Vpliv tehnološkega napredka*: tehnološki napredek ne povečuje samo produktivnosti storitev, ampak spreminja tudi njihove značilnosti (npr. povečuje prilagodljivost uporabnikom), osnovna statistika pa običajno te spremembe slabo zajema. Zato v obdobju hitrega tehnološkega napredka narašča delež storitvenega proizvoda, ki ga statistika ne uspe zajeti, kar negativno vpliva na produktivnost; tako se na primer investicije v informacijsko tehnologijo, raziskovanje in razvoj ter hiter tehnološki napredek, ki so bili v zadnji četrtini prejšnjega stoletja prisotni v storitvah, v uradni statistiki niso ustrezno odrazili v višji stopnji rasti produktivnosti. Drugi problem radikalno novih tehnologij pa je v tem, da njihova učinkovita raba zahteva čas in napor, saj so potrebne prilagoditve v celotnem poslovnem procesu, v organizacijski strukturi ter usposobljenosti zaposlenih. Zaradi tega, ker uradna statistika teh izboljšav v kakovosti poslovanja ne zajema, ampak upošteva le končni proizvod, ki je zaradi slabše izkoriščenosti produktivnih virov v proizvodnji začasno zmanjšan, je uradno zabeležena produktivnost nižja (Technology, Productivity and Job Creation, 1996, str. 47-48).
- *Statistično zajetje proizvajalnih enot*: statistično zajetje proizvajalnih enot je v storitvah precej slabše kot v predelovalni dejavnosti. V ZDA na primer Urad za statistiko dela (ang. Bureau of Labour Statistics) zajema samo 47% zaposlenih v storitvenem sektorju, medtem ko je zajetje v predelovalnih dejavnostih 100%. Razlogov za to je več, med njimi so manjše zanimanje za storitveni sektor v preteklosti, relativno pogost pojav samozaposlovanja, zaposlovanja s krajšim delovnim časom in zaposlovanja neplačanih družinskih članov v storitvenih dejavnostih ter veliko število zelo majhnih podjetij (Storrie, 2001, str. 57).

Pri primerjavah rasti proizvoda in produktivnosti med državami se pojavljajo še problemi zaradi razlik v: (a) zajemanju dejavnosti in proizvajalnih enot, (b) opredelitvi proizvoda in proizvodnih dejavnikov, (c) asortimentu proizvodov ali storitev in njihovi kakovosti ter (d) metodologiji izračunavanja mer produktivnosti. Poleg tega na produktivnost storitev močno vplivajo tudi institucionalni dejavniki, pravni okvir in kulturne značilnosti posameznih držav (Van Ark, Monnikhof, Mulder, 1997, str. 8).

Z izboljšanjem merjenja bi lahko prišlo do zelo velikega povečanja produktivnosti storitev. Fixler in Zieschang¹⁰ sta na primer vpeljala novo mero proizvoda v finančnem posredništvu v ZDA, ki je upoštevala spremembe v kakovosti. Na podlagi te nove mere je proizvod v obdobju 1977-1994 naraščal po povprečni letni stopnji 7,4%, kar je močno nad uradno stopnjo rasti produktivnosti, ki je znašala 1,3% (Pilat, 2001, str. 23).

Zaradi vseh teh problemov so se razvili različni alternativni pogledi na merjenje produktivnosti (Rubalcaba-Bermejo, 1999, str. 343). Riddle je leta 1986 predlagala, da bi

¹⁰ Gre za raziskavo Fixler, D., Zieschang, K.: The Productivity of the Banking Sector: Integrating Approaches to Measuring Financial Service Output. Canadian Journal of Economics, 32(1999), 2, str. 547-569.

bila ustrezna mera maksimizacija proizvoda ustrezne kakovosti ob istočasni minimizaciji stroškov proizvodnje. Ta mera upošteva tako količinske kot kakovostne elemente. De Bandt je leta 1991 kot najustreznejšo mero predlagal posredno produktivnost, to je prispevek storitev k produktivnosti uporabnikov teh storitev (predvsem primerna mera za poslovne storitve) ali pa relativno produktivnost, ki meri razmerje med deležem storitev v bruto domačem proizvodu in deležem storitev v zaposlenosti, po kateri je produktivnost številnih storitvenih dejavnosti višja od produktivnosti drugih ekonomskih sektorjev. Danes pa številni ekonomisti zagovarjajo uporabo svojevrstnih kazalcev produktivnosti za posamezne storitvene dejavnosti. Ti svojevrstni kazalci so po njihovem mnenju bolj primerni za razumevanje gibanj v produktivnosti posameznih skupin storitev kot nek enoten nabor kazalcev za vse storitvene dejavnosti, poleg tega je z njimi lažje ugotavljati razmerje med ceno in kakovostjo storitev in na ta način bolj realno meriti tudi rast storitev.

3.5. Zaposlitveni potencial storitvenega sektorja

Tehnološki napredek ima nedvomno pozitiven učinek na stopnjo rasti gospodarstev, medtem ko njegov učinek na zaposlenost ni enostranski. Na eni strani tehnološki napredek običajno zmanjšuje delovno intenzivnost dela in s tem zaposlenost, na drugi strani pa ustvarja nove proizvode in gospodarske dejavnosti, kar povečuje povpraševanje po delovni sili.

V obdobju 1995-2000 je bilo v EU ustvarjenih skoraj deset milijonov neto zaposlitev. Obseg zaposlovanja je bil največji v visokotehnoloških dejavnostih in dejavnostih povezanih z informacijsko-komunikacijsko tehnologijo, ali pa v sektorjih, ki zahtevajo visoko izobraženo delovno silo oziroma v obeh. Izobrazbena struktura novo zaposlenih kaže, da se je najbolj povečala zaposlenost visoko izobraženih belih ovratnikov, katerih rast zaposlenosti je bila zabeležena v vseh gospodarskih dejavnostih. Zaposlenost srednje in nizko izobraženih delavcev se je povečala samo v hitro rastočih gospodarskih sektorjih, medtem ko je v ostalih sektorjih stagnirala ali upadala (Employment in Europe 2001, 2001, str. 29). To pomeni, da imajo visokotehnološke dejavnosti in dejavnosti, ki zahtevajo visoko izobraženo delovno silo, največji zaposlitveni potencial ter da v teh dejavnostih ne obstaja negativna povezava med stopnjo rasti produktivnosti in stopnjo rasti zaposlenosti.

Zaposlitveni potencial neke dejavnosti je mogoče prikazati s pomočjo primerjave deleža zaposlenih v tej dejavnosti v izbrani državi z deležem zaposlenih v tej dejavnosti v drugih državah, ki so z vidika razvoja primerljive ali bolj razvite. Storrie (2001) je zaposlitveni potencial storitvenega sektorja v EU prikazal s pomočjo zaostanka deleža zaposlenih v storitvenem sektorju v EU v primerjavi z ZDA. V celotnem obdobju 1960-2001 je delež zaposlenih v storitvenem sektorju v EU zaostajal za deležem v ZDA. Deleža sta se sicer v proučevanem obdobju približevala, vendar izenačenje še ni bilo doseženo. Zaostanek držav EU za ZDA se je zmanjšal s 17,2 odstotne točke v letu 1971 (Feinstein, 1999, str. 53-54) na dvanajst odstotnih točk v letu 1985 (Storrie, 2001, str. 47), v letu 2001 pa je znašal le še 8,5 odstotne točke (National Accounts of OECD Countries, 2003). Zaostanek za ZDA so v

absolutnem znesku najbolj zmanjšale države, ki so v letu 1960 po deležu zaposlenih v storitvenem sektorju najbolj zaostajale za ZDA (izjema je Francija). Med te države sodijo mediteranske države in Finska. Kljub temu podatki kažejo, da je vrstni red držav glede na velikost zaostanka v letu 2001 v večji meri enak tistemu iz začetka opazovanega obdobja. Najmanjši zaostanek so v celotnem obdobju imele Velika Britanija, Nizozemska, Belgija, Švedska, Danska in Francija. Zaostanek Nemčije je bil večji, kar je posledica močnega industrijskega sektorja v tej državi.

Podatki po posameznih skupinah storitvenih dejavnosti kažejo (glej Tabelo 2), da je bil zaposlitveni zaostanek EU za ZDA v letu 1997 največji v skupini poslovnih storitev, ki vključuje finančne storitve, zavarovalništvo, poslovanje z nepremičninami, računalniške storitve ter druge poslovne storitve. Zaostanek je znašal 4,1 odstotne točke in je bil najbolj izrazit v poslovanju z nepremičninami, drugih poslovnih storitvah in zavarovalništvu. Storrie je v raziskavi ugotovil, da je delež zaposlenih v poslovnih storitvah neposredno povezan z bruto domačim proizvodom na prebivalca. Tako tesna povezava ni bila prisotna pri nobeni drugi skupini storitvenih dejavnosti.

Tabela 2: Zaostanek EU za ZDA v deležu zaposlenih po skupinah storitvenih dejavnosti v letu 1997 (v odstotnih točkah)

	DELEŽ ZAPOSLENIH V ZDA (v %)	ZAOSTANEK EU (v odstotnih točkah)
STORITVE	73,85	8,42
Distribucijske storitve	22,16	1,19
Poštna in telekomunikacijske storitve	1,62	-0,12
Transport in skladiščenje	3,92	-0,28
Trgovina in popravila	16,62	1,59
Osebnostne storitve	11,62	3,24
Gostinstvo	6,89	2,80
Rekreacijske, kulturne in športne dejavnosti	2,43	0,68
Druge osebne storitvene dejavnosti	2,30	-0,24
Poslovne storitve	15,14	4,06
Finančno posredništvo	2,84	0,14
Zavarovalništvo	1,89	1,10
Poslovanje z nepremičninami	2,03	1,21
Računalništvo in z njim povezane dejavnosti	1,22	0,41
Druge poslovne dejavnosti	7,16	1,21
Socialne storitve	24,73	-0,07
Dejavnost javne uprave in obrambe	4,46	-3,19
Izobraževanje	7,70	0,96
Zdravstvo in socialno varstvo	11,49	2,07
Druge socialne dejavnosti	1,08	0,09

Vir: Storrie, 2001, str. 44.

Naslednja skupina storitvenih dejavnosti po zaostanku deleža zaposlenih je bila skupina osebnih storitev. Zaostanek te skupine je bil posledica precej manjšega deleža zaposlenih v gostinskih storitvah, kar z narodnogospodarskega vidika ne predstavlja večjega problema. Precej manj je za deležem zaposlenosti v ZDA zaostajala skupina distribucijskih storitev, ki vključuje transport, komunikacije in trgovino, pri čemer tudi ta zaostanek ni problematičen, saj je bil v celoti posledica večjega deleža zaposlenih v trgovinski

dejavnosti v ZDA, medtem ko je bil delež zaposlenih v transportnih in komunikacijskih storitvah v EU večji.

V skupini socialnih storitev je bil delež zaposlenih v EU v povprečju na ravni deleža v ZDA. Vendar struktura po posameznih storitvenih dejavnostih znotraj te skupine kaže, da je bil visok delež v EU posledica precej višjega deleža zaposlenih v javni upravi, medtem ko je bil delež zaposlenih v zdravstvu in socialnem varstvu ter izobraževanju v EU manjši kot v ZDA. Večji delež zaposlenih v javni upravi je logična posledica samostojnosti državnih administracij držav članic EU, medtem ko je zaostanek na področju zdravstva in izobraževanja bolj zaskrbljujoč. Delež zaposlenih v izobraževanju je namreč v vseh državah članicah, razen v Belgiji, manjši kot v ZDA.

Z vidika zaostankov lahko torej sklepamo, da poslovne storitve predstavljajo potencialne dejavnosti za prihodnje zaposlovanje delovne sile v EU. To potrjujejo tudi empirični podatki, ki kažejo, da je svoj delež v skupni zaposlenosti tudi v obdobju 1995-1998 najbolj povečala skupina poslovnih storitev, pri čemer so bile na prvem mestu računalniške storitve, sledile pa so jim druge poslovne storitve (Storrie, 2001, str. 50). Rezultati te raziskave so v skladu z ugotovitvami Evropske komisije (Communication from the Commission to the Council: The Contribution of Business Services to Industrial Performance, 1998, str. 7), da poslovne storitve imajo in bodo imele tudi v prihodnosti največji zaposlitveni potencial, tako neposredni, v sektorju samem, kot posredni, v drugih dejavnostih. Pri tem bo visoko stopnjo rasti zaposlenosti spremljala tudi visoka rast produktivnosti.

Ob tem pa Tomlinson (1999, str. 447) opozarja na omejitve, da so možnosti za zaposlovanje usposobljenih plavih ovratnikov kot tudi manj usposobljenih delavcev iz netehniških poklicev v dinamičnih, na znanju temelječih storitvenih dejavnostih zelo omejene. Zato bo za doseganje polne zaposlenosti v družbi znanja na dolgi rok nujno, da bodo tudi te skupine zaposlenih deležne ustreznega usposabljanja in dostopa do ustreznih tehnologij, ki bo omogočil njihovo prekvalifikacijo.

4. METODOLOGIJA EMPIRIČNE ANALIZE KONKURENČNOSTI TRŽNIH STORITVENIH DEJAVNOSTI V SLOVENIJI

V empiričnem delu, ki sledi, se bom osredotočila na analizo tržnih storitvenih dejavnosti. Za takšen pristop sem se odločila predvsem zato, ker se značilnosti poslovanja v tržnih storitvenih dejavnostih precej razlikujejo od značilnosti poslovanja v netržnih dejavnostih. Načela konkurenčnosti, ki veljajo v tržnih dejavnostih, bi težko neposredno prenesli na netržne dejavnosti. Drugi razlog je ta, da je merjenje proizvoda in posledično produktivnosti v netržnih storitvenih dejavnostih še posebej izrazito. Prav tako zaenkrat ne obstajajo pomembnejše uradne baze podatkov o teh dejavnostih. Nenazadnje bi takšna analiza presegala predpisani obseg magistrskega dela.

4.1. Izbor metodologije

Metodologija analize konkurenčnosti v magistrskem delu temelji na Eurostatovi metodologiji, uporabljeni v publikaciji *Panorama of European Business* (2001). Na to publikacijo sem se oprla iz več razlogov:

- (a) Gre za zanesljiv vir podatkov, ki zajema vse države članice EU.
- (b) Tržne storitvene dejavnosti v tej publikaciji sistematično spremljajo že več let, zato je njihov sistem kazalcev dobro izdelan; poleg tega skrbijo za redno izpopolnjevanje in izboljševanje tega sistema.¹¹
- (c) Uporaba enakih ali vsaj podobnih kazalcev za Slovenijo omogoča neposredno primerjavo rezultatov z rezultati držav EU, kar omogoča oceno uspešnosti oziroma konkurenčnosti Slovenije.
- (d) Najkasneje z vstopom Slovenije v Evropsko unijo bo potrebno zagotoviti skladnost kazalcev s tistimi, ki jih uporabljajo v EU.

Po *Panorama of European Business* sem se zgledovala v treh točkah:

- pri opredelitvi, katere dejavnosti sodijo med (tržne) storitve,
- pri razvrščanju storitvenih dejavnosti na posamezna področja ter
- pri izboru in opredelitvi večine kazalcev konkurenčnosti.

Kot sem navedla že v poglavju o opredelitvi storitev, ne obstaja enotni dogovor o tem, katere dejavnosti sodijo v storitveni sektor. V *Panorama of European Business* poleg ožje opredelitve storitev, to je storitev transporta, trgovine, komunikacij ter poslovnih in finančnih storitev, med tržne storitve uvrščajo tudi gradbeništvo. Poleg tega se razvrstitev posameznih storitvenih dejavnosti na področja v tej publikaciji nekoliko razlikuje od razvrstitve v Standardni klasifikaciji dejavnosti (SKD) oziroma NACE Rev. 1 klasifikaciji

¹¹ *Panorama of European Business* obsega standardni komplet podatkov o industrijskih in tržnih storitvenih dejavnostih v EU. Podatki omogočajo na eni strani sistematičen pregled ključnega dogajanja v proizvodnji, zaposlenosti in zunanji trgovini ter na drugi strani natančnejšo analizo uspešnosti poslovanja in konkurenčnosti podjetij.

dejavnosti (v nadaljevanju NACE). V Tabeli 3 so predstavljena področja tržnih storitvenih dejavnosti, kot jih opredeljuje Panorama of European Business, ter razvrstitev posameznih storitvenih dejavnosti na ravni oddelkov (izjemoma skupin in razredov) na ta področja. Natančnejši prikaz dejavnosti (na ravni skupin in razredov), ki sodijo v posamezno področje, je podan v okviru analize konkurenčnosti v šestem poglavju.¹²

Tabela 3: Področja tržnih storitvenih dejavnosti ter pripadajoči oddelki, skupine in razredi po Panorama of European Business

PODROČJA	ODELKI, SKUPINE IN RAZREDI
GRADBENIŠTVO IN POSLOVANJE Z NEPREMIČNINAMI	Gradbeništvo (45) Poslovanje z nepremičninami (70)
TRGOVINA	Prodaja, vzdrževanje in popravila motornih vozil; trgovina na drobno z motornimi gorivi (50) Posredništvo in trgovina na debelo, razen z motornimi vozili (51) Trgovina na drobno, razen z motornimi vozili; popravila izdelkov široke porabe (52)
TURIZEM	Gostinstvo (55) Storitve potovalnih agencij in organizatorjev potovanj; s turizmom povezane dejavnosti (633) Dejavnost sejmišč in zabaviških parkov (9233) Dejavnost botaničnih in živalskih vrtov (9253)
TRANSPORT	Kopenski promet in cevovodni transport (60) Vodni promet (61) Zračni promet (62) Pomožne prometne dejavnosti, razen storitev potovalnih agencij (63 razen 633)
FINANČNO POSREDNIŠTVO	Finančno posredništvo, razen zavarovalništva in dejavnosti pokojninskih skladov (65) Zavarovalništvo in dejavnost pokojninskih skladov, razen obveznega socialnega zavarovanja (66) Pomožne dejavnosti v finančnem posredništvu (67)
NAJEM IN POSLOVNE STORITVE	Dajanje strojev in opreme brez upravljalcev v najem; izposojanje izdelkov široke porabe (71) Raziskovanje in razvoj (73) Druge poslovne dejavnosti (74)
INFORMACIJSKO-KOMUNIKACIJSKE IN AVDIO-VIZUELNE STORITVE	Izdajanje posnetih nosilcev zvočnega zapisa (2214) Razmnoževanje zvočnih zapisov (2231) Poštne in telekomunikacijske storitve (64) Računalništvo in z njim povezane dejavnosti (72) Filmska in video dejavnost (921) Radijska in televizijska dejavnost (922)

Opomba: v oklepajih so navedene oznake po SKD.
Vir: Panorama of European Business, 2001.

Pri izboru kazalcev konkurenčnosti sem se zgledovala po Panorama of European Business. Določenih kazalcev, ki jih uporablja Eurostat, slovenska statistika ne spremlja, zato sem v tem primeru uporabila sorodne kazalce, ki so pri nas na razpolago, pri čemer neposredna primerjava teh kazalcev z EU ni bila mogoča.

4.2. Struktura analize konkurenčnosti

Empirična analiza konkurenčnosti storitev je sestavljena iz dveh delov: iz analize osnovnih makroekonomskih kazalcev posameznih področij storitvenih dejavnosti (peto poglavje) ter iz podrobnejše analize svojevrstnih kazalcev konkurenčnosti po posameznih področjih storitvenih dejavnosti (šesto poglavje).

¹² Področje predstavlja enočrkovno oznako po SKD, oddelek, skupina in razred pa predstavljajo dvomestno, tromestno in štirimestno številčno oznako po SKD.

V petem poglavju sem na podlagi spreminjanja deležev v skupni zaposlenosti in skupni dodani vrednosti analizirala spreminjanje pomena posameznih področij tržnih storitvenih dejavnosti v Sloveniji v obdobju 1996-2001. Pri tem sem pomen posameznih področij primerjala s pomenom teh področij v EU. V skladu s pristopom, uporabljenim v Panorama of European Business, empirična analiza v tem delu temelji na podatkih in klasifikaciji nacionalnih računov. Analiza deležev posameznih področij storitvenih dejavnosti v skupni zaposlenosti in dodani vrednosti nam omogoča ugotavljanje strukturnih premikov v slovenskem gospodarstvu in pomena oziroma razvitosti posameznih področij tržnih storitvenih dejavnosti v primerjavi z EU. Primerjava deležev zaposlenih po posameznih področij storitvenih dejavnosti v Sloveniji in EU nam nadalje kaže zaposlitveni potencial posameznih storitvenih dejavnosti. Nenazadnje je na podlagi deležev v skupni dodani vrednosti in zaposlenosti mogoče ugotavljati relativno produktivnost posameznih področij storitvenih dejavnosti.

V šestem poglavju, ki predstavlja najobsežnejši del magistrskega dela, je podana analiza konkurenčnosti tržnih storitvenih dejavnosti v Sloveniji na podlagi izbranih kazalcev. Analiza v tem delu temelji na klasifikaciji poslovnih subjektov ter je izvedena ločeno po posameznih področjih storitvenih dejavnosti, saj so za vsako področje značilni oziroma pomembni svojevrstni kazalci. Analiza je pretežno omejena na raven oddelkov, ker bi sicer presegla predpisani obseg magistrskega dela, kjer je potrebno, pa so določeni kazalci predstavljeni tudi na ravni skupin ali razredov. Sintezne tabele kazalcev po področjih, ki vključujejo tudi natančnejšo predstavitev po državah članicah EU, so podane v Prilogi 2.

4.3. Viri in zajetje podatkov

Glavni vir podatkov za države EU je Panorama of European Business (2001), izjema so podatki o transportnih storitvah, ki so v večji meri povzeti po publikaciji European Union Energy & Transport in Figures (2001). Podatki v Panorama of European Business temeljijo pretežno na uradni bazi podatkov Structural Business Statistics, ki zajema vsa podjetja. Določeni podatki, ki jih uradna statistika ne spremlja, so pridobljeni iz drugih neuradnih virov.

Glavna vira podatkov za Slovenijo sta Statistični letopis Republike Slovenije (2001, 2002) ter zaključni računi podjetij za leta 1996-2000, pridobljeni pri Agenciji RS za plačilni promet, nadziranje in informiranje. Iz Statističnega letopisa Republike Slovenije, natančneje njegovih nacionalnih računov, so povzeti podatki o deležu posameznih področij storitvenih dejavnosti v skupni dodani vrednosti in zaposlenosti (peto poglavje). Vsi ostali kazalci konkurenčnosti, predstavljeni v šestem poglavju, so večinoma pridobljeni iz zaključnih računov podjetij.

Upoštevati moramo, da obstajajo določene metodološke razlike med podatki iz nacionalnih računov, na katerih temelji analiza v petem poglavju, in podatki iz izkazov uspeha gospodarskih družb, na katerih temelji analiza v šestem poglavju. Kategorija dodana

vrednost v nacionalnih računih vključuje tudi sektor države in gospodinjstev ter nekatere metodološke popravke in se zato razlikuje od dodane vrednosti, izračunane iz statističnih podatkov izkazov uspeha gospodarskih družb. Kategorija število zaposlenih v nacionalnih računih zajema vse stalno zaposlene osebe ter samozaposlene osebe, pri tem pa niso vključena zasebna podjetja z eno do dvema zaposlenima osebama, medtem ko je število zaposlenih na podlagi bilanc stanja in izkazov uspeha prikazano na osnovi dejansko opravljenih delovnih ur in zajema celotno populacijo gospodarskih družb.

4.4. Problem ažurnosti podatkov

Eden glavnih problemov za področje storitvenih dejavnosti je pomanjkanje uradnih statističnih podatkov ter za države članice EU tudi njihova neažurnost. Zaradi tega je pogosto otežena primerljivost posameznih kazalcev, predvsem pri bolj dinamičnih storitvenih dejavnostih, kar zahteva previdnost pri interpretaciji rezultatov.

Podatki za države članice EU v magistrskem delu se večinoma nanašajo na leto 1997. To je zadnje razpoložljivo leto iz Panorama of European Business, ki je bila na razpolago v času nastajanja empirične analize. Za področje informacijsko-komunikacijskih storitev, ki obsega zelo dinamične dejavnosti, sem podatke povzela tudi po drugih virih, kar je omogočilo večjo ažurnost analize. Podatki za Slovenijo se večinoma nanašajo na obdobje 1996-2000.

Problema ažurnosti podatkov se zavedam, vendar cilj magistrskega dela ni bila pridobitev najnovejših podatkov, ampak predstavitev metodologije in možnega sistema indikatorjev za spremljanje konkurenčnosti tržnih storitvenih dejavnosti. V nadaljnjih analizah bo na podlagi predstavljene metodologije možen večji poudarek na ažurnosti podatkov.

5. POMEN TRŽNIH STORITVENIH DEJAVNOSTI V SLOVENIJI V OBDOBJU 1996-2001 TER PRIMERJAVA Z EU

V tem poglavju bom prikazala spreminjanje pomena tržnih storitvenih dejavnosti v Sloveniji v obdobju 1996-2001. Tržne storitvene dejavnosti so v analizi razdeljene v sedem področij, kot jih opredeljuje Panorama of European Business (2001), pri čemer področja zajemajo približno enake oddelke, skupine in razrede, kot bodo obravnavani v okviru posameznih področij v šestem poglavju. Popolnega ujemanja ni bilo mogoče zagotoviti zaradi določenih odstopanj pri opredelitvi posameznih področij po nacionalnih računih in po Panorama of European Business.

Najprej bom obravnavala spreminjanje deležev zaposlenih po področjih tržnih storitvenih dejavnosti v Sloveniji v obdobju 1996-2001, na podlagi česar bom ugotavljala smer in intenzivnost strukturnih sprememb v našem gospodarstvu. Zaposlitveno strukturo tržnih storitvenih dejavnosti bom nato primerjala z zaposlitveno strukturo v EU ter na podlagi tega ugotavljala morebitni zaposlitveni potencial tržnih storitvenih dejavnosti. V nadaljevanju bom naredila podobno analizo s pomočjo spreminjanja deležev dodane vrednosti po področjih tržnih storitvenih dejavnosti. Na koncu bom analizirala relativno produktivnost posameznih področij tržnih storitev na podlagi primerjav med deležema posameznega področja v skupni dodani vrednosti in skupni zaposlenosti.

5.1. Spreminjanje deležev zaposlenih po področjih tržnih storitvenih dejavnosti v obdobju 1996-2001 ter primerjava z EU

Trenutno so podatki za informacijsko-komunikacijske storitve (računalništvo in komunikacije) v nacionalnih računih na razpolago samo za leti 2000 in 2001 in kažejo, da so med tema dvema letoma informacijsko-komunikacijske storitve zabeležile največje povečanje (5,6%) deleža zaposlenih, pri čemer je večji del povečanja prispevalo računalništvo (povečanje za 10,5%). Na podlagi podatkov iz zaključnih računov, ki so na razpolago za obdobje 1996-2000, pa lahko sklepamo, da so informacijsko-komunikacijske storitve najbolj povečale svoj delež v skupni zaposlenosti tudi v tem obdobju.

Med ostalimi dejavnostmi, za katere so na razpolago podatki iz nacionalnih računov za celotno obdobje 1996-2001, je svoj delež v skupni zaposlenosti najbolj povečalo področje, ki obsega poslovanje z nepremičninami, najem, poslovne storitve in računalništvo (SKD področje K), in sicer za 15,1%. Tako hitro naraščanje deleža zaposlenih tega področja je bilo v določeni meri posledica hitrega naraščanja deleža zaposlenih v računalništvu in z njim povezanimi dejavnostmi (72), ki je zaradi primerljivosti s podatki za EU vključeno v to področje, kljub temu da je vključeno tudi v področje informacijsko-komunikacijskih storitev. Poleg omenjenih dejavnosti sta svoj delež v skupni zaposlenosti v obdobju 1996-2001 izraziteje povečali še gradbeništvo in finančno posredništvo. Nobeno področje tržnih storitvenih dejavnosti v proučevanem obdobju ni zabeležilo zmanjšanja deleža zaposlenih (podatki za transport niso na razpolago za celotno obdobje).

Tabela 4: Deleži posameznih področij tržnih storitvenih dejavnosti v skupni zaposlenosti v Sloveniji v obdobju 1996-2001 in v EU v letu 1997 (v %)

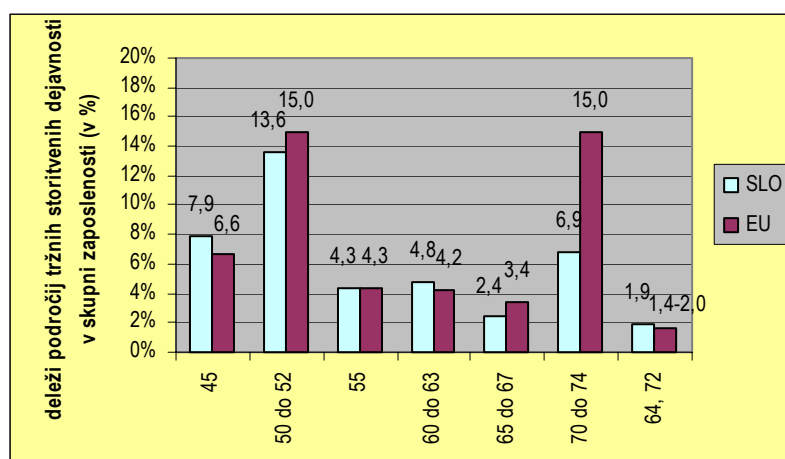
PODROČJE	SLOVENIJA							EU
	1996	1997	1998	1999	2000	2001	Indeks 2001/96	1997
Gradbeništvo (45)	7,0	7,3	7,2	7,6	7,9	7,9	112,4	6,6
Trgovina (50, 51, 52)	13,3	13,5	13,5	13,6	13,6	13,6	101,8	15,0 ¹
Turizem (55)	4,3	4,3	4,4	4,3	4,3	4,3	100,2	4,3
Transport (60, 61, 62, 63)	np	np	np	np	4,8	4,8	np	4,2
Finančno posredništvo (65, 66, 67)	2,2	2,3	2,3	2,3	2,4	2,4	110,8	3,4 ²
Nepremičnine, najem in poslovne storitve (SKD K, vključno z 72)	6,0	6,1	6,4	6,6	6,7	6,9	115,1	15,0
Informacijsko-komunikacijske storitve (64, 72)	np	np	np	np	1,8	1,9	np	1,4-2,0

Opomba: ¹ podatek je za leto 1996; ² podatek je za leto 1999.

Vir: Statistični letopis Republike Slovenije 2001, 2001; Statistični letopis 2002, 2002; Panorama of European Business, 2001; European Business – facts and figures, 2002; Statistične informacije, št. 78, 2003.

Kljub hitremu naraščanju deleža zaposlenih v poslovnih storitvah (SKD področje K) to področje po deležu zaposlenih najbolj zaostaja za EU povprečjem. Največji del področja poslovnih storitev zajemajo druge poslovne storitve oziroma proizvodne storitve (74), kar kaže na to, da Slovenija močno zaostaja prav na področju, ki je ključno z vidika povečevanja konkurenčnosti industrijskega sektorja. Poleg tega novejši podatki kažejo (European Business – facts and figures, 2002), da je zaposlenost v poslovnih storitvah (71, 73 in 74) v EU v obdobju 1995-2000 naraščala v povprečju za 5,2% na leto, kar je precej nad povprečno letno stopnjo rasti v Sloveniji, ki je v obdobju 1997-2000 znašala 1,1%, kar je zaostanek najverjetneje še povečalo. To področje torej predstavlja največji zaposlitveni potencial Slovenije v prihodnosti.

Slika 5: Deleži posameznih področij tržnih storitvenih dejavnosti v skupni zaposlenosti v Sloveniji v letu 2001 in v EU v letu 1997 (v %)

Opomba: podatek za trgovino (50 do 52) za EU je za leto 1996; podatek za finančno posredništvo (65 do 67) je za leto 1999.

Vir: Statistični letopis 2002, 2002; Panorama of European Business, 2001; European Business – facts and figures, 2002; Statistične informacije, št. 78, 2003.

Relativno velik zaostanek za EU je prisoten še pri deležu zaposlenih v finančnih storitvah ter v informacijsko-komunikacijskih storitvah. Glede na to, da gre za dejavnosti, ki predstavljajo temelj sodobne, na znanju temelječe družbe, bi bilo nujno potrebno povečati delež zaposlenih v teh dejavnostih. Na ostalih (tradicionalnih) področjih tržnih storitvenih dejavnosti Slovenija po deležu zaposlenih presega¹³ EU povprečje oziroma je na ravni EU povprečja, razen v trgovini.

5.2. Spreminjanje deležev dodane vrednosti po področjih tržnih storitvenih dejavnostih v obdobju 1996-2001 ter primerjava z EU

Na podlagi razpoložljivih podatkov za informacijsko-komunikacijske storitve (nacionalni računi za leti 2000 in 2001 ter zaključni računi podjetij za obdobje 1996-2000) lahko sklepamo, da to področje spada med področja, ki najhitreje povečujejo svoj delež v skupni dodani vrednosti. Med področji, za katere so na razpolago podatki iz nacionalnih računov za celotno obdobje 1996-2001, sta svoj delež v skupni dodani vrednosti najbolj povečala turizem in gradbeništvo, in sicer za dobrih pet odstotkov, sledilo jima je finančno posredništvo, katerega delež se je povečal za dobre štiri odstotke. Povečanje deleža dodane vrednosti poslovnih storitev (SKD področje K) je bilo v primerjavi s povečanjem deleža zaposlenih zanemarljivo.

Za razliko od zaposlenosti, kjer nobeno področje storitvenih dejavnosti v obdobju 1996-2001 ni zabeležilo zmanjšanja deleža v skupni zaposlenosti, se je delež trgovine v skupni dodani vrednosti nekoliko zmanjšal, prav tako delež transporta med letoma 2000 in 2001.

Tabela 5: Deleži posameznih področij tržnih storitvenih dejavnosti v skupni dodani vrednosti v Sloveniji v obdobju 1996-2001 in v EU v letu 1997 (v %)

PODROČJE	SLOVENIJA							EU
	1996	1997	1998	1999	2000	2001	Indeks 2001/96	1997
Gradbeništvo (45)	5,6	5,6	5,6	6,2	6,0	5,8	105,2	5,1
Trgovina (50, 51, 52)	11,5	11,5	11,4	11,5	11,3	11,4	98,5	13 ¹
Turizem (55)	3,1	3,0	2,9	3,0	3,1	3,2	105,6	2,8
Transport (60, 61, 62, 63)	np	np	np	np	5,0	4,8	np	4,0
Finančno posredništvo (65, 66, 67)	4,2	4,3	4,2	4,2	4,4	4,4	104,4	5,1 ²
Nepremičnine, najem in poslovne storitve (SKD K, vključno z 72)	11,8	11,4	11,7	12,0	11,8	12,1	102,4	20,0
Informacijsko-komunikacijske storitve (64, 72)	np	np	np	np	3,0	3,2	np	2,3

Opomba: ¹ podatek je za leto 1996; ² podatek je za leto 2000.

Vir: Statistični letopis Republike Slovenije 2001, 2001; Statistični letopis 2002, 2002; Panorama of European Business, 2001; European Business – facts and figures, 2002; Statistične informacije, št. 78, 2003.

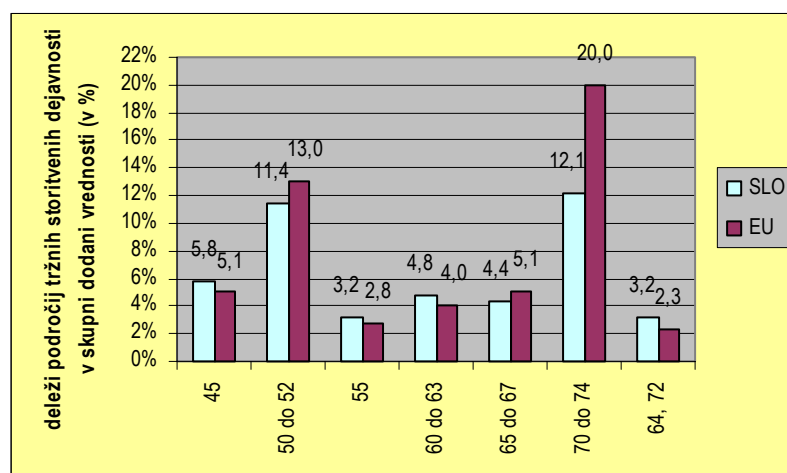
Podobno kot pri deležu zaposlenih tudi pri deležu dodane vrednosti Slovenija najbolj zaostaja za EU povprečjem na področju poslovnih storitev (SKD področje K), čeprav je

¹³ Po najnovejših revidiranih podatkih SURS-a (Statistične informacije, št. 78, 2003), ki so na razpolago za leti 2000 in 2001, je delež zaposlenih v turizmu v letu 2001 znašal 3,7% in je bil torej nižji od EU povprečja.

zaostanek pri dodani vrednosti nekoliko manjši kot pri zaposlenosti. Relativno močno Slovenija zaostaja tudi pri deležu dodane vrednosti finančnih storitev, medtem ko na podlagi razpoložljivih podatkov ni opazen zaostanek na področju informacijsko-komunikacijskih storitev. Vendar moramo pri tem upoštevati, da dejavnost informacijsko-komunikacijskih storitev zelo hitro povečuje svojo dodano vrednost, zato so podatki za EU zaradi zastarelosti slabše primerljivi. Manjši kot v EU je tudi delež dodane vrednosti trgovine, kar je v skladu z nižjim deležem zaposlenih v tej dejavnosti v Sloveniji.

Deleži dodane vrednosti gradbeništva, turizma¹⁴ in transporta so večji kot v povprečju v EU, kar je v skladu z večjim deležem zaposlenih v teh dejavnostih.

Slika 6: Deleži posameznih področij tržnih storitvenih dejavnosti v skupni dodani vrednosti v Sloveniji v letu 2001 in v EU v letu 1997 (v %)

Opomba: podatek za trgovino (50 do 52) za EU je za leto 1996; podatek za finančno posredništvo (65 do 67) je za leto 2000.

Vir: Statistični letopis 2002, 2002; Panorama of European Business, 2001; European Business – facts and figures, 2002; Statistične informacije, št. 78, 2003.

5.3. Relativna produktivnost posameznih področij tržnih storitvenih dejavnosti v Sloveniji in EU

De Bandt je leta 1991 predlagal relativno produktivnost kot eno izmed najprimernejših mer produktivnosti storitev. Relativno produktivnost je opredelil kot razmerje med deležem storitev v dodani vrednosti in deležem storitev v zaposlenosti (Rubalcaba-Bermejo, 1999, str. 343). Na podlagi te mere bom ugotavljala relativno produktivnost posameznih področij tržnih storitvenih dejavnosti v Sloveniji v obdobju 1996-2001 ter primerjala relativno produktivnost z EU povprečjem.

Relativna produktivnost je visoka v finančnem posredništvu, poslovnih storitvah (SKD področje K) ter v informacijsko-komunikacijskih storitvah. To so storitve, ki so osnova

¹⁴ Po najnovejših revidiranih podatkih SURS-a (Statistične informacije, št. 78, 2003), ki so na razpolago za leti 2000 in 2001, je delež dodane vrednosti turizma v letu 2001 znašal 2,5% in je bil torej nižji od EU povprečja.

sodobne, na znanju temelječe družbe. Deleži dodane vrednosti ostalih tržnih storitvenih dejavnosti so, z izjemo transporta, manjši od deležev teh dejavnosti v skupni zaposlenosti. Z vidika pospeševanja agregatne produktivnosti gospodarstva je zato ključno, da se delež dejavnosti z visoko relativno produktivnostjo poveča.

Podatki za obdobje 1996-2001 kažejo, da se je relativna produktivnost vseh dejavnosti, za katere so podatki na razpolago, z izjemo turizma, zmanjšala. Največje zmanjšanje je bilo prisotno na področju poslovnih storitev, kateremu sta sledila gradbeništvo ter finančno posredništvo. Zmanjšanje relativne produktivnosti je posledica pospešenega naraščanja zaposlenih (tako v absolutnem kot v relativnem pomenu) v tržnih storitvenih dejavnostih, kateremu ni sledila ustrezna rast dodane vrednosti. Število zaposlenih se je v obdobju 1996-2001 v vseh obravnavanih tržnih storitvenih dejavnostih nadpovprečno povečalo. Indeks števila zaposlenih je v poslovnih storitvah znašal 117,9, v gradbeništvu 115,3 ter v finančnih storitvah 113,5, medtem ko je indeks celotne zaposlenosti znašal 102,5. Tudi dodana vrednost je naraščala hitreje kot v industriji, vendar razlike niso bile tako izrazite (Statistični letopis Republike Slovenije 2001, 2001; Statistični letopis 2002, 2002). V prihodnosti bo zato nujno potrebno povečati tudi delež ustvarjene dodane vrednosti tržnih storitvenih dejavnosti in s tem njihovo relativno produktivnost.

Tabela 6: Relativna produktivnost po področjih tržnih storitvenih dejavnosti v Sloveniji v obdobju 1996-2001 in v EU v letu 1997 (indeksi)

	SLOVENIJA							EU
	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2001/96	1997
Gradbeništvo (45)	79,6	76,3	77,0	81,0	76,8	74,5	93,6	77,3
Trgovina (50, 51, 52)	86,8	85,0	84,4	84,6	82,9	84,0	96,8	86,7 ¹
Turizem (55)	71,4	70,1	67,7	69,3	72,2	75,3	105,4	65,1
Transport (60, 61, 62, 63)	np	np	np	np	103,7	100,2	np	95,2
Finančno posredništvo (65, 66, 67)	192,0	186,3	179,3	182,2	185,3	181,0	94,3	150,0 ²
Nepremičnine, najem in poslovne storitve (SKD K, vključno z 72)	198,5	186,8	184,0	182,2	177,4	176,6	88,9	133,3
Informacijsko-komunikacijske storitve (64, 72)	np	np	np	np	172,9	174,8	np	115,0-164,3

Opomba: ¹ podatek je za leto 1996; ² primerjan je podatek o deležu dodane vrednosti iz leta 2000 in deležu zaposlenosti iz leta 1999.

Vir: Statistični letopis Republike Slovenije 2001, 2001; Statistični letopis 2002, 2002; Panorama of European Business, 2001; European Business – facts and figures, 2002; Statistične informacije, št. 78, 2003.

Primerjava relativne produktivnosti posameznih področij tržnih storitvenih dejavnosti v Sloveniji in EU daje presenetljiv rezultat. Relativna produktivnost večine proučevanih storitvenih področij je v Sloveniji višja kot v EU. Takšen rezultat je posledica dveh dejavnikov: prvič, hitrejšega naraščanja števila zaposlenih v EU kot v Sloveniji ter, drugič, slabše primerljivosti podatkov oziroma neuskkljenosti metodologije zajemanja podatkov. Prvi dejavnik odločilno vpliva na višjo relativno produktivnost finančnih, poslovnih in transportnih storitev v Sloveniji, medtem ko je višja relativna produktivnost turizma predvsem posledica neprimerljivosti podatkov. Po revidiranih podatkih¹⁵ za leto 2001

¹⁵ Marca 2003 je Statistični urad RS izdal revidirane podatke nacionalnih računov za leti 2000 in 2001 (Statistične informacije, št. 78, 2003), podatki za pretekla leta pa so še v postopku revidiranja. Namen

namreč relativna produktivnost turizma znaša 67,4 in je torej približno na ravni EU povprečja. Na podlagi omenjenih dveh dejavnikov pa ne moremo razložiti višje relativne produktivnosti informacijsko-komunikacijskih storitev. Rast števila zaposlenih je namreč v tej dejavnosti v Sloveniji presegala EU povprečje (glej točko 6.7.1.1.), upoštevani podatki pa so tudi že revidirani.

Zaradi omenjenih problemov relativna produktivnost ne more biti edini kazalec, na podlagi katerega primerjamo Slovenijo z drugimi državami. Kljub temu je primerjava deležev zaposlenosti in dodane vrednosti posameznih tržnih storitev pomembna z vidika proučevanja strukturnih procesov v gospodarstvu, zaradi česar je potrebno zagotoviti čim večjo primerljivost podatkov.

6. KONKURENČNOST POSAMEZNIH PODROČIJ TRŽNIH STORITVENIH DEJAVNOSTI V SLOVENIJI V PRIMERJAVI Z EU

V nadaljevanju sledi analiza konkurenčnosti po posameznih področjih storitvenih dejavnosti. Glavni vir podatkov za države članice EU je omenjena publikacija Panorama of European Business (2001), medtem ko podatki za Slovenijo temeljijo pretežno na podatkih iz zaključnih računov podjetij. Teh dveh podatkovnih virov zato med besedilom ne bom vedno navajala. Kadar bodo uporabljeni drugi viri podatkov, bo to ustrezno navedeno.

Kot sem omenila v teoretičnem uvodu, danes številni ekonomisti zagovarjajo uporabo svojevrstnih kazalcev produktivnosti oziroma konkurenčnosti za posamezna področja storitvenih dejavnosti. Takšen pristop je zaradi velike raznolikosti storitvenih dejavnosti po mojem mnenju najbolj ustrezen. Kljub težnji po uporabi raznovrstnih kazalcev pa se v večini empiričnih analiz kot mero produktivnosti še vedno najpogosteje uporablja kazalec bruto dodana vrednost na zaposlenega. To velja tudi za publikacijo Panorama of European Business, zato bom produktivnost vseh storitvenih dejavnosti merila s tem kazalcem, ki ga bom po posameznih področjih nato dopolnila še z drugimi kazalci konkurenčnosti. Uporabljeni kazalci bodo tako količinske kot kakovostne narave.

revizije je nadaljna metodološka uskladitev postopkov in metod ocene BDP z Evropskim sistemom nacionalnih in regionalnih računov iz leta 1995; izboljšana sta tudi zajetje dejavnosti in obračun posameznih kategorij.

6.1. Gradbeništvo (45) in poslovanje z nepremičninami (70)

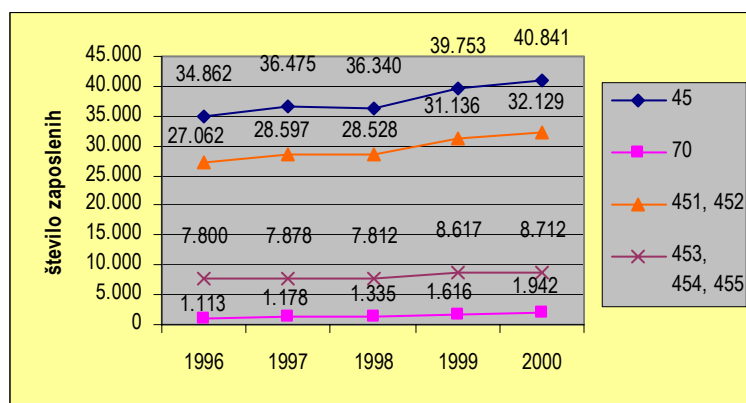
Dejavnosti, ki jih obravnavamo v tem podpoglavju, vključujejo (SKD)	
45	Gradbeništvo
451	Pripravljalna dela na gradbiščih
452	Gradnja objektov in delov objektov
453	Inštalacije pri gradnjah
454	Zaključna gradbena dela
455	Dajanje strojev in naprav za gradnjo in rušenje v najem, skupaj z upravljalci strojev
70	Poslovanje z nepremičninami
701	Poslovanje z lastnimi nepremičninami
702	Dajanje lastnih nepremičnin v najem
703	Poslovanje z nepremičninami za plačilo ali po pogodbi

V tem podpoglavju obravnavam dejavnost gradbeništva, kamor po zgledu Panorama of European Business (2001) poleg gradbeništva (SKD področje F) uvrščam tudi poslovanje z nepremičninami (SKD oddelek 70). Druge dejavnosti, povezane z gradbeništvom, kot so projektiranje, inženiring in tehnično svetovanje, so obravnavane v okviru področja poslovnih storitev (podpoglavje 6.6).

6.1.1. Predstavitev področja

Po podatkih iz zaključnih računov se je število gradbenih podjetij v obdobju 1996-2000 povečalo za 596 in v letu 2000 znašalo 2.609 podjetij (povečanje za 29,6%), število zaposlenih pa se je v tem obdobju povečalo s 34.862 na 40.841 (povečanje za 17,2%). Število zaposlenih se je najbolj povečalo med letoma 1998 in 1999, in sicer za 9,4%, medtem ko se je med letoma 1997 in 1998 zmanjšalo za 0,4%. Večji del zaposlenih (32.129 oziroma 78,7% v letu 2000) so predstavljali zaposleni v pripravljalnih delih na gradbiščih (451) ter gradnji objektov in delov objektov (452). V dejavnosti poslovanje z nepremičninami se je število podjetij povečalo z 261 v letu 1996 na 597 podjetij v letu 2000, kar predstavlja povečanje za 128,7%. Rast zaposlenih je bila nekoliko manjša, saj se je število zaposlenih v obdobju 1996-2000 povečalo za 74,5% in doseglo 1.942 zaposlenih.

Slika 7: Število zaposlenih v gradbeništvu in poslovanju z nepremičninami v Sloveniji v obdobju 1996-2000

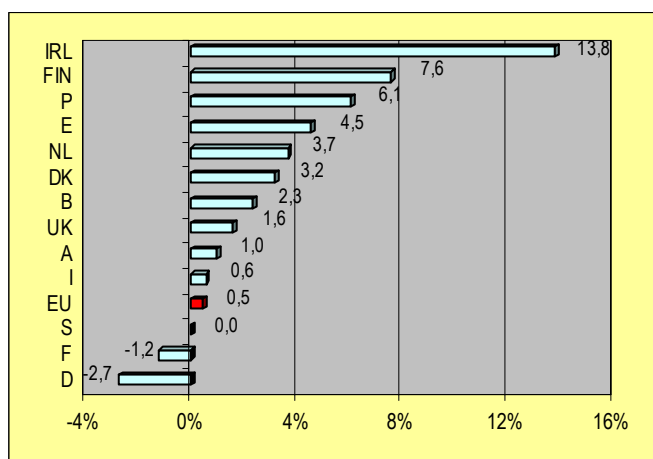
Vir: zaključni računi podjetij za leta 1996-2000.

6.1.2. Proizvodnja oziroma vrednost gradbenih del

Gradbeno dejavnost v EU spremljajo na podlagi stopenj rasti proizvodnje¹⁶. Povprečna letna stopnja rasti proizvodnje gradbeništvu v stalnih cenah je v obdobju 1995-1999 v povprečju v EU znašala 0,5% (glej Sliko 8). V Sloveniji uradna statistika vrednosti proizvodnje gradbeništvu ne spremlja, ampak se kot mera gradbene dejavnosti uporablja vrednost opravljenih gradbenih del (lahko tudi število opravljenih delovnih ur). Nominalno se je vrednost opravljenih gradbenih del v gradbeništvu v celotnem obdobju 1996-2000 povečevala, vendar so se nominalne stopnje rasti zniževale. V letu 1996 se je vrednost opravljenih gradbenih del v EUR glede na predhodno leto nominalno povečala za 33,7%, v naslednjem letu za 5,8%, v letu 1998 pa le še za 4,1%. V letu 1999 je gradbena dejavnost zaradi pospešene gradnje avtocest zopet močnejše narasla, in sicer za 21,1%, a se je že v naslednjem letu nominalno povečala spet le za 1,1% (Statistični letopis Republike Slovenije 2001, 2001).

¹⁶ Proizvodnja je opredeljena kot čisti prihodki iz prodaje, zmanjšani za nabavno vrednost prodanega blaga, povečani/zmanjšani za spremembo zalog končnih proizvodov ter povečani za vrednost usredstvenih lastnih proizvodov in drugih prihodkov iz poslovanja.

Slika 8: Povprečne realne letne stopnje rasti proizvodnje gradbeništva v obdobju 1995-1999 po državah in v povprečju v EU (v %)

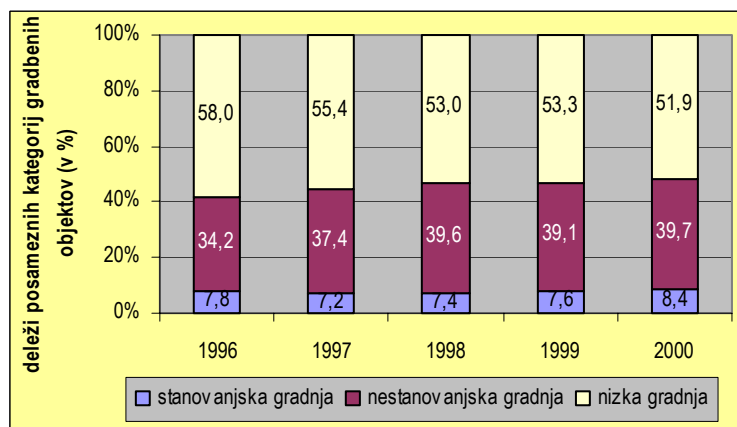

Opomba: podatki za leto 1999 so ocenjeni; podatki za Grčijo in Luksemburg niso na razpolago; povprečje EU je izračunano brez podatkov za Grčijo in Luksemburg.

Vir: Panorama of European Business, 2001.

V obdobju 1996-2000 je vrednost opravljenih gradbenih del v Sloveniji naraščala hitreje v kategoriji visokih kot v kategoriji nizkih gradenj, kar se je odrazilo v strukturi kategorij gradbenih objektov (glej Sliko 9). Med visokimi gradnjami je hitreje naraščala nestanovanjska kot stanovanjska gradnja. Z zmanjševanjem deleža nizkih gradenj in naraščanjem deleža visokih gradenj se struktura kategorij gradbenih objektov približuje strukturi v EU. V EU, kjer je razvrstitev gradbenih objektov nekoliko drugačna (razvrstitev v štiri kategorije: stanovanjska gradnja, nestanovanjska gradnja, renoviranje in vzdrževanje ter nizka gradnja), je v letu 1997 nestanovanjska gradnja predstavljala največji del, t.j. 29% celotne vrednosti proizvodnje gradbeništva, sledile so ji gradnja stanovanj s 27%, renoviranje in vzdrževanje s 25% ter nizka gradnja z 19% (Panorama of European Business, 2001).

Slika 9: Spreminjanje deleža posameznih kategorij gradbenih objektov v Sloveniji v obdobju 1996-2000 (v %)

Vir: Statistični letopis Republike Slovenije 2001, 2001; Prva statistična objava, št. 20, 2001.

Gradbeništvo je pretežno lokalna dejavnost, v kateri prevladujejo majhna podjetja. Kljub temu je bil v devetdesetih letih v EU opazen trend naraščanja izvoza velikih gradbenih podjetij. Vrednost mednarodnih gradbenih pogodb držav članic EU, za katere so podatki na razpolago, je v letu 1998 znašala 67,1 milijarde EUR¹⁷, od tega so največji delež (34,8%) predstavljale pogodbe med državami članicami EU (Panorama of European Business, 2001; European Business – facts and figures, 2002). Pri slovenskih gradbenih podjetjih je bil prisoten nasproten trend, saj se je vrednost mednarodnih gradbenih pogodb v obdobju 1995-2000 zmanjšala s 443,5 milijona EUR na 104,4 milijona EUR. Število gradbenih delavcev iz Slovenije na mednarodnih projektih se je v tem obdobju zmanjšalo s 1.919 na 750. Najbolj se je vrednost mednarodnih gradbenih pogodb zmanjšala med letoma 1999 in 2000, in sicer za 65,4% (Statistični letopis Republike Slovenije 2001, 2001).

6.1.3. Produktivnost in stroški dela na zaposlenega

Osnovni kazalci, s katerimi poleg vrednosti opravljenih gradbenih del (vrednosti proizvodnje) lahko merimo konkurenčnost gradbeništva in poslovanja z nepremičninami, so še produktivnost dela, merjena z bruto dodano vrednostjo na zaposlenega, stroški dela na zaposlenega ter pokritje stroškov dela z bruto dodano vrednostjo. Ti kazalci so prikazani v Tabeli 7.

Bruto dodana vrednost na zaposlenega v gradbeništvu je v obdobju 1996-2000 naraščala po povprečni letni stopnji 3,5% in je v letu 2000 znašala 16,1 tisoč EUR, kar je precej pod povprečjem tržnih storitvenih dejavnosti (SKD področja G do K)¹⁸. Produktivnost dela nekoliko presega produktivnost dela na Portugalskem, ki je na dnu lestvice držav članic, ter je za polovico manjša od EU povprečja, ki je v letu 1997 znašalo 32,8 tisoč EUR (glej Prilogo 2, Tabela 1). Povprečna produktivnost dela skupin pripravljala dela na gradbiščih ter gradnja objektov in delov objektov (451 in 452) je bila v obdobju 1996-2000 nekoliko višja od povprečne produktivnosti skupin inštalacije pri gradnjah, zaključna gradbena dela in dajanje strojev in naprav v najem skupaj z upravljalci strojev (povprečje 453, 454 in 455), vendar se je razlika med skupinami zmanjševala oziroma izničila. Razlika v produktivnosti dela teh skupin je bila precej večja v EU. Bruto dodana vrednost na zaposlenega je v skupinah pripravljala dela na gradbiščih ter gradnja objektov in delov objektov v letu 1997 v povprečju znašala 36,1 tisoč EUR, v skupinah inštalacije pri gradnjah, zaključna gradbena dela in dajanje strojev in naprav v najem skupaj z upravljalci strojev pa 28,4 tisoč EUR.

¹⁷ Podatek ne vključuje Irske, Luksemburga in Avstrije; podatek za Italijo je za leto 1999.

¹⁸ V zaključnih računih podjetij področje J (finančno posredništvo) ni zajeto v celoti, ampak obsega samo skupini 652 (drugo finančno posredništvo) in 660 (zavarovalništvo in dejavnost pokojninskih skladov, razen obveznega socialnega zavarovanja) ter oddelek 67 (pomožne dejavnosti v finančnem posredništvu), zato sta v izračun povprečja tržnih storitvenih dejavnosti (G do K) zajeti samo omenjeni skupini in oddelek področja J.

V dejavnosti poslovanje z nepremičninami je bruto dodana vrednost na zaposlenega v obdobju 1996-2000 naraščala po povprečni stopnji 6,7% na leto in je v letu 2000 znašala 30,5 tisoč EUR, kar je predstavljalo 55,3% EU povprečja iz leta 1997. Bruto dodane vrednosti na zaposlenega v tej dejavnosti ne moremo neposredno primerjati z bruto dodano vrednostjo na zaposlenega v drugih dejavnostih, saj se stroškovna struktura te dejavnosti precej razlikuje od stroškovne strukture drugih dejavnosti, predvsem v primeru, kadar so nepremičninska podjetja lastniki nepremičnin, ki jih dajejo v najem.

Bruto dodana vrednost na zaposlenega je v obdobju 1996-2000 v gradbeništvu naraščala skladno s stroški dela na zaposlenega, tako da se pokritje stroškov dela z bruto dodano vrednostjo ni bistveno spreminjalo in je v letu 2000 znašalo 132,5%. Ustrezno pokritje je bilo v povprečju v EU nižje in je v letu 1997 znašalo 121,3%. V oddelku poslovanje z nepremičninami je pokritje stroškov dela z bruto dodano vrednostjo po zmanjšanju v letu 1997 do leta 1999 hitro naraščalo (v povprečju za 7,3% na leto) in doseglo 201,2%. Približno na tej ravni je ostalo tudi v letu 2000. V EU je bilo v tej dejavnosti pokritje stroškov dela z bruto dodano vrednostjo precej višje in je v letu 1997 znašalo 271,4%.

Tabela 7: Bruto dodana vrednost na zaposlenega, stroški dela na zaposlenega ter razmerje med bruto dodano vrednostjo in stroški dela v gradbeništvu in poslovanju z nepremičninami v Sloveniji v letu 2000 ter v EU v letu 1997 (v 000 EUR)

NACE/ SKD		SLOVENIJA (2000)			EU (1997)		
		GVAPE	LCPE	Indeks GVA/LC	GVAPE	LCPE	Indeks GVA/LC
45	Gradbeništvo	16,1	12,2	132,5	32,8	27,0	121,3
451	Pripravljalna dela na gradbiščih	24,7	13,7	180,7	37,3	27,1	148,4
452	Gradnja objektov in delov objektov	16,1	12,4	130,0	35,8	27,9	124,3
453	Inštalacije pri gradnjah	16,3	12,2	133,3	29,5	26,6	115,2
454	Zaključna gradbena dela	15,7	10,3	152,4	26,4	24,8	109,3
455	Dajanje strojev in naprav za gradnjo in rušenje v najem, skupaj z upravljalci strojev	29,3	10,8	272,4	49,4	29,3	176,5
70	Poslovanje z nepremičninami	30,5	15,2	200,1	53,7	26,1	271,4
G do K	TRŽNE STORITVENE DEJAVNOSTI	22,5	14,7	152,5	np	np	np

Vir: Panorama of European Business, 2001; zaključni računi podjetij za leto 2000.

6.2. Trgovina z motornimi vozili (50), trgovina na debelo (51) in trgovina na drobno (52)

Dejavnosti, ki jih obravnavamo v tem podpoglavju, vključujejo (SKD)	
50 Prodaja, vzdrževanje in popravila motornih vozil; trgovina na drobno z motornimi gorivi	515 Trgovina na debelo z nekmetskimi polizdelki, ostanki in odpadki
501 Trgovina z motornimi vozili	516 Trgovina na debelo s stroji, napravami, priborom
502 Vzdrževanje in popravila motornih vozil	517 Druga trgovina na debelo
503 Trgovina z rezervnimi deli in dodatno opremo za motorna vozila	52 Trgovina na drobno, razen z motornimi vozili; popravila izdelkov široke porabe
504 Trgovina, vzdrževanje in popravila motornih koles; trgovina s posameznimi deli in opremo	521 Trgovina na drobno v nespecializiranih prodajalnah
505 Trgovina na drobno z motornimi gorivi	522 Trgovina na drobno z živili, pijačami in tobačnimi izdelki v specializiranih prodajalnah
51 Posredništvo in trgovina na debelo, razen z motornimi vozili	523 Trgovina na drobno s farmacevtskimi, medicinskimi, kozmetičnimi in toaletnimi izdelki
511 Posredništvo	524 Trgovina na drobno v drugih specializiranih prodajalnah
512 Trgovina na debelo s kmetijskimi surovinami in živimi živalmi	525 Trgovina na drobno z rabljenim blagom
513 Trgovina na debelo z živili, pijačami, tobačnimi izdelki	526 Trgovina na drobno zunaj prodajaln
514 Trgovina na debelo z izdelki široke porabe	527 Popravila izdelkov široke porabe

Trgovina predstavlja najbolj osnovno povezavo med proizvajalci in kupci. SKD klasifikacija deli dejavnost trgovine v tri glavne oblike: trgovina z motornimi vozili, trgovina na debelo in trgovina na drobno. Le majhen delež ekonomske dejavnosti, to je prodaja prek interneta in v tovarniških trgovinah, poteka izven tradicionalne distribucijske verige. Neposredna prodaja je še relativno nepomembna, kljub temu pa predstavlja pomemben konkurenčni pritisk na trgovce na debelo in drobno.

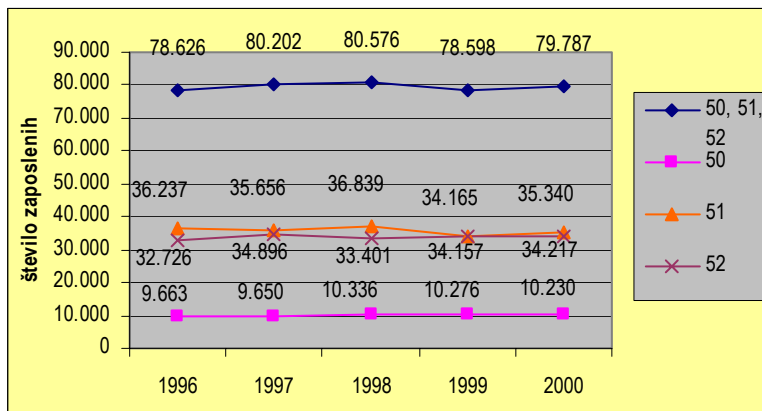
6.2.1. Predstavitev področja

Po vseh glavnih kazalcih velikosti (število podjetij, število zaposlenih in bruto dodana vrednost) se trgovina uvršča med največje gospodarske dejavnosti. Po podatkih iz zaključnih računov je bilo v Sloveniji v letu 2000 v trgovini 13.750 gospodarskih družb, kar je predstavljalo 36,5% vseh gospodarskih družb (4,9 odstotne točke manj kot v letu 1996). To je bilo daleč največ med gospodarskimi dejavnostmi, saj je delež gospodarskih družb s področja nepremičnin, najema in poslovnih storitev, ki je bilo na drugem mestu, znašal 23,5%, delež gospodarskih družb iz predelovalne dejavnosti, ki je bila na tretjem mestu, pa 16,6% (Germ-Metlika, 2001, str. 26). Največji delež med trgovskimi podjetji so v letu 2000 predstavljala podjetja v trgovini na debelo, in sicer 65,6%, sledila so jim podjetja v trgovini na drobno s 25,1% ter podjetja v trgovini z motornimi vozili z 9,3%.

Število zaposlenih je po podatkih iz zaključnih računov v letu 2000 znašalo 79.787, kar je predstavljalo 17,0% vseh zaposlenih v gospodarskih družbah in je zaostajalo le za predelovalnimi dejavnostmi. V trgovini na debelo in trgovini na drobno je bil zaposlen približno enak delež oseb, in sicer 44,3% v trgovini na debelo in 42,9% v trgovini na

drobno. Preostalih 12,8% oseb je bilo zaposlenih v trgovini z motornimi vozili. V EU je bila porazdelitev zaposlenih drugačna, saj je bil delež zaposlenih največji v trgovini na drobno, kjer je v letu 1999 znašal kar 52%, v trgovini na debelo je bilo zaposlenih 34% oseb in v trgovini z motornimi vozili 15% oseb.

Slika 10: Število zaposlenih v trgovini z motornimi vozili, trgovini na debelo in trgovini na drobno v Sloveniji v obdobju 1996-2000

Vir: zaključni računi podjetij za leta 1996-2000.

6.2.2. Celotni prihodki trgovine in sprememba realnih prihodkov od prodaje v trgovini z motornimi vozili in trgovini na drobno

Trgovina na debelo, ki je v Sloveniji zaposlovala največji delež vseh zaposlenih, je ustvarila tudi največji delež celotnih prihodkov trgovine, in sicer 48,9%. Trgovina na drobno in trgovina z motornimi vozili sta, kljub precej različnemu deležu zaposlenih, ustvarili približno enaka deleža prihodkov trgovine, in sicer 25,9% in 25,2%. V primerjavi z EU je delež trgovine na debelo in trgovine na drobno nekoliko manjši, kar je posledica večjega deleža trgovine z motornimi vozili v celotnih prihodkih trgovine (glej Tabelo 14). Večji delež trgovine z motornimi vozili je posledica večjega deleža skupine trgovina na drobno z motornimi gorivi (505). V trgovini na debelo skupina posredništvo (511) v primerjavi z drugo trgovino na debelo (512-517) v Sloveniji ustvari precej večji delež celotnih prihodkov kot v EU, kar kaže na visoke provizije v tej dejavnosti. V trgovini na drobno v Sloveniji ustvari večji delež vseh prihodkov (58,2%) trgovina z živili, pijačami in tobakom (5211 in 522), medtem ko v EU večji delež (v povprečju 56%) ustvari trgovina z neživili (5212 in 523-526).

Primerjava strukture trgovin v trgovini na drobno kaže, da v Sloveniji prevladujejo nespecializirane prodajalne (521), ki so v letu 2000 ustvarile kar 70,3% celotnih prihodkov trgovine na drobno, medtem ko so specializirane prodajalne (524) ustvarile 24,6% celotnih prihodkov trgovine na drobno. Razlika med obema skupinama prodajaln je v EU manjša, saj so specializirane prodajalne v letu 1997 v povprečju ustvarile 44,4%, nespecializirane prodajalne pa 36,2% celotnih prihodkov trgovine na drobno.

Tabela 8: Deleži posameznih oddelkov in skupin dejavnosti trgovine v celotnih prihodkih trgovine v EU v letu 1997 in v Sloveniji v letu 2000 ter sprememba deleža v Sloveniji v obdobju 1996-2000 (v %)

NACE/SKD	EU ¹			SLOVENIJA			NACE/SKD	EU ¹			SLOVENIJA				
	TS	TS	Indeks 2000/96	TS	TS	Indeks 2000/96		TS	TS	Indeks 2000/96	TS	TS	Indeks 2000/96		
50	17,0	25,2	164,6	516	8,1	1,5	371,9	501	11,0	10,8	144,5	517	2,6	11,6	96,3
502	1,6	1,8	104,1	52	29,3	25,9	129,7	503	1,6	0,9	131,3	521	13,0	18,2	143,7
504	0,4	0,0	863,5	522	2,1	0,6	91,7	505	2,4	11,7	214,6	523	2,1	0,1	184,4
51	53,7	48,9	120,9	524	10,6	6,4	109,5	511	3,1	12,5	98,8	525	0,1	0,0	92,5
512	3,2	0,6	138,9	526	1,3	0,4	432,4	513	10,5	3,6	106,8	527	0,2	0,2	29,8
514	9,9	7,8	197,7	50+51+52	100,0	100,0	132,0	515	16,4	11,3	148,8				

Opomba: ¹ deleži so izračunani na podlagi podatkov za Belgijo (1997), Francijo (1997), Italijo (1996), Luksemburg (1996), Avstrijo (1997), Portugalsko (1997), Finsko (1997), Švedsko (1996) in Veliko Britanijo (1996).
Vir: Panorama of European Business, 2001; zaključni računi podjetij za leti 1996 in 2000.

V obdobju 1996-2001 so se realni prihodki od prodaje v Sloveniji najbolj povečali v trgovini na drobno z živili, pijačami in tobakom, kateri je sledila trgovina na drobno z neživili (glej Tabelo 9). V obeh segmentih trgovinske dejavnosti so realni prihodki od prodaje naraščali v celotnem obdobju 1996-2001 z izjemo padca v letu 1999, ki je bil predvsem izrazit v trgovini na drobno z živili, pijačami in tobakom. V EU je bila rast realnih prihodkov od prodaje v teh dveh segmentih trgovinske dejavnosti precej manjša (glej Tabelo 9). Realni prihodki v trgovini z motornimi vozili so v Sloveniji po padcu v letu 1997 do leta 1999 pospešeno naraščali, kar je bila posledica povečanega povpraševanja v času pred uvedbo davka na dodano vrednost. Nato je v letu 2000 sledilo večje zmanjšanje realnih prihodkov, ki se je v manjšem obsegu nadaljevalo tudi v letu 2001. Trgovina na drobno z motornimi gorivi je bila edini segment trgovinske dejavnosti, kjer so se v obdobju 1996-2001 realni prihodki od prodaje zmanjšali.

Tabela 9: Indeksi realnih prihodkov od prodaje v trgovini (Slovenija: 1996=100, EU: 1995=100)

NACE/SKD		1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001
SLOVENIJA								
501, 502	Trgovina z motornimi vozili, vzdrževanje in popravila motornih vozil		100	93,7	99,5	120,2	114,3	113,1
505	Trgovina z motornimi gorivi		100	101,3	73,7	96,6	94,5	90,4
5211, 522	Trgovina z živili		100	103,9	105,6	92,5	115,6	139,2
5212, 523 do 526	Trgovina z neživili		100	105,4	115,1	114,2	117,7	128,7
EU								
5211, 522	Trgovina z živili	100	np	np	np	107,6	np	np
5212, 523 do 526	Trgovina z neživili	100	100	101	104	105,8	np	np

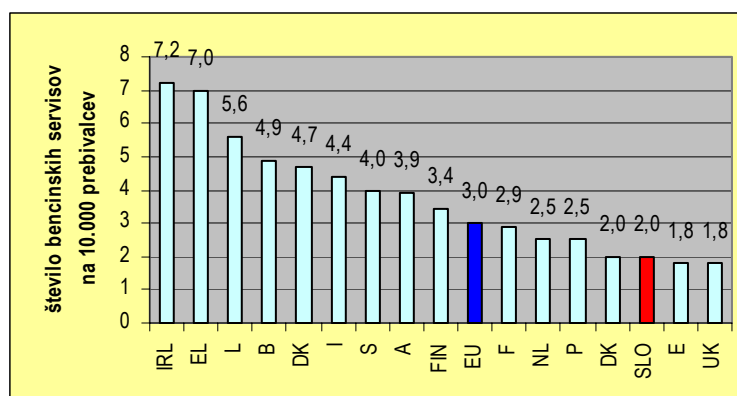
Vir: Panorama of European Business, 2001; Mesečni statistični pregled Republike Slovenije, št. 7, 2002.

6.2.3. Maloprodajna mreža v trgovini na drobno

Razvejanost prodajne mreže prodajaln v trgovini na drobno je kazalec kupcem prijaznega poslovanja. V nadaljevanju bom analizirala razvejanost prodajne mreže v trgovini na drobno z motornimi gorivi, trgovini na drobno z živili, pijačami in tobakom ter v trgovini na drobno z neživili.

Najmočnejša ponudnika na slovenskem trgu naftnih derivatov sta bila v letu 2000 Petrol s 74 odstotnim tržnim deležem in OMV Istrabenz s 25 odstotnim tržnim deležem. Na trgu sta bila v letu 2000 prisotna še Interina in madžarski MOL. Skupno je bilo sredi leta 2000 v Sloveniji 405 bencinskih servisov (Mlinar, 2000, str. 22), kar predstavlja dva bencinska servisa na deset tisoč prebivalcev. S takšno mrežo bencinskih servisov je bila Slovenija pod EU povprečjem.

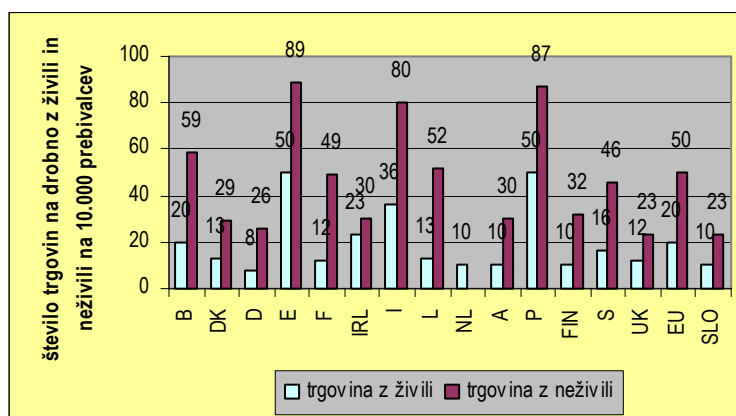
Slika 11: Število bencinskih servisov na deset tisoč prebivalcev v Sloveniji v letu 2000 ter v EU v letu 1998

Vir: Panorama of European Business, 2001; Eurostat yearbook, 2002; Mlinar, 2000, str. 22.

V dejavnosti trgovine na drobno z živili, pijačami in tobakom je bil v obdobju 1996-2000 v Sloveniji prisoten trend zmanjševanja števila trgovin ter povečevanja povprečne velikosti trgovin, kar je v skladu s trendi v EU. V letu 2000 je bilo v Sloveniji deset trgovskih podjetij na deset tisoč prebivalcev (Statistični letopis Republike Slovenije 2001, 2001), kar je za polovico manj kot v povprečju v EU. Tako visoko EU povprečje je posledica velikega števila podjetij na deset tisoč prebivalcev v mediteranskih državah članicah EU, medtem ko je povprečno število podjetij na deset tisoč prebivalcev v treh največjih državah članicah EU podobno kot v Sloveniji (glej Prilogo 2, Tabela 2). Podobno velja tudi za trgovine na drobno z neživili, le da je zaostanek Slovenije nekoliko večji. Pri tem je bila povprečna velikost trgovskih podjetij, merjena s prihodki na podjetje, v trgovini z živili nekoliko nad EU povprečjem, v trgovini z neživili pa na ravni EU povprečja.

Slika 12: Število trgovin na drobno z živili in neživili na deset tisoč prebivalcev v Sloveniji v letu 2000 in v EU v letu 1999

Opomba: podatki za Grčijo niso na razpolago, prav tako ne podatki za Nizozemsko za trgovino z neživili; podatki za Nemčijo, Italijo, Portugalsko, Luksemburg (trgovina z neživili) in Nizozemsko (trgovina z živili) so za leto 1998 ter podatki za Španijo in Irsko za leto 1997.
Vir: European Business – facts and figures, 2002; Statistični letopis Republike Slovenije 2001, 2001.

6.2.4. Produktivnost in stroški dela na zaposlenega

Produktivnost dela, merjena z bruto dodano vrednostjo na zaposlenega, je bila v obdobju 1996-2000 v trgovini nekoliko pod povprečjem tržnih storitvenih dejavnosti (SKD področja G do K), kar je bila posledica nizke bruto dodane vrednosti na zaposlenega v trgovini na drobno. Bruto dodana vrednost na zaposlenega v trgovini na debelo je bila približno na ravni povprečja tržnih storitev oziroma nekoliko nad njim, medtem ko je bila v trgovini z motornimi vozili v celotnem obdobju 1996-2000 precej višja od povprečja tržnih storitvenih dejavnosti (glej Tabelo 10). Visoka produktivnost dela v trgovini z motornimi vozili je bila predvsem posledica visoke produktivnosti dela v trgovini na drobno z motornimi gorivi (505). Bruto dodana vrednost na zaposlenega se je v obdobju 1996-2000 najbolj povečala v trgovini na debelo (povečanje za 32,9%), sledili sta ji trgovina na drobno (povečanje za 27,6%) in trgovina z motornimi vozili (13,7%). V povprečju se je produktivnost dela v trgovini povečala za 27,3%, kar je na ravni povečanja produktivnosti tržnih storitvenih dejavnosti (27,8%).

V primerjavi z EU je bruto dodana vrednost na zaposlenega v Sloveniji v trgovini z motornimi vozili visoka, medtem ko močno zaostaja produktivnost v trgovini na debelo. V EU je namreč bruto dodana vrednost na zaposlenega v trgovini na debelo v letu 1997 močno presegala povprečje celotne trgovine, medtem ko je bila produktivnost v trgovini z motornimi vozili in predvsem v trgovini na drobno pod povprečjem celotne trgovine.

Stroški dela na zaposlenega ne odstopajo tako močno od povprečja tržnih storitvenih dejavnosti. V obdobju 1996-2000 so se stroški dela na zaposlenega v trgovini povečali za 22,3%, kar je manj kot bruto dodana vrednost na zaposlenega. To je ugodno vplivalo na pokritje stroškov dela z bruto dodano vrednostjo, ki se je v obdobju 1996-2000 izboljšalo za 6,0 odstotne točke. Presežek bruto dodane vrednosti nad stroški dela je bil najvišji v

trgovini z motornimi vozili, medtem ko se je v proučevanem obdobju najbolj povečal v trgovini na drobno (za 7,5 odstotne točke). V primerjavi z EU povprečjem je bilo pokritje stroškov dela z bruto dodano vrednostjo v Sloveniji višje v vseh treh dejavnostih trgovine.

Tabela 10: Bruto dodana vrednost na zaposlenega, stroški dela na zaposlenega ter razmerje med bruto dodano vrednostjo in stroški dela v trgovini v Sloveniji v letu 2000 ter v EU v letu 1997 (v 000 EUR)

NACE/ SKD		SLOVENIJA (2000)			EU (1997)		
		GVAPE	LCPE	Indeks GVA/LC	GVAPE	LCPE	Indeks GVA/LC
G	Trgovina z motornimi vozili, trgovina na debelo in trgovina na drobno	20,8	13,6	153,0	34,0	23,0	132,2
50	Prodaja, vzdrževanje in popravila motornih vozil; trgovina na drobno z motornimi gorivi	27,8	16,0	174,4	31,9	24,5	128,1
501	Trgovina z motornimi vozili	30,2	16,6	181,4	40,0	28,3	139,7
502	Vzdrževanje in popravila motornih vozil	17,1	12,1	141,0	25,7	21,9	114,6
503	Trgovina z rezervnimi deli in dodatno opremo za motorna vozila	22,1	12,9	172,0	38,0	26,9	140,9
504	Trgovina, vzdrževanje in popravila motornih koles; trgovina s posameznimi deli in opremo	24,8	10,4	238,5	30,2	22,5	124,5
505	Trgovina na drobno z motornimi gorivi	35,8	19,5	183,5	25,1	19,6	124,8
51	Posredništvo in trgovina na debelo, razen z motornimi vozili	23,2	14,5	160,8	47,3	32,3	144,4
511	Posredništvo	21,2	13,7	154,4	39,9	35,3	116,5
512	Trgovina na debelo s kmetijskimi surovinami in živimi živalmi	20,4	14,3	142,7	39,3	26,8	137,7
513	Trgovina na debelo z živili, pijačami, tobačnimi izdelki	15,9	12,9	123,7	39,8	26,4	147,6
514	Trgovina na debelo z izdelki široke porabe	28,2	16,8	168,1	48,4	31,4	155,4
515	Trgovina na debelo z nekmetijskimi polizdelki, ostanki in odpadki	25,2	14,8	170,5	54,7	31,9	168,7
516	Trgovina na debelo s stroji, napravami, priborom	29,8	16,1	184,7	53,4	36,6	148,2
517	Druga trgovina na debelo	23,4	14,2	165,2	42,3	29,1	149,8
52	Trgovina na drobno, razen z motornimi vozili; popravila izdelkov široke porabe	16,3	12,1	134,9	23,4	18,6	124,5
521	Trgovina na drobno v nespecializiranih prodajalnah	16,3	12,2	133,1	24,1	18,6	128,8
522	Trgovina na drobno z živili, pijačami in tobačnimi izdelki v specializiranih prodajalnah	13,7	10,7	128,3	20,1	17,7	117,3
523	Trgovina na drobno s farmacevtskimi, medicinskimi, kozmetičnimi in toaletnimi izdelki	23,2	16,3	142,6	34,0	21,4	162,3
524	Trgovina na drobno v drugih specializiranih prodajalnah	16,1	11,5	139,5	23,0	18,9	121,9
525	Trgovina na drobno z rabljenim blagom	10,4	8,2	125,9	16,8	17,6	97,3
526	Trgovina na drobno zunaj prodajaln	19,0	12,9	147,1	21,8	20,3	102,1
527	Popravila izdelkov široke porabe	15,5	11,3	137,1	17,9	20,6	90,2
G do K	TRŽNE STORITVENE DEJAVNOSTI	22,5	14,7	152,5	np	np	np

Vir: Panorama of European Business, 2001; zaključni računi podjetij za leto 2000.

6.3. Turizem – gostinstvo (55), storitve potovalnih agencij in organizatorjev potovanj (633), dejavnost sejmišč in zabaviščnih parkov (9233) ter dejavnost botaničnih in živalskih vrtov (9253)

Dejavnosti, ki jih obravnavamo v tem podpoglavju, vključujejo (SKD)	
55	Gostinstvo
551	Dejavnost hotelov
552	Dejavnost domov, kampov in drugih nastanitvenih zmogljivosti za krajši čas
553	Gostinske storitve prehrane
554	Točenje pijač in napitkov (bari)
555	Storitve menz ter priprava in dostava hrane
633	Storitve potovalnih agencij in organizatorjev potovanj; s turizmom povezane dejavnosti, d.n.
9233	Dejavnost sejmišč in zabaviščnih parkov
9253	Dejavnost botaničnih in živalskih vrtov

Zaradi prepletanja dejavnosti turizma z drugimi dejavnostmi je analiza konkurenčnosti turizma problematična. Na visoko prepletenost turizma z drugimi dejavnostmi kaže tudi podatek, da ima turizem enega največjih proizvodnih panožnih multiplikatorjev (Koprivnikar Šušteršič, 2002, str. 55). Obstoječi način zbiranja podatkov (Standardna klasifikacija dejavnosti) je turistični sektor razdelil na več oddelkov, skupin in razredov. Eurostat v publikaciji Panorama of European Business v okviru turizma združuje naslednje dejavnosti: gostinstvo (55), storitve potovalnih agencij in organizatorjev potovanj (633), dejavnost sejmišč in zabaviščnih parkov (9233) ter dejavnost botaničnih in živalskih vrtov (9253). Uradnih statističnih podatkov o dejavnosti sejmišč in zabaviščnih parkov ter dejavnosti botaničnih in živalskih vrtov zaenkrat ne spremljajo niti v EU niti v Sloveniji, zato teh dveh področij nisem vključila v analizo.

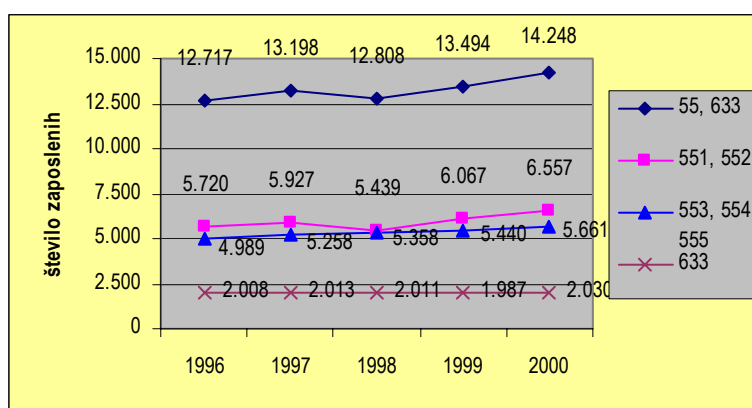
6.3.1. Predstavitev področja

Po podatkih iz zaključnih računov podjetij se je število zaposlenih v turizmu (podatek vključuje gostinstvo ter storitve potovalnih agencij in organizatorjev potovanj) v Sloveniji povečalo z 12.717 v letu 1996 na 14.248 v letu 2000, kar je za 12,0%. Zmanjšanje števila prenočitev domačih in tujih turistov v letu 1998 se je odrazilo v zmanjšanju števila zaposlenih v dejavnosti hotelov in dejavnosti domov, kampov in drugih nastanitvenih zmogljivosti (551 in 552 zmanjšanje za 8,2%), število zaposlenih pa je v letih 1998 in 1999 upadalo tudi v dejavnosti storitve potovalnih agencij in organizatorjev potovanj. Na drugi strani je število zaposlenih v dejavnosti gostinske storitve prehrane, točenje pijač in napitkov ter storitve menz, priprava in dostava hrane (553, 554 in 555) v celotnem obdobju naraščalo, kar je v večji meri posledica hitrega naraščanja števila zaposlenih v dejavnosti priprave in dostave hrane (ang. catering).

V letu 2000 so večji del zaposlenih v turizmu predstavljali zaposleni v gostinstvu (55), in sicer 85,8%, zaposleni v dejavnosti storitve potovalnih agencij in organizatorjev potovanj (633) pa preostalih 14,2%. V primerjavi z EU je bil delež zaposlenih v storitvah potovalnih agencij in organizatorjev potovanj precej večji, saj je delež zaposlenih v tej dejavnosti v EU v letu 1999 v povprečju znašal 5,1%. Glede na to, da je povprečno število zaposlenih na podjetje primerljivo z EU, to pomeni, da je število potovalnih agencij in organizatorjev potovanj pri nas večje. To je verjetno delno posledica visoke dobičkonosnosti¹⁹ teh podjetij pri nas. V letu 2000 je bruto presežek iz poslovanja v dejavnosti storitev potovalnih agencij in organizatorjev potovanj v Sloveniji predstavljal 7,0% celotnih prihodkov, medtem ko je v EU v letu 1997 predstavljal 3,1% celotnih prihodkov. To kaže na visoke marže naših potovalnih agencij, ki pa se postopno znižujejo, saj je bruto presežek iz poslovanja v letu 1996 znašal še 9,7% celotnih prihodkov.

Tudi struktura zaposlenosti in dodane vrednosti znotraj gostinstva se v Sloveniji razlikuje od strukture v EU. V Sloveniji je bila v letu 2000 v dejavnosti hotelov in dejavnosti domov, kampov in drugih nastanitvenih zmogljivosti zaposlena dobra polovica (53,7%) vseh zaposlenih v gostinstvu, pri čemer sta dejavnosti ustvarili 65,1% celotne dodane vrednosti gostinstva. Nasprotno so v EU večji del gostinstva predstavljale dejavnosti restavracij, barov ter menz, priprave in dostave hrane, ki so v letu 1999 zaposlovale dobrih 70% vseh zaposlenih in ustvarile 64,7% dodane vrednosti gostinstva. Izjema so države, ki so znane kot destinacije zimskega ali poletnega turizma. Tu je bil delež dejavnosti hotelov in dejavnosti domov, kampov in drugih nastanitvenih zmogljivosti v skupni dodani vrednosti višji, le v Avstriji pa je bila v tej dejavnosti tudi več kot polovica (51,9%) vseh zaposlenih v gostinstvu (European Business – facts and figures, 2002).

Slika 13: Število zaposlenih v turizmu (v gostinstvu in storitvah potovalnih agencij in organizatorjev potovanj) v Sloveniji v obdobju 1996-2000

Vir: zaključni računi podjetij za leta 1996-2000.

¹⁹ Dobičkonosnost je izračunana kot razmerje med bruto presežkom iz poslovanja in celotnimi prihodki. Bruto presežek iz poslovanja je enak bruto dodani vrednosti zmanjšani za stroške dela.

6.3.2. Število turistov in njihove prenočitve

Francija je bila po številu tujih turistov v obdobju 1990-2000 prva na svetu. V letu 2000 je Francijo obiskalo 75,5 milijona tujih turistov, kar je bilo 10,8% vseh svetovnih turistov. Na tretjem mestu v svetu (za ZDA) je bila Španija, ki je v letu 2000 zabeležila 52,0 milijona tujih turistov, Italija pa je bila z 41,2 milijona tujih turistov četrta najbolj obiskana država na svetu (European Business – facts and figures, 2002). Slovenijo je v letu 2000 obiskal dober milijon tujih turistov, poleg njih je bilo še 868 tisoč domačih turistov. Število tujih turistov se je v obdobju 1996-2000 povečevalo v povprečju za 5,6% na leto, število domačih turistov pa za en odstotek na leto. Rast števila tujih turistov je bila večja kot v EU, kjer se je v obdobju 1985-1999 število tujih turistov v povprečju povečevalo za 4,1% na leto. Največjo rast števila tujih turistov sta v obdobju 1993-1999 zabeležili Irska in Nizozemska, kjer se je število tujih turistov povečevalo v povprečju za devet odstotkov na leto. Avstrija je bila edina država EU, v kateri se je število tujih turistov v obdobju 1990-1999 zmanjšalo, in sicer z 19,0 milijona na 17,6 milijona (Panorama of European Business, 2001).

Tabela 11: Turisti in turistične prenočitve v Sloveniji v obdobju 1996-2000 (v 000)

	TURISTI				PRENOČITVE TURISTOV			
	SKUPAJ	DOMAČI	TUJI	DELEŽ TUJIH (v %)	SKUPAJ	DOMAČI	TUJI	DELEŽ TUJIH (v %)
1996	1.658	826	832	50,2	5.832	3.282	2.551	43,7
1997	1.823	849	974	53,4	6.384	3.306	3.078	48,2
1998	1.799	822	977	54,3	6.295	3.233	3.062	48,6
1999	1.750	865	884	50,5	6.057	3.315	2.741	45,3
2000	1.957	868	1.090	55,7	6.719	3.315	3.404	50,7

Vir: Statistični letopis Republike Slovenije 2001, 2001.

Delež tujih turistov se je v Sloveniji v obdobju 1996-2000 povečal s 50,2% na 55,7%, prenočitve tujih turistov pa so 50% presegle v letu 2000. Tuji turisti predstavljajo večino tudi v strukturi hotelskih gostov. Struktura turistov je podobna strukturi v manjših državah članicah EU, kjer je delež tujih turistov prijavljenih v hotelih ali podobnih obratih v letu 1998 znašal 70,7% v Avstriji, 73,6% v Belgiji in 97,0% v Luksemburgu. Poleg teh držav je bil delež tujih turistov večji od deleža domačih turistov le še v Grčiji in na Portugalskem (podatki za Irsko in Nizozemsko niso na razpolago). V povprečju so v EU leta 1998 tuji gostje predstavljali le 34,3% vseh oseb prijavljenih v hotelih ali podobnih obratih (Panorama of European Business, 2001).

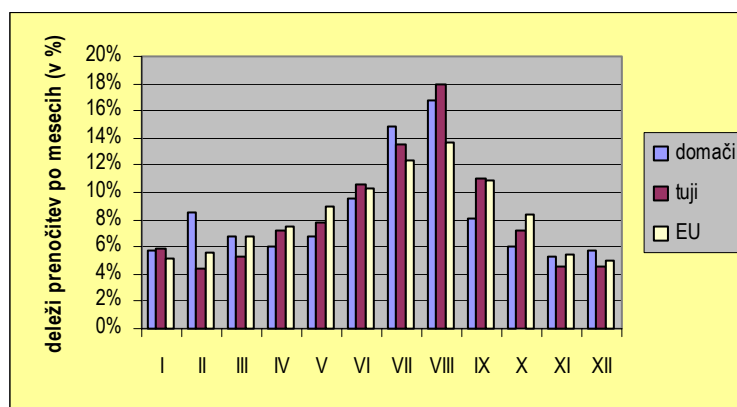
Povprečna doba bivanja je bila v Sloveniji daljša pri domačih turistih, ki so v turističnih namestitvenih objektih v letu 2000 v povprečju bivali 3,8 dneva, medtem ko je povprečje za tuje turiste znašalo 3,1 dneva (Statistični letopis Republike Slovenije 2001, 2001). Nasprotno je bila povprečna doba bivanja v državah članicah EU daljša pri tujih kot pri domačih turistih. Povprečna doba bivanja tujih turistov je v letu 2000 znašala 3,4, domačih turistov pa 2,4 nočitve. Pri tem je potrebno opozoriti, da se podatki za Slovenijo nanašajo

na vse nastanitvene zmogljivosti, medtem ko se podatki za države članice EU nanašajo samo na hotele, zato je primerljivost podatkov slabša.

Razlike v bivanju tujih in domačih turistov v EU so bile večje v mediteranskih državah. Tu je povprečna doba bivanja tujih turistov za več kot dvakrat presegala dobo bivanja domačih turistov in je znašala 6,3 nočitve v Grčiji, 5,5 nočitve v Španiji in 4,7 nočitve na Portugalskem. Luksemburg je edina država, v kateri je bila v letu 1998 povprečna doba bivanja v hotelih ali podobnih obratih daljša pri domačih kot pri tujih turistih. Pri domačih turistih so v povprečju zabeležili 5,0 nočitve, pri tujih turistih pa 2,1 nočitve (Panorama of European Business, 2001).

Eden večjih problemov, s katerimi se srečuje hotelska dejavnost, je nihanje v povpraševanju. V Sloveniji, kjer se povprečna zasedenost ležišč nanaša na vse nastanitvene zmogljivosti, je bil delež prenočitvev v avgustu (17,3%) kar 3,5-krat večji kot v novembru, ko je bilo zabeleženih najmanj prenočitvev (4,9%). Nihanje v povpraševanju je bilo večje pri tujih turistih, ki so v avgustu zabeležili 17,9% nočitev, v mesecu z najmanj nočitvami, to je februarju, pa 4,4% nočitev. Domači turisti so v letu 2000 v avgustu zabeležili 16,7% vseh nočitev, pri čemer je bil ta delež od leta 1995, ko je znašal 21,1%, v upadanju. Podobno velja tudi za delež nočitev domačih turistov v juniju in juliju, kar kaže na to, da se domači turisti za počitnice v Sloveniji odločajo predvsem izven sezone, v glavni sezoni pa letujejo na tujem. V EU, kjer je povprečna zasedenost ležišč izračunana le za hotele in podobne obrate, je nihanje ustrezno manjše. V letu 2000 je delež letne prodaje hotelskih sob v avgustu znašal 13,7%, kar je bilo 2,7-krat več kot v decembru in januarju.

Slika 14: Prenocitve turistov po mesecih v letu 2000: Slovenija – vse nastanitvene zmogljivosti, ločeno domači in tuji turisti; EU – hoteli in podobni obrati, skupaj domači in tuji turisti (v %)

Vir: European Business – facts and figures, 2002; Statistični letopis Republike Slovenije 2001, 2001.

6.3.3. Nastanitvene zmogljivosti ter prenočitve po vrstah nastanitvenih objektov in krajev

Najpomembnejša nastanitvena zmogljivost v dejavnosti gostinstva so hoteli in podobni obrati (551). V letu 2000 so hoteli v Sloveniji razpolagali s 33,7% vseh razpoložljivih ležišč, skupaj s penzioni, moteli in apartmaji je ta delež znašal 41,9%. To je primerljivo z

EU, kjer so hoteli in podobni obrati v povprečju razpolagali z okoli 43% vseh razpoložljivih ležišč. Med dopolnilnimi nastanitvenimi objekti so bili v Sloveniji najpomembnejši kampi, ki so v letu 2000 razpolagali z 22,9% vseh ležišč.

Hoteli in podobni obrati so v proučevanem obdobju zabeležili največje število nočitev tako pri domačih (62,8%) kot še posebej pri tujih (81,1%) turistih. Pri tem je bila letna stopnja rasti prenočitev tujih turistov v hotelih (5,5%) v obdobju 1996-2000 nekoliko nižja od rasti vseh tujih prenočitev (5,9%), kar kaže na zmanjševanje deleža prenočitev tujih turistov v hotelih. V proučevanem obdobju se je izredno hitro, kar za 24,4% na leto, povečevalo število tujih prenočitev v apartmajih, nadpovprečno rast tujih prenočitev (9,3% na leto) pa so zabeležili tudi kampi. Pri prenočitvah domačih turistov se je delež prenočitev v hotelih nekoliko povečal, saj se je število prenočitev v hotelih povečalo za 3%, medtem ko se je skupno število prenočitev domačih turistov povečalo za 1%. Apartmaji so tudi pri nočitvah domačih turistov zabeležili največjo rast, in sicer 14,5% na leto, medtem ko se je delež nočitev domačih turistov v kampih zmanjšal (Statistični letopis Republike Slovenije 2001, 2001).

Tabela 12: Kazalci dejavnosti hotelov in dejavnosti domov, kampov in drugih nastanitvenih zmožljivosti v Sloveniji v obdobju 1996-2000

	1996	1997	1998	1999	2000
Število ležišč	77.803	79.949	79.504	78.746	79.225
- od tega hoteli	27.929	27.894	27.867	26.543	26.682
- od tega hoteli in podobni obrati ¹	31.161 ²	33.305	33.278	32.430	33.219
- od tega kampi	18.591	19.422	19.772	19.268	18.174
Število prenočitev domačih turistov (v 000)	3.282	3.306	3.233	3.315	3.315
- od tega hoteli (v 000)	1.633	1.630	1.581	1.692	1.688
- od tega hoteli in podobni obrati ¹ (v 000)	1.886	1.956	1.924	2.059	2.081
- od tega kampi (v 000)	637	666	660	619	588
Število prenočitev tujih turistov (v 000)	2.551	3.078	3.062	2.741	3.404
- od tega hoteli (v 000)	1.937	2.316	2.298	2.081	2.535
- od tega hoteli in podobni obrati ¹ (v 000)	2.071	2.495	2.480	2.257	2.759
- od tega kampi (v 000)	234	330	331	239	366

Opomba: ¹ hoteli in podobni obrati vključujejo hotele, penziona, motele in apartmaje; ² podatek za apartmaje ni na razpolago.
Vir: Statistični letopis Republike Slovenije 2001, 2001.

Povprečna stopnja izkoriščenosti ležišč je v Sloveniji v letu 2000 znašala 23,2%, pri čemer je bila izkoriščenost ležišč v hotelih precej višja in je znašala 43,2%, kar je primerljivo z EU. V EU je bila v letu 1998 stopnja izkoriščenosti hotelskih ležišč najvišja v Španiji, kjer je znašala 61,2%. Več kot 50% stopnjo neto zasedenosti so v tem letu dosegli le še hoteli v Grčiji in Franciji. Stopnja neto zasedenosti hotelov je bila v tem letu najnižja v Belgiji (31,6%) in Luksemburgu (23,5%).

Med zdraviliškimi, obmorskimi, gorskimi in drugimi turističnimi kraji so v Sloveniji najbolj obiskani gorski in drugi turistični kraji. Slednji imajo predvsem izrazit delež pri tujih turistih. Po deležu prenočitev (31,4% v letu 2000) in po povprečni dobi bivanja (5,1 dneva v letu 2000) pa so na prvem mestu zdraviliški kraji, sledijo jim obmorski kraji (28,0% prenočitev in 4,0 dneva bivanja) in nato gorski kraji (24,0% prenočitev in 3,1

dneva bivanja). Struktura pri tujih turistih je zopet drugačna, saj so po številu prenočitev tujih turistov na prvem mestu gorski kraji, sledijo jim obmorski in drugi turistični kraji, zdravilišča pa so najmanj obiskana. To kaže na to, da predvsem zdraviliški turizem še ni ustrezno poznan pri tujih turistih in zato predstavlja potencial za prihodnji turistični razvoj.

Tabela 13: Turisti in njihove prenočitve po vrstah krajev v Sloveniji v letu 2000 (v %)

	TURISTI		PRENOČITVE	
	DOMAČI IN TUJI TURISTI	TUJI TURISTI	DOMAČI IN TUJI TURISTI	TUJI TURISTI
Zdraviliški kraji	21,4	12,3	31,4	18,9
Obmorski kraji	24,3	21,7	28,0	26,8
Gorski kraji	26,7	27,4	24,0	28,9
Drugi turistični kraji	26,3	37,1	15,6	24,3
Drugi kraji	1,3	1,5	0,9	1,0

Vir: Statistični letopis Republike Slovenije 2001, 2001.

6.3.4. Produktivnost in stroški dela na zaposlenega

Delež zaposlenih z vsaj VI. stopnjo izobrazbe je v gostinstvu v letu 2000 znašal 6,7%, kar je najmanj med tržnimi storitvenimi dejavnostmi (Statistični letopis Republike Slovenije 2001, 2001). Posledica nizkega deleža zaposlenih z vsaj VI. stopnjo izobrazbe ter običajno sezonskega značaja dela so nizki stroški dela in nizka bruto dodana vrednost na zaposlenega v turizmu. Tudi razmerje med bruto dodano vrednostjo in stroški dela je v turizmu pod povprečjem tržnih storitvenih dejavnosti. Izjema so storitve potovalnih agencij in organizatorjev potovanj, kjer je bruto dodana vrednost na zaposlenega v obdobju 1996-2000 močno presegala bruto dodano vrednost gostinstva in tržnih storitvenih dejavnosti ter je malo zaostajala za EU povprečjem (v letih 1996 in 1997 je bila na ravni EU povprečja). Pokritje stroškov dela z bruto dodano vrednostjo je v dejavnosti storitev potovalnih agencij in organizatorjev potovanj v letu 1998 padlo pod povprečje tržnih storitvenih dejavnosti in je ostalo pod njim do leta 2000.

Tabela 14: Bruto dodana vrednost na zaposlenega, stroški dela na zaposlenega ter razmerje med bruto dodano vrednostjo in stroški dela v turizmu v Sloveniji v letu 2000 ter v EU v letu 1997 (v 000 EUR)

NACE/SKD		SLOVENIJA (2000)			EU (1997)		
		GVAPE	LCPE	Indeks GVA/LC	GVAPE	LCPE	Indeks GVA/LC
55 in 633	Turizem	16,9	12,4	137,2	np	np	np
55	Gostinstvo	15,2	11,4	133,8	21,5	17,6	117,1
551 in 552	Dejavnost hotelov in dejavnost domov, kampov in drugih nastanitvenih zmogljivosti za krajši čas	18,5	12,8	143,9	27,6	20,3	133,4
553 do 555	Gostinske storitve prehrane, točenje pijač in napitkov ter storitve menz, priprava in dostava hrane	11,5	9,7	118,3	18,9	16,3	112,0
633	Storitve potovalnih agencij in organizatorjev potovanj; s turizmom povezane dejavnosti	27,1	18,1	149,7	32,1	26,4	125,4
G do K	TRŽNE STORITVENE DEJAVNOSTI	22,5	14,7	152,5	np	np	np

Vir: Panorama of European Business, 2001; zaključni računi podjetij za leto 2000.

6.4. Kopenski promet in cevovodni transport (60), vodni promet (61), zračni promet (62) in pomožne prometne dejavnosti (63), razen storitev potovalnih agencij in organizatorjev potovanj (633)

Dejavnosti, ki jih obravnavamo v tem podpoglavju, vključujejo (SKD)	
60	Kopenski promet; cevovodni transport
601	Železniški promet
602	Drug kopenski promet
603	Cevovodni transport
61	Vodni promet
611	Pomorski promet
612	Promet po rekah, jezerih, prekopih
62	Zračni promet
621	Zračni promet na rednih linijah
622	Izredni zračni promet
63	Pomožne prometne dejavnosti; storitve potovalnih in turističnih organizacij
631	Prekladanje in skladiščenje
632	Druge pomožne dejavnosti v prometu
634	Dejavnosti drugih prometnih agencij

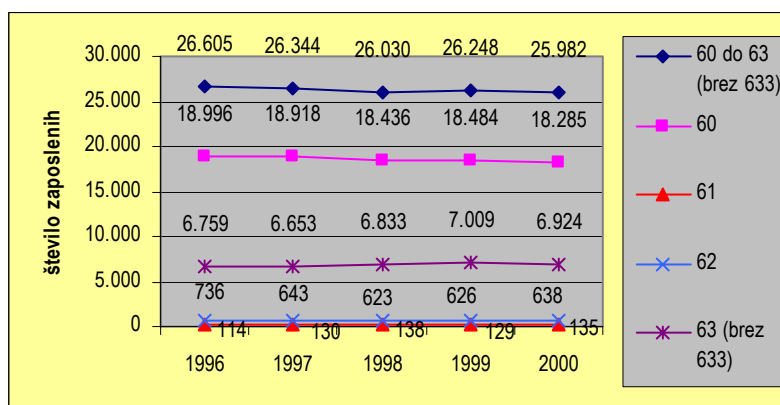
Eurostatova klasifikacija, uporabljena v Panorama of European Business, med transportne storitve uvršča: kopenski promet (60), ki vključuje železniški promet, mestni promet, cestni potniški in cestni tovorni promet ter cevovodni transport, vodni promet (61), zračni promet (62) in pomožne prometne dejavnosti (63), razen storitev potovalnih agencij in organizatorjev potovanj (633), ki so vključene v področje turizma.

6.4.1. Predstavitev področja

Največji del transportnih storitev v Sloveniji predstavlja dejavnost kopenskega prometa s 69,1% podjetij in 70,4% vseh zaposlenih v transportnih storitvah v letu 2000. Delež podjetij v kopenskem prometu se je v obdobju 1996-2000 povečal za pet odstotnih točk, delež zaposlenih pa zmanjšal za eno odstotno točko. Medtem ko je v letu 2000 le 0,3% podjetij v kopenskem prometu odpadlo na železniški promet, pa je le-ta zaposloval 48,7% zaposlenih v kopenskem prometu. Znotraj cestnega kopenskega prometa je slaba polovica (49,5%) zaposlenih odpadla na potniški promet, ostalo pa na blagovni promet.

Podjetja na področju vodnega in zračnega prometa so v letu 2000 predstavljala le 1,4% in 1,8% vseh transportnih podjetij in zaposlovala 0,5% in 2,5% vseh zaposlenih v transportnih storitvah.

Slika 15: Število zaposlenih v kopenskem, vodnem in zračnem prometu ter v pomožnih prometnih dejavnostih, razen storitev potovalnih in turističnih organizacij v Sloveniji v obdobju 1996-2000

Vir: zaključni računi podjetij za leta 1996-2000.

6.4.2. Razvoj blagovnega in potniškega prometa

6.4.2.1. Razvoj blagovnega prometa

Tabela 15: Razvoj blagovnega prometa v Sloveniji v obdobju 1970-2000 (v mio tkm)

	ŽELEZNIŠKI PROMET	CESTNI JAVNI PREVOZ ¹	CESTNI PREVOZ ZA LASTNE POTREBE ²	POMORSKI PROMET	ZRAČNI PROMET
1970	3.298	1.593	534	16.042	1,6
1980	3.851	3.043	871	27.793	1,2
1990	4.209	3.440	1.447	38.366	1,3
1992	2.574	2.260	517	40.372	1,9
1995	3.076	1.740	619	32.919	3,7
1996	2.550	1.705	582	33.543	3,7
1997	2.852	1.775	1.002 ³	33.210	3,6
1998	2.859	1.903	1.471	31.951	3,5
1999	2.784	1.874	1.566	35.360	4,2
2000	2.857	2.090	2.317	32.034	4,5

Opomba: ¹ od leta 1992 brez prevozov blaga samostojnih prevoznikov; ² od leta 1992 brez prevozov blaga za lastne potrebe, ki jih opravljajo javni cestni prevozniki in prevozov blaga samostojnih prevoznikov; ³ podatek za leto 1997 ni povsem primerljiv s podatki za predhodna leta zaradi spremenjenega zajetja poslovnih subjektov in spremembe klasifikacije dejavnosti.

Vir: Letni pregled prometa in zvez 1999, 2001; Statistični letopis Republike Slovenije 2001, 2001.

V obdobju 1992-2000 je obseg prevoženih tonskih kilometrov najhitreje naraščal v zračnem prometu blaga, in sicer v povprečju za 9,9% na leto²⁰. Vendar je obseg zračnega blagovnega prometa v primerjavi z drugimi oblikami blagovnega prometa zanemarljiv. Obseg javnega cestnega blagovnega prometa se je v obdobju 1992-2000 zmanjšal, kar je posledica upadanja prevoženih tonskih kilometrov pred letom 1996, medtem ko je število prevoženih tonskih kilometrov po tem letu naraščalo po povprečni letni stopnji 4,2%. Takšne stopnje rasti javnega cestnega blagovnega prometa ni v obdobju 1995-1999 zabeležila nobena država članica EU (glej Prilogo 2, Tabela 4). Izrazito negativen trend je bil v obdobju 1992-1995 prisoten tudi v pomorskem prometu blaga, po tem letu pa je število prevoženih tonskih kilometrov nihalo.

²⁰ Podatki za cestni prevoz blaga za lastne potrebe niso upoštevani, ker za to obdobje niso primerljivi.

Promet blaga v pristaniščih se je v obdobju 1996-2000 povečeval po povprečni letni stopnji 6,8% in v letu 2000 dosegel 9.038 tisoč ton, pri čemer gre v celoti za mednarodni promet (Letni pregled transporta in komunikacij 2000, 2002). Tako kot v EU je tudi v Sloveniji prisotna preusmeritev od generalnega h kontejnerskemu tovoru. V Luki Koper, ki ustvari večino pristaniškega prometa blaga, se je ladijski pretovor kontejnerjev v obdobju 1996-2001 povečeval po povprečni letni stopnji 5,5%, medtem ko je pretovor generalnega tovora naraščal po povprečni letni stopnji 3,4%. Kontejnerski transport je v letu 2001 znašal 93.187 TEU (Letno poročilo 2001, Luka Koper).

Primerjava deležev posameznih oblik blagovnega prometa v celotnem blagovnem prometu na podlagi podatkov o prevoženih tonskih kilometrih za Slovenijo ni mogoča, zaradi metodoloških razlik pri zajemanju podatkov.

Tabela 16: Razvoj blagovnega prometa v EU v obdobju 1970-1999 (v mrd tkm, v %)

	CESTNI PROMET		ŽELEZNIŠKI PROMET		POMORSKI PROMET ¹		REČNI PROMET		CEVOVODNI TRANSPORT		SKUPAJ
	v mrd tkm	v %	v mrd tkm	v %	v mrd tkm	v %	v mrd tkm	v %	v mrd tkm	v %	v mrd tkm
1970	412	30,8	283	21,1	472	35,3	103	7,7	68	5,1	1.338
1980	626	33,1	287	15,2	780	41,2	107	5,7	92	4,9	1.892
1990	933	40,7	255	11,1	922	40,2	108	4,7	76	3,3	2.294
1995	1.136	43,2	221	8,4	1.071	40,8	114	4,4	85	3,2	2.627
1997	1.201	43,4	238	8,6	1.124	40,6	118	4,3	85	3,1	2.766
1998	1.254	43,7	240	8,4	1.167	40,7	121	4,2	88	3,1	2.870
1999	1.318	44,5	237	8,0	1.195	40,4	120	4,1	89	3,0	2.959

Opomba: 1 samo promet med pristanišči držav članic EU.
Vir: European Union Energy & Transport in Figures, 2001.

Med posameznimi oblikami blagovnega prometa se je fizični obseg prometa v obdobju 1990-1999 v EU najhitreje povečeval v cestnem blagovnem prometu, in sicer po povprečni letni stopnji 3,5%. Delež cestnega blagovnega prometa v celotnem blagovnem prometu se je do leta 2000 povečal na 44,5%. V letu 1990 je cestni blagovni promet po prepeljanih tonskih kilometrih prehitel pomorski blagovni promet (znotraj EU) in postal najpomembnejša oblika blagovnega prometa. Kljub temu je tudi pomorski promet blaga hitro naraščal in se v obdobju 1990-1999 v povprečju povečeval za 2,6% na leto. V letu 1999 je pomorski promet blaga med pristanišči držav članic predstavljal 40,4% celotnega prometa blaga. Generalni blagovni promet v dvajsetih največjih pomorskih pristaniščih v EU je v obdobju 1990-1999 naraščal po povprečni letni stopnji 1,6%, promet s kontejnerji pa se je povečeval v povprečju za 9,0% na leto. Največje pomorsko pristanišče v EU je bilo v letu 1999 Rotterdam (Nizozemska) s prometom 299,1 milijona ton. Rotterdam je bil tudi največje kontejnersko pristanišče s prometom 6,3 milijona TEU v letu 1998 (European Business – facts and figures, 2002). Delež železniškega blagovnega prometa se je v zadnjih tridesetih letih najbolj zmanjšal. V obdobju 1990-1999 se je število prevoženih tonskih kilometrov zmanjševalo po povprečni letni stopnji 0,7%.

6.4.2.2. Razvoj potniškega prometa

Tabela 17: Razvoj potniškega prometa v Sloveniji v obdobju 1970-2000 (v mio pkm)

	CESTNI JAVNI PREVOZ ¹	CESTNI PREVOZ ZA LASTNE POTREBE ²	ŽELEZNIŠKI PROMET ³	ZRAČNI PROMET
1970	2.586	55,9	1.498	229
1980	4.857	68,2	1.436	879
1990	6.444	112,2	1.429	1.554
1992	3.377	28,6	547	417
1995	2.507	24,9	595	614
1996	2.348	16,2	613	655
1997	2.195	7,2 ³	616	677
1998	2.098	9,5	645	722
1999	1.940	7,4	623	832
2000	1.581	5,3	705	866

Opomba: ¹ brez avtobusnih prevozov samostojnih prevoznikov in prevozov potnikov s taksiji in osebnimi avtomobili; ² brez avtobusnih prevozov za lastne potrebe, ki jih opravljajo javni cestni prevozniki in samostojni avtoprevozniki ter prevoza potnikov s taksiji in osebnimi avtomobili; ³ podatek za leto 1997 ni povsem primerljiv s podatki za predhodna leta, zaradi spremenjenega zajetja poslovnih subjektov in spremembe klasifikacije dejavnosti.
Vir: Letni pregled prometa in zvez 1999, 2001; Statistični letopis Republike Slovenije 2001, 2001.

V obdobju 1992-2000 je najhitreje naraščal obseg prevoženih potniških kilometrov v zračnem potniškem prometu, in sicer v povprečju za 8,5% na leto. V drugi polovici devetdesetih let (1996-2000) se je letna stopnja rasti zmanjšala na 5,7%, kar je približno na ravni povprečja EU. Letališki promet v Sloveniji je v letu 2000 presegel milijon potnikov in je znašal 1.012.000 potnikov in 7.783 ton blaga. Letališki potniški promet je v obdobju 1996-2000 naraščal po stopnji 8,3% na leto, podobno tudi letališki promet blaga (8,2% na leto). V obdobju 1992-2000 je naraščal tudi obseg prevoženih potniških kilometrov v železniškem potniškem prometu, in sicer v povprečju za 2,9% na leto, kar je precej nad povprečno letno stopnjo rasti v EU, ki je v obdobju 1990-1999 znašala 0,8%. Na drugi strani je bilo po letu 1992 prisotno veliko zmanjšanje fizičnega obsega prometa v javnem cestnem prevozu (letna stopnja rasti -8,0%) in cestnem prevozu za lastne potrebe (letna stopnja rasti -10,7% v obdobju 1992-1996 in -7,4% v obdobju 1997-2000), medtem ko je avtobusni promet v EU v devetdesetih letih naraščal po povprečni letni stopnji 0,9%. V obdobju 1996-2000 je konstantno upadal tudi mestni potniški promet. Število prevoženih kilometrov v mestnem potniškem prometu se je v proučevanem obdobju zmanjšalo za 3,6%, število prepeljanih potnikov pa za 18,4%.

Podobno kot pri blagovnem prometu, tudi pri potniškem prometu za Slovenijo nisem predstavila podatkov o deležih posameznih oblik potniškega prometa v celotnem potniškem prometu. Glavna pomanjkljivost podatkov pri potniškem prometu je, da uradna statistika ne spremlja podatkov o prevoženih potniških kilometrih v avtomobilskem prometu, ki predstavlja največji delež v celotnem potniškem prometu.

Tabela 18: Razvoj potniškega prometa v EU v obdobju 1970-1999 (v mrd pkm, v %)

	AVTOMOBILSKI PROMET		AVTOBUSNI PROMET		ŽELEZNIŠKI PROMET		ZRAČNI PROMET ¹		TRAMVAJI IN METROJI		SKUPAJ
	v mrd pkm	v %	v mrd pkm	v %	v mrd pkm	v %	v mrd pkm	v %	v mrd pkm	v %	v mrd pkm
1970	1.588	74,0	271	12,6	217	10,1	33	1,5	39	1,8	2.148
1980	2.294	76,2	350	11,6	253	8,4	74	2,5	41	1,4	3.012
1990	3.196	79,1	370	9,2	270	6,7	157	3,9	49	1,2	4.042
1995	3.500	79,5	384	8,7	268	6,1	202	4,6	48	1,1	4.402
1996	3.549	79,3	393	8,8	276	6,2	209	4,7	48	1,1	4.475
1997	3.615	79,3	393	8,6	279	6,1	222	4,9	49	1,1	4.558
1998	3.676	79,1	402	8,7	281	6,0	241	5,2	50	1,1	4.650
1999	3.784	79,0	403	8,4	292	6,1	260	5,4	51	1,1	4.790

Opomba: ¹ samo zračni promet znotraj EU.

Vir: European Union Energy & Transport in Figures, 2001.

V EU se je obseg potniškega prometa v zadnjih tridesetih letih najbolj povečal v zračnem prometu. V obdobju 1990-1999 je obseg prevoženih potniških kilometrov v zračnem prometu znotraj EU naraščal v povprečju za 5,2% na leto, delež zračnega prometa v celotnem potniškem prometu pa se je v tem obdobju povečal s 3,9% na 5,4%. Pomen zračnega potniškega prometa je zelo hitro naraščal in bi ob nadaljevanju takega trenda po obsegu kmalu prehitel železniški potniški promet in tudi avtobusni potniški promet. V letu 1999 je bilo največje letališče na svetu Atlanta Hartsfield International Airport (ZDA) z več kot 77,9 milijona potnikov, največje letališče v EU pa London Heathrow z 62,3 milijona potnikov.

Daleč največji obseg prepeljanih potniških kilometrov je v zadnjih tridesetih letih v EU zabeležil avtomobilski potniški promet, katerega delež v celotnem potniškem prometu je v devetdesetih letih znašal slabih 80%.

6.4.3. Drugi pomembni kazalci transportnih storitev

Stopnja motoriziranosti v Sloveniji rahlo zaostaja za EU povprečjem. Slovenija je po številu osebnih avtomobilov na kilometer cest primerljiva z Avstrijo (37), Portugalsko (45) in Luksemburgom (46) in je pred skandinavskimi državami, Irsko in Francijo. Po številu osebnih avtomobilov na tisoč prebivalcev je Slovenija primerljiva s Španijo (424), Veliko Britanijo (414) in Švedsko (440) ter je pred Grčijo, Portugalsko, Dansko, Irsko, Nizozemsko in Finsko (glej Prilogo 2, Tabela 4).

V avtobusnem prometu število prevoženih potniških kilometrov na prebivalca na leto v Sloveniji zaostaja za EU povprečjem in presega le število prevoženih potniških kilometrov na prebivalca v Franciji in Veliki Britaniji (v primeru Francije je to posledica izredno dobro razvitega železniškega prometa) ter je na ravni prevoženih potniških kilometrov na prebivalca v Nemčiji.

Tabela 19: Drugi pomembni kazalci po oddelkih oziroma skupinah transportnih storitev

	SLOVENIJA	EU
602: drug kopenski promet	Leto 2000	Leto 1999
Število osebnih avtomobilov na kilometer cestnega omrežja	42	52
Število osebnih avtomobilov na 1.000 prebivalcev	426	460
Število prevoženih potniških kilometrov z avtomobilom na prebivalca na leto	np	10.066
Število prevoženih potniških kilometrov z avtobusom na prebivalca na leto	795	1.073
62: zračni promet	Leto 1999	Leto 1999
Koeficient zasedenosti letalskih prevoznih kapacitet v potniškem prometu (v %)	55,1	62,4
Koeficient zasedenosti letalskih prevoznih kapacitet v blagovnem prometu (v %)	46,5	54,2
Število prevoženih potniških kilometrov na prebivalca na leto ¹	435	692
601: železniški promet	Leto 2000	Leto 1999
Gostota železniškega omrežja (v m/km ²)	59	49
Delež elektrificiranih prog (v %)	41,5	49
Koeficient izkoriščenosti vlakovnih prevoznih kapacitet v potniškem prometu (v %)	33,7	np
Število prevoženih potniških kilometrov na prebivalca na leto	355	776

Opomba: ¹ podatek za Slovenijo se v celoti nanaša na prepeljane potniške kilometre v mednarodnem prometu, medtem ko se podatek za EU nanaša na zračni potniški promet znotraj EU.

Vir: European Business – facts and figures, 2002; Panorama of European Business, 2001; Letni pregled prometa in zvez 1999, 2001; Statistični letopis Republike Slovenije 2001, 2001.

Po številu prevoženih potniških kilometrov na prebivalca v zračnem prometu, ki se v Sloveniji nanaša v celoti na mednarodni zračni promet, v državah članicah EU pa na promet znotraj posamezne države ter med državami članicami, je Slovenija primerljiva z Nemčijo, Francijo in Italijo. V EU po številu prevoženih potniških kilometrov na prebivalca vodijo manjše države članice (Danska, Irska in Luksemburg), skandinavske države (Finska in Švedska) ter Grčija in Španija (glej Prilogo 2, Tabela 4). Koeficient zasedenosti letalskih kapacitet na evropskih zračnih linijah je bil v letu 1999 pri Adria Airways nižji od povprečja letalskih prevoznikov v EU, in sicer za 11,7% v potniškem prometu in 14,2% v blagovnem prometu. Zaostanek je bil večji (22,7% in 31,3%), če upoštevamo zasedenost letalskih kapacitet prevoznikov EU tudi na izvenevropskih letih (promet Adria Airways se odvija izključno na evropskih zračnih linijah).

Gostota železniškega omrežja v Sloveniji je nekoliko večja kot v povprečju v EU in je primerljiva z gostoto v Franciji, Italiji, Avstriji, na Danskem in Nizozemskem (glej Prilogo 2, Tabela 4), kakovost železniške infrastrukture, merjena z deležem elektrificiranih prog, pa je pod EU povprečjem. V letu 2000 je vsak prebivalec Slovenije v povprečju z vlakom prepotoval 354,5 kilometrov, od tega 298 kilometrov v notranjem prometu. Število prevoženih potniških kilometrov na prebivalca je za dobro polovico manjše od EU povprečja in je primerljivo z Irsko in Portugalsko. Od držav članic EU za Slovenijo zaostaja le Grčija. Koeficient zasedenosti vlakovnih prevoznih kapacitet v potniškem prometu je v Sloveniji v letu 2000 znašal 33,7%, kar je za 1,1 odstotne točke več kot v letu 1999 (Letno poročilo 2000, Slovenske železnice).

6.4.4. Produktivnost in stroški dela na zaposlenega

Bruto dodana vrednost in stroški dela na zaposlenega v transportnih storitvah so približno na ravni povprečja tržnih storitvenih dejavnosti. Bruto dodana vrednost na zaposlenega je

izrazito nizka v oddelku vodni promet (61), oziroma predvsem v skupini pomorski promet (611), kljub temu, da stroški dela na zaposlenega v pomorskem prometu presegajo povprečje transportnih storitev. Na drugi strani izrazito izstopa zračni promet, predvsem na rednih linijah, katerega bruto dodana vrednost na zaposlenega je bila v letu 2000 kar dvakrat višja od povprečja transportnih storitev, nad povprečjem transportnih storitev pa je bilo tudi pokritje stroškov dela z bruto dodano vrednostjo. Dejavnost kopenskega prometa, ki po vseh kazalcih velikosti predstavlja največji del transportnih storitev, je po bruto dodani vrednosti na zaposlenega pod povprečjem transportnih storitev. Produktivnost dela je nizka predvsem v skupini železniški promet (601), kjer bruto dodana vrednost ne pokriva stroškov dela.

V primerjavi z EU med transportnimi dejavnostmi najbolj zaostaja oddelek vodni promet, predvsem skupina pomorski promet. Medtem ko je bruto dodana vrednost na zaposlenega v vodnem prometu v Sloveniji daleč najnižja med vsemi transportnimi storitvami, je v EU v povprečju zelo blizu bruto dodani vrednosti zračnega prometa in je višja od bruto dodane vrednosti v kopenskem prometu ter pomožnih prometnih dejavnostih. Poleg tega v Sloveniji bruto dodana vrednost v skupini pomorski promet ne pokriva stroškov dela, medtem ko je v EU pokritje višje od povprečja transportnih storitev. Bruto dodana vrednost na zaposlenega za EU povprečjem močno zaostaja tudi v kopenskem prometu, predvsem zaradi nizke bruto dodane vrednosti v železniškem prometu.

Tabela 20: Bruto dodana vrednost na zaposlenega, stroški dela na zaposlenega ter razmerje med bruto dodano vrednostjo in stroški dela v transportnih storitvah v Sloveniji v letu 2000 ter v EU v letu 1997 (v 000 EUR)

NACE/ SKD		SLOVENIJA (2000)			EU (1997)		
		GVAPE	LCPE	Indeks GVA/LC	GVAPE	LCPE	Indeks GVA/LC
60 do 63 (brez 633)	Transportne storitve	21,9	15,5	141,4	np	32,7	135,3
60	Kopenski promet	17,1	14,0	121,9	40,2¹	31,3	114,1
601	Železniški promet	15,7	16,4	95,8	60,1 ¹	45,0	144,5
602	Drug kopenski promet	18,4	11,8	156,4	36,3 ¹	29,0	127,6
61	Vodni promet	6,1	19,7	31,1	58,3	37,7	147,0
611	Pomorski promet	5,9	20,1	29,3	69,9	39,2	156,6
612	Promet po rekah, jezerih, prekopih	14,3	7,9	181,3	40,1	31,8	123,2
62	Zračni promet	45,8	31,0	148,0	64,7	47,6	136,0
621	Zračni promet na rednih linijah	47,0	31,7	148,4	np	np	np
622	Izredni zračni promet	21,5	16,4	131,3	np	np	np
63 brez 633	Pomožne prometne dejavnosti	32,8	18,0	182,7	52,1	33,1	154,2
631	Prekladanje in skladiščenje	50,2	19,5	257,3	np	np	np
632	Druge pomožne dejavnosti v prometu	35,8	18,6	192,1	np	np	np
634	Dejavnost drugih prometnih agencij	25,3	17,2	147,0	np	np	np
G do K	TRŽNE STORITVENE DEJAVNOSTI	22,5	14,7	152,5	np	np	np

Opomba: ¹ podatek je za leto 1999.

Vir: Panorama of European Business, 2001; European Business – facts and figures, 2002; zaključni računi podjetij za leto 2000.

6.5. Finančno posredništvo, razen zavarovalništva in dejavnosti pokojninskih skladov (65), zavarovalništvo in dejavnost pokojninskih skladov, razen obveznega socialnega zavarovanja (66) ter pomožne dejavnosti v finančnem posredništvu (67)

Dejavnosti, ki jih obravnavamo v tem podpoglavju, vključujejo (SKD)	
65	Finančno posredništvo, razen zavarovalništva in dejavnosti pokojninskih skladov
651	Denarno posredništvo
652	Drugo finančno posredništvo
66	Zavarovalništvo in dejavnost pokojninskih skladov, razen obveznega socialnega zavarovanja
67	Pomožne dejavnosti v finančnem posredništvu
671	Pomožne dejavnosti v finančnem posredništvu, razen zavarovalništva in dejavnosti pokojninskih skladov
672	Pomožne dejavnosti v zavarovalništvu in pokojninskih skladih

Učinkovite finančne storitve so predpogoj vseh ekonomskih tokov, saj predstavljajo posrednika med posojilojemalci in posojilodajalci, varčevalci in investitorji, ter omogočajo upravljanje s tveganji. Sektor finančnih storitev vključuje finančno posredništvo, ki ga zagotavljajo kreditne institucije, investicijske družbe in lizinska podjetja (SKD oddelek 65), zavarovalne storitve in storitve pokojninskih skladov (SKD oddelek 66) ter pomožne dejavnosti v finančnem posredništvu, kot so upravljanje finančnih trgov, borzno posredništvo in upravljanje sredstev (SKD oddelek 67).

Sektor finančnih storitev ni (v celoti) zajet v zaključnih računih podjetij, zato podatki v tem poglavju temeljijo na drugih podatkovnih virih.

6.5.1. Finančno posredništvo, razen zavarovalništva in dejavnosti pokojninskih skladov (65)

Podobno kot v EU se tudi v Sloveniji število kreditnih institucij postopno znižuje. Število bank se je v Sloveniji v obdobju 1994-2001 zmanjšalo s 33 na 21 (zmanjšanje za 36,4%), število hranilnic pa s sedem v letu 1996 na tri v letu 2001 (zmanjšanje za 57,1%). Zmanjšuje se tudi število hranilno-kreditnih služb (Letna poročila za leta 1997-2001, Banka Slovenije). Število kreditnih institucij v EU se je v obdobju 1994-1998 zmanjšalo za 12,9%. Razlog za zmanjšanje števila kreditnih institucij so predvsem združitve, kar se odraža v povečani bilančni vsoti posameznih bank in s tem povečani tržni koncentraciji (Panorama of European Business, 2001). Število zaposlenih v bankah se je v Sloveniji v obdobju 1996-2000 povečalo za 5,9% in doseglo 10.929 oseb (Poročilo o nadzoru bančnega poslovanja v letu 2000 in prvi polovici leta 2001, 2001), medtem ko je bila

zaposlenost v kreditnih institucijah (bankah in hranilnicah) v EU v obdobju 1994-1998 stabilna.

Tabela 21: Kazalci finančnega posredništva, razen zavarovalništva in dejavnosti pokojninskih skladov za Slovenijo v letu 2000 in EU v letu 1999

	SLOVENIJA (2000) ¹	EU (1999)
Število poslovnih enot na kreditno institucijo	22	24
Število kreditnih institucij in njihovih poslovnih enot na 10.000 prebivalcev	2,9	5,5
Povprečna bilančna vsota na kreditno institucijo (v mio EUR)	26,2	1.956 ²
Povprečna letna stopnja rasti obsega poslovanja kreditnih institucij (v %) ³	4,7	4,4

Opomba: ¹ podatki o kreditnih institucijah (drugem denarnem posredništvu) se nanašajo samo na banke; ² 1998;

³ Slovenija: povprečje v obdobju 1996-2000, EU: povprečje v obdobju 1994-1997.

Vir: Panorama of European Business, 2001; European Business – facts and figures, 2002; Poročilo o nadzoru bančnega poslovanja v letu 2000 in prvi polovici leta 2001, 2001; Letno poročilo za leto 2000, Banka Slovenije; Bilten Banke Slovenije, št. 4, 2002.

Povprečna bilančna vsota na banko se je v Sloveniji s 17,1 milijona EUR v letu 1996 povečala na 26,2 milijona EUR v letu 2000, kar predstavlja povečanje za 53,1% (Poročilo o nadzoru bančnega poslovanja v letu 2000 in prvi polovici leta 2001, 2001). V drugi polovici devetdesetih let se je povečala tudi tržna koncentracija. Tržni delež največje banke je konec leta 2001 znašal 34,6% (skupaj s tremi hčerami 38,5%), kar je za 5,8 odstotne točke več kot v letu 2000. Tržni delež treh največjih bank, ki se je v letih 1996-2000 gibal med 50,4% in 53,0%, se je konec leta 2001 povečal na 56,2%, tržni delež sedmih največjih bank, ki se je v obdobju 1994-2000 gibal med 71,0% in 73,9%, pa se je v letu 2001 povečal na 79,9%. Tržni delež hranilnic in hranilno-kreditnih služb je ob koncu prve polovice leta 2001 znašal le 2,1% skupne bilančne vsote vseh kreditnih institucij, pri čemer je tržni delež hranilnic znašal 0,4% in tržni delež hranilno-kreditnih služb 1,7% (Letno poročilo za leto 2001, Banka Slovenije). Zaradi majhne vloge hranilnic in hranilno-kreditnih služb se podatki za Slovenijo nanašajo samo na banke.

Slovenske banke so precej manjše od bank v EU (glej Prilogo 2, Tabela 5), čeprav je potrebno opozoriti, da je povprečna bilančna vsota večine bank v EU manjša od ene milijarde EUR, le nekaj bank pa je izrazito velikih, to pomeni, da njihova bilančna vsota presega 100 milijard EUR (European Business – facts and figures, 2002). V obdobju 1996-2000 so skupne obresti in provizije bank v Sloveniji naraščale v povprečju za 4,7% na leto (Letno poročilo za leta 1997-2000, Banka Slovenije), kar je primerljivo s povprečno stopnjo rasti obsega poslovanja bank v EU, ki je v obdobju 1994-1997 znašala 4,4% na leto (Panorama of European Business, 2001).

Kot kazalec dostopnosti bank do njihovih klientov se uporablja število bank z njihovimi poslovnimi enotami na deset tisoč prebivalcev. V letu 2000 je bilo v Sloveniji 2,9 bank s poslovnimi enotami na deset tisoč prebivalcev, kar je skoraj za polovico manj kot v povprečju v EU. Med državami članicami sta imeli podobno število bank na deset tisoč prebivalcev Irska (3,1) in Velika Britanija (2,6), manjše pa Grčija (2,3) in Švedska (2,4). Na ravni EU povprečja je bila v Sloveniji le Goriška regija s 5,3 poslovne enote na deset

tisoč prebivalcev, kateri sta bili še najbližji Spodnjeposavska in Obalno-kraška regija s 3,9 in 3,6 poslovne enote na deset tisoč prebivalcev (Bilten Banke Slovenije, št. 4, 2002).

6.5.2. Zavarovalništvo in dejavnost pokojninskih skladov, razen obveznega socialnega zavarovanja (66)

V Sloveniji se je v obdobju 1996-2000 število zavarovalnic povečalo s 14 na 16, kar je posledica povečanja števila kompozitnih zavarovalnic (povečanje za eno zavarovalnico) in pozavarovalnic (povečanje za eno pozavarovalnico). V skupnem številu zavarovalnic prevladujejo kompozitne zavarovalnice (56,3%), sledijo jim pozavarovalnice (18,8%), najmanjši delež pa so v letu 2000 imele specializirane življenjske zavarovalnice in specializirane premoženjske (neživljenjske) zavarovalnice, in sicer vsaka po 12,5%. Struktura zavarovalnic se odraža v strukturi bruto obračunanih zavarovalnih premij (glej Tabela 22). V letu 2000 so kompozitne zavarovalnice zbrale slabe tri četrtine vseh bruto obračunanih zavarovalnih premij, sledile so jim premoženjske zavarovalnice in pozavarovalnice, medtem ko je bil delež specializiranih življenjskih zavarovalnic zanemarljiv (Agencija za zavarovalni nadzor).

Trendi in struktura zavarovalnic v EU so precej drugačni kot v Sloveniji (European Business – facts and figures, 2002). V celotnem obdobju 1990-1999 se je število zavarovalnic v EU zmanjševalo (izjema sta Luksemburg in Irska), kar je bilo v veliki meri posledica zmanjševanja števila neživljenjskih zavarovalnic. Med zavarovalnicami so v letu 1997 neživljenjske zavarovalnice imele največji delež (62,3%), sledile so jim življenjske zavarovalnice (22,5%), medtem ko so bile kompozitne zavarovalnice prisotne le v nekaj državah članicah. V skupnih bruto obračunanih zavarovalnih premijah predstavljajo premije življenjskih zavarovalnic največji delež, to je 43,0%, sledijo jim premije neživljenjskih zavarovalnic (31,7%). Med državami članicami EU ima le Avstrija podobno strukturo bruto obračunanih zavarovalnih premij po vrstah zavarovalnic. Velik delež bruto obračunanih zavarovalnih premij zberejo kompozitne zavarovalnice še v Španiji, Italiji in na Portugalskem (glej Prilogo 2, Tabela 5).

Glede na velik delež kompozitnih zavarovalnic v Sloveniji je smiselno analizirati strukturo bruto obračunane zavarovalne premije glede na vrsto zavarovanja. Analiza pokaže, da je tudi v Sloveniji prisoten trend upadanja pomena neživljenjskih zavarovanj in naraščanja pomena življenjskih zavarovanj. V obdobju 1996-2001 so premije življenjskega zavarovanja naraščale po povprečni letni stopnji 11,6%, medtem ko so premije neživljenjskih zavarovanj naraščale po povprečni letni stopnji 5,9% (Slovensko zavarovalno združenje). Delež premij življenjskega zavarovanja se je v obdobju 1996-2001 povečal s 16,5% na 21,0%, kar je še vedno precej pod EU povprečjem, ki je v letu 2001 znašalo 63,7%. Najmanjši delež življenjskih zavarovanj sta med članicami EU imeli Nemčija in Avstrija, in sicer 44,4% in 47,1% (Kenda, 2002, str. 22).

Tabela 22: Kazalci zavarovalništva in dejavnosti pokojninskih skladov, razen obveznega socialnega zavarovanja za Slovenijo v letu 2000 in EU v letu 1999

	SLOVENIJA (2000)	EU (1999)
Znesek BOZP ¹ na prebivalca (v EUR)	498	2.011
Struktura BOZP po vrstah zavarovalnic (EU: 1997):		
Življenjske zavarovalnice (v %)	0,1	43,5
Neživljenjske zavarovalnice (v %)	20,2	27,6
Kompozitne zavarovalnice (v %)	70,7	22,5
Pozavarovalnice (v %)	9,0	6,3
Struktura BOZP po vrstah zavarovanj (v %):		
Življenjska zavarovanja (v %)	21,0	63,7
Neživljenjska zavarovanja (v %)	79,0	36,3
Letna stopnja rasti BOZP (Slovenija: 1996-2001, EU: 1998-1999):		
Življenjska zavarovanja (v %)	11,6	31,1
Neživljenjska zavarovanja (v %)	5,9	-6,4
Najpomembnejše postavke v strukturi BOZP neživljenjskih zavarovanj:		
Avtomobilsko zavarovanje (v %)	34,5	35,2
Zdravstveno in nezgodno zavarovanje (v %)	41,6	26,1
Požarno in premoženjsko zavarovanje (v %)	15,8	18,7

Opomba: ¹ bruto obračunana zavarovalna premija.

Vir: European Business – facts and figures, 2002; Agencija za zavarovalni nadzor.

V strukturi kosmate obračunane zavarovalne premije neživljenjskih zavarovanj je imelo v Sloveniji največji delež prostovoljno zdravstveno zavarovanje skupaj z nezgodnim zavarovanjem, ki je predstavljalo precej večji delež celotne premije kot v EU. Med državami članicami EU je imelo zdravstveno zavarovanje skupaj z nezgodnim zavarovanjem največji delež le v Nemčiji (35,8%) in Luksemburgu (46,3%), medtem ko je imelo v povprečju največji delež avtomobilsko zavarovanje.

V Sloveniji je v primerjavi z EU zavarovalništvo še slabo razvito, kar kaže podatek, da je bil znesek zavarovalnih premij na prebivalca v letu 2000 kar štirikrat manjši od primerljivega zneska v EU v letu 1999.

6.5.3. Pomožne dejavnosti v finančnem posredništvu (67)

V začetnem obdobju delovanja Ljubljanske borze je bila rast števila izdajateljev izrazita, nato pa se je postopno zmanjševala: v obdobju 1993-1997 se je število izdajateljev (brez investicijskih skladov) povečevalo v povprečju za 41,4% na leto, v obdobju 1997-2001 pa le še za 13,8% na leto. V letu 2001 je bilo na Ljubljanski borzi 151 izdajateljev, kar je za dva več kot v predhodnem letu. Število borznih izdajateljev v EU je v obdobju 1992-1996 nihalo, po tem letu pa je konstantno naraščalo. V letu 2001 se je število izdajateljev na številnih borzah rahlo zmanjšalo, a zaradi velikega povečanja v Španiji (Madrid 43% in Barcelona 15%) in povečanja na največji londonski borzi se skupno število ni zmanjšalo.

Tabela 23: Kazalci borzne dejavnosti za Slovenijo in EU v obdobju 1992-2001

	ŠTEVILO IZDAJATELJEV BREZ INVESTICIJSKIH SKLADOV		TRŽNA KAPITALIZACIJA DOMAČIH PODJETIJ – DELNICE (31.12.)		PROMET VKLJUČNO Z INVESTICIJSKIMI SKLADI	
	SLOVENIJA	EU ¹	SLOVENIJA (v mio EUR)	EU ² (v mrd EUR)	SLOVENIJA ³ (1993=100)	EU ⁴ (1992=100)
1992	8	6.693	21	1.834		100
1993	14	6.513	126	2.531	100	142,6
1994	20	6.676	139	2.463	119,3	155,7
1995	26	6.733	251	2.786	100,6	160,2
1996	47	6.729	713	3.557	134,8	214,3
1997	79	6.784	1.692	4.861	165,3	339,7
1998	90	7.066	2.557	6.031	262,9	474,4
1999	130	7.251	2.871	9.029	390,9	602,9
2000	149	7.821	3.334	9.108	345,8	755,2
2001	151	8.543	3.839	7.632	458,8	769,1

Opomba: ¹ podatki vključujejo London, Madrid, Pariz, Barcelono, Amsterdam, Stockholm, Atene, Bilbao, Italijo, Luksemburg, Bruselj, Kopenhagen, Helsinke, Dunaj, Lizbono in Irsko; ² podatki vključujejo London, Madrid, Pariz, Amsterdam, Stockholm, Atene, Italijo, Luksemburg, Bruselj, Kopenhagen, Deutsche Börse, Helsinke, Dunaj, Lizbono in Irsko; ³ osnova je leto 1993, zaradi nesorazmerno velikega povečanja obsega prometa med letoma 1992-1993; ⁴ podatki vključujejo London, Pariz, Barcelono, Amsterdam, Stockholm, Atene, Italijo, Luksemburg, Bruselj, Kopenhagen, Deutsche Börse, Helsinke in Dunaj.

Vir: Annual statistics. World Federation of Exchanges; European Business – facts and figures, 2002; Ljubljanska borza vrednostnih papirjev.

V Sloveniji je tržna kapitalizacija delnic domačih podjetij je najhitreje naraščala v obdobju 1994-1997 (če ne upoštevamo povečanja tržne kapitalizacije v prvem letu poslovanja), ko se je v povprečju na leto povečala za 86,8%, za dobro polovico pa se je povečala tudi med letoma 1997 in 1998. Konec leta 2001 je tržna kapitalizacija dosegla 3,8 milijarde EUR, promet (vključno z investicijskimi skladi) pa je v letu 2001 znašal 1,3 milijarde EUR. Promet na Ljubljanski borzi se je močno povečal predvsem v obdobju 1997-1999, pri čemer je bilo veliko povečanje med letoma 1997 in 1998 posledica uvrstitve PID-ov v borzno kotacijo. Med leti 1994-1995 in 1999-2000 se je promet nekoliko zmanjšal. V primerjavi z EU je promet na Ljubljanski borzi glede na število izdajateljev majhen.

V EU je tržna kapitalizacija pričela hitreje naraščati po letu 1994. Najbolj sta tržno kapitalizacijo v obdobju 1992-2000 povečali borzi v Helsinkih (31-krat) in Atenah (13-krat). V letu 2001 je prišlo do preobrata pozitivnega trenda, saj se je tržna kapitalizacija v letu 2001 glede na predhodno leto zmanjšala za 16,2%. Promet na borzah v EU je v devetdesetih letih eksponentno naraščal. V začetku devetdesetih let so borze v EU (in NYSE) za podvojitev prometa potrebovale v povprečju štiri leta (1990-1994), na koncu tega desetletja pa se je promet podvojil v skoraj dveh letih (1997-1999), oziroma na NYSE, v Italiji in Helsinkih celo v enem letu (2000). Rast prometa se je na borzah v EU nadaljevala tudi v letu 2001, čeprav je bilo povečanje majhno (1,8%), medtem ko se je promet na newyorški in tokijski borzi v letu 2001 zmanjšal (European Business – facts and figures, 2002).

6.6. Najem in poslovne storitve: dajanje strojev in opreme v najem (71), raziskovanje in razvoj (73) ter druge poslovne dejavnosti (74)

Dejavnosti, ki jih obravnavamo v tem podpoglavju, vključujejo (SKD)	
71 Dajanje strojev in opreme brez upravljalcev v najem; izposojanje izdelkov široke porabe	741 Pravne, računovodske, knjigovodske in revizijske dejavnosti; davčno svetovanje; raziskovanje trga in javnega mnenja; podjetniško svetovanje; upravljanje s holding družbami
711 Dajanje avtomobilov v najem	
712 Dajanje drugih vozil v najem	
713 Dajanje drugih strojev in opreme v najem	742 Projektiranje, inženiring in tehnično svetovanje
714 Izposojanje izdelkov široke porabe	
73 Raziskovanje in razvoj	743 Tehnični preizkusi in analize
731 Raziskovanje in eksperimentalni razvoj na področju naravoslovja in tehnologije	744 Ekonomska propaganda
732 Raziskovanje in eksperimentalni razvoj na področju družboslovja in humanistike	745 Dejavnost agencij za zaposlovanje in posredovanje delovne sile
74 Druge poslovne dejavnosti	746 Poizvedovalne dejavnosti in varovanje
	747 Čiščenje stavb
	748 Raznovrstne poslovne dejavnosti

Dejavnosti, ki jih obravnavam v tem podpoglavju, bom na kratko imenovala najem in poslovne storitve. Dejavnosti vključujejo tehnične, strokovne in operativne storitve, katerih porabniki so podjetja in organizacije. Pomen teh storitev se je močno razmahnil, ko so podjetja in organizacije pričela najemati zunanje neodvisne podizvajalce za opravljanje storitev, ki so jih včasih zagotavljala sama znotraj podjetja, oziroma tudi za opravljanje povsem novih storitev, za katere sama nimajo ustreznega znanja. Razmah storitev s področja najema, R&R ter poslovnih storitev je pomembno vplival na strukturne spremembe v gospodarstvu razvitih držav v dvajsetem stoletju.

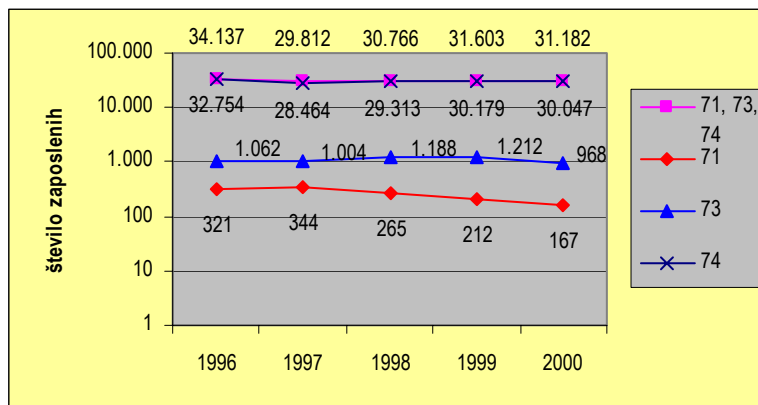
6.6.1. Predstavitev področja

V Sloveniji se je v obdobju 1996-2000 število podjetij v dejavnosti najema in poslovnih storitev povečalo za 5,6%, od tega najbolj v oddelku dajanje strojev in opreme brez upravljalcev v najem, in sicer kar za 56,4%, sledil mu je oddelek raziskovanje in razvoj (13,2%) ter nazadnje oddelek druge poslovne dejavnosti (5,0%). Število zaposlenih se je na drugi strani v proučevanem obdobju zmanjšalo za 8,7%, vendar je bilo zmanjšanje posledica izstopa dveh velikih podjetij iz skupine 741 v letu 1997. Če ta vpliv izločimo in preučimo obdobje 1997-2000, se je število zaposlenih povečalo za 4,6%. Povečanje števila zaposlenih je bilo v celoti posledica povečanja števila zaposlenih v oddelku druge poslovne dejavnosti, medtem ko se je število zaposlenih v oddelku raziskovanje in razvoj ter v oddelku najem zmanjšalo, v slednjem kar za 48%. V EU je bila rast števila zaposlenih na področju najema in poslovnih storitev precej večja, saj se je število zaposlenih v obdobju 1995-2000 povečevalo v povprečju za 5,2% na leto. Na Irskem in v Italiji je bila rast števila zaposlenih največja; znašala je 10,5% in 10,3% na leto (European Business – facts and figures, 2002).

V Sloveniji so deleži zaposlenih po posameznih oddelkih najema in poslovnih storitev v letu 2000 znašali: 96,4% v drugih poslovnih dejavnostih, 3,1% v raziskovanju in razvoju

ter 0,5% v dejavnosti najema. V EU je bil delež zaposlenih v dejavnosti najema višji in je v letu 2000 znašal 3,4%, prav tako delež zaposlenih v raziskovanju in razvoju (5,3%), medtem ko je bil delež zaposlenih v drugih poslovnih dejavnostih ustrezno nižji (90,5%).

Slika 16: Število zaposlenih v najemu, raziskovanju in razvoju ter drugih poslovnih storitvah v Sloveniji v obdobju 1996-2000

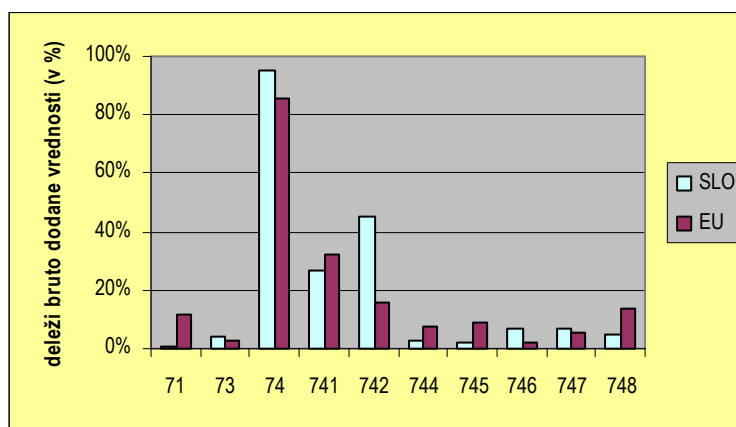

Vir: zaključni računi podjetij za leta 1996-2000.

V letu 2000 je bruto dodana vrednost področja najem in poslovne storitve v Sloveniji znašala 662,2 milijona EUR, kar je predstavljalo 17,5% bruto dodane vrednosti tržnih storitvenih dejavnosti (SKD področja G do K) oziroma 6,6% bruto dodane vrednosti vseh gospodarskih družb. Največji delež bruto dodane vrednosti področja najem in poslovne storitve je ustvarila skupina projektiranje, inženiring in tehnično svetovanje (742), in sicer kar 44,2%. Pomemben delež v bruto dodani vrednosti tega področja je predstavljala še skupina pravno, davčno in podjetniško svetovanje (741), in sicer s 26,7%. Obe skupini spadata v oddelek druge poslovne dejavnosti, ki je ustvaril 95,2% bruto dodane vrednosti dejavnosti najema in poslovnih storitev. V EU je bil pomen posameznih oddelkov in skupin drugačen: največji delež bruto dodane vrednosti tega področja je v letu 1999 ustvarila skupina pravno, davčno in podjetniško svetovanje (741), in sicer 32,3%. Tej skupini je sledila skupina projektiranje, inženiring in tehnično svetovanje (742), ki je skupaj s skupino tehnični preizkusi in analize (743) ustvarila 15,9% bruto dodane vrednosti. Celotni oddelek druge poslovne dejavnosti je ustvaril 85,9% bruto dodane vrednosti področja najem in poslovne storitve.

V Sloveniji torej kar slabo polovico bruto dodane vrednosti področja najem in poslovne storitve ustvarijo dejavnosti, povezane z gradbeništvom oziroma tehničnimi storitvami, medtem ko so storitve najema (71), pravnega, davčnega in podjetniškega svetovanja (741), ekonomske propagande (744) ter storitve agencij za zaposlovanje in posredovanje delovne sile (745), ki predstavljajo sodobne proizvodne storitve, v primerjavi z EU še slabo razvite (glej sliko 17 oziroma Prilogo 2, Tabela 6).

Slika 17: Deleži posameznih oddelkov in skupin v skupni bruto dodani vrednosti področja najem in poslovne storitve v Sloveniji v letu 2000 in v EU v letu 1999 (v %)

Opomba: skupina 742 vključuje tudi skupino 743; številčni podatki so v Prilogi 2, Tabela 6.
Vir: zaključni računi podjetij za leto 2000; European Business – facts and figures, 2002.

Konkurenčnost dejavnosti s področja najema in poslovnih storitev je odvisna tudi od kakovosti človeškega kapitala, katero lahko merimo z izobrazbo delovne sile. Podatki o stopnji izobrazbe so za Slovenijo na razpolago samo za celotno SKD področje K, ki poleg najema in poslovnih storitev (71, 73, 74) vključuje še poslovanje z nepremičninami (70) ter računalništvo in z njim povezane dejavnosti (72). V letu 2000 je delež zaposlenih z vsaj VI. stopnjo izobrazbe na tem področju znašal 31,1%, kar je precej pod EU povprečjem najema in poslovnih storitev (71, 73, 74), ki je leta 1997 znašalo 40,5%. Podatki za posamezne države članice, ki so na razpolago za leto 2000, kažejo, da sta imeli nižji delež kot Slovenija le Portugalska (26,1%) in Avstrija (29,4%), pri čemer moramo upoštevati, da podatek za države članice EU ne zajema računalništva in z njim povezanih dejavnosti (72), kjer je delež zaposlenih z vsaj VI. stopnjo izobrazbe običajno zelo visok.

6.6.2. Kazalci konkurenčnosti oddelka dajanje strojev in opreme brez upravljalcev v najem (71)

Po podatkih Združenja lizing podjetij Slovenije so člani Združenja v letu 2002 opravili za 533,1 milijona EUR lizingov s premičninami, kar je precej manj kot v EU, kjer sta v letu 2000 manj kot milijardo EUR prihodkov imeli le Finska in Luksemburg, skupno pa je bilo v letu 2000 opravljenih 136,4 milijarde EUR lizingov s premičninami. Pozitivno je, da je vrednost lizinga premičnin v Sloveniji v obdobju 1998-2002 naraščala v povprečju za 20,0% na leto (Finančni trgi, december 2002, 2002), kar močno presega povprečno letno stopnjo rasti prihodkov v EU, ki je v obdobju 1998-2000 znašala 7,8% (Annual statistics 2000, Leaseurope).

V strukturi lizinga premičnin je v Sloveniji v letu 2001 lizing vozil zavzemal kar 70,5%, od tega 46,0% lizing osebnih vozil in 24,5% lizing komercialnih vozil. Poleg vozil so večje področje lizinga opreme zavzemali še stroji in proizvodna oprema (13,8%). V EU je področje lizinga bolj razvejano. V letu 2000 so vozila predstavljala slabo polovico (osebna vozila 31,6% in komercialna vozila 15,5%) vrednosti lizinga premičnin, sledili so jim stroji

in proizvodna oprema (26,6%), več kot 10% pa je zavzemala še pisarniška oprema (14,1%). Glede na dolžino obdobja so tako v Sloveniji (73% v letu 2001) kot v EU (75,6% v letu 2000) prevladovale pogodbe sklenjene za obdobje od dveh do petih let. Med ostalimi pogodbami je bilo v Sloveniji v primerjavi z EU nekoliko več kratkoročnih pogodb (do dveh let) in nekoliko manj dolgoročnih pogodb (nad deset let).

Po podatkih Evropske franšizne federacije je bilo leta 1997 v Evropi 3,8 tisoč franšiznih sistemov z več kot 167.000 franšiznimi enotami. V franšizingu je bilo zaposlenih milijon in pol ljudi, prihodki pa so v letu 1997 dosegli slabih 100 milijard EUR (European Franchise Federation – European Franchise Survey Supplement, 1998). V Sloveniji smo še daleč od tega. Po neuradnih podatkih Sekcije slovenskih franšiznih družb naj bi bilo danes v Sloveniji sicer že prek 100 franšiznih sistemov, vendar pa je točno število težko določiti. Po uradnih podatkih je bilo leta 2000 v Sloveniji 94 franšiznih sistemov, ki so skupaj imeli 980 franšiznih enot. Največje število franšiz je še vedno v trgovini – izmed rednih in pridruženih članov sekcije je kar osem od desetih članic trgovskih družb (V Sloveniji še premalo izkoriščena možnost franšizinga, Finance, 21.07.02).

6.6.3. Kazalci konkurenčnosti oddelka drugih poslovnih storitev (74)

V nadaljevanju bom prikazala kazalce konkurenčnosti posameznih skupin oddelka drugih poslovnih storitev. Uradnih podatkov o obravnavanih dejavnostih je malo, zato bom predstavila tiste skupine, za katere sem uspela pridobiti podatke.

6.6.3.1. Pravne, računovodske, knjigovodske in revizijske dejavnosti, davčno svetovanje, raziskovanje trga in javnega mnenja, podjetniško svetovanje in upravljanje s holding družbami (741)

Dejavnosti, obravnavane v tej točki, bom na kratko imenovala pravno, davčno in podjetniško svetovanje.

Podjetja iz razreda pravno svetovanje (7411) so v Sloveniji v letu 2000 predstavljala le 1,5% vseh podjetij skupine pravno, davčno in podjetniško svetovanje (741), zaposlovala so 2,3% vseh zaposlenih in ustvarila 1,4% celotnih prihodkov skupine. To je precej manj kot v EU, kjer je razred pravno svetovanje predstavljal kar približno tretjino skupine pravno, davčno in podjetniško svetovanje. Opazno pa je širjenje te dejavnosti v Sloveniji, saj se je v obdobju 1996-2000 število podjetij s področja pravnega svetovanja povečalo za 20,5%, število zaposlenih in celotni prihodki pa kar za 56,2% oziroma 55,6%.

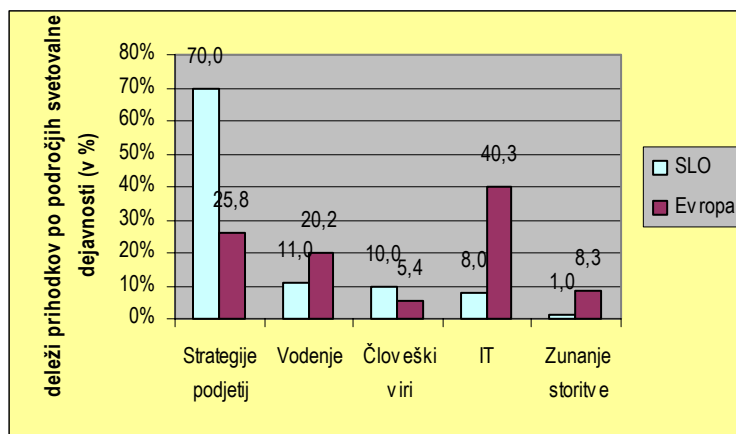
Razred računovodske, knjigovodske in revizijske dejavnosti ter davčno svetovanje (7412) je bil po velikosti v Sloveniji na drugem mestu in je predstavljal približno enak delež skupine pravno, davčno in podjetniško svetovanje kot v EU. V letu 2000 je v Sloveniji razred obsegal 39,2% podjetij in 37,9% zaposlenih skupine pravno, davčno in podjetniško svetovanje, ustvaril pa je samo 15,4% celotnih prihodkov skupine, kar je posledica

velikega zmanjšanja prihodkov v letu 1999. V EU je bila v obravnavanem razredu približno tretjina podjetij in zaposlenih skupine pravno, davčno in podjetniško svetovanje, razred pa je ustvaril slabo tretjino vseh prihodkov.

Pomen razreda raziskovanje trga in javnega mnenja (7413) je v Sloveniji majhen, vendar je v obdobju 1996-2000 hitro naraščal. V letu 2000 je bilo na področju raziskovanja trga in javnega mnenja 3,8% vseh podjetij iz skupine pravno, davčno in podjetniško svetovanje. Ta podjetja so zaposlovala 5,3% oseb (3,5 odstotne točke več kot v letu 1996) ter ustvarila 4,3% celotnih prihodkov skupine (2,9 odstotne točke več kot v letu 1996). Prihodki so v obdobju 1996-2000 naraščali po povprečni letni stopnji 14,3%, kar je več, kot je znašalo povečanje prihodkov med letoma 1999 in 2000 v EU (10,7%).

Razred podjetniško in poslovno svetovanje (7414) je bil v Sloveniji tako po deležu podjetij (52,4% v letu 2000) kot po deležu zaposlenih (51,1% v letu 2000) največji v skupini pravno, davčno in podjetniško svetovanje (741). Kljub temu, da so prihodki tega razreda po letu 1997 upadali, je v letu 2000 ta razred ustvaril kar 60% celotnih prihodkov skupine. V strukturi svetovalne dejavnosti so v Sloveniji prevladovali strategije podjetij, medtem ko so bila ostala področja slabo razvita. V EU je bila svetovalna dejavnost precej bolj razvejana, pri čemer je največji delež zavzemala informacijska tehnologija.

Slika 18: Deleži posameznih področij svetovanja v prihodku svetovalne dejavnosti v Sloveniji in v Evropi¹ v letu 2001 (v %)

Opomba: ¹ podatki vključujejo države članice EU (brez Irske in Luksemburga), Norveško, Bolgarijo, Češko, Madžarsko, Poljsko, Romunijo, Rusijo in Slovenijo.
Vir: European Business – facts and figures, 2002; Katalog Združenja za management consulting Slovenije, 2002.

Število podjetij v razredu upravljanje holding družb (7415) je v obdobju 1996-2000 zelo hitro naraščalo (povečanje za 3,3-krat) in je v letu 2000 predstavljalo 3,4% vseh podjetij in prav tolikšen delež vseh zaposlenih skupine pravno, davčno in podjetniško svetovanje. Delež tega razreda v skupnih prihodkih skupine je bil precej večji in je v letu 2000 znašal kar 18,9%. Podatkov o tej dejavnosti za EU ni na razpolago.

6.6.3.2. Ekonomska propaganda (744) ter dejavnost agencij za zaposlovanje in posredovanje delovne sile (745)

V obdobju od novembra 2001 do oktobra 2002 je bruto vrednost oglaševanja v Sloveniji znašala 236,7 milijona EUR, kar predstavlja 119 EUR na prebivalca (Bruto vrednost oglaševanja, *Gospodarski vestnik*, št. 46, 2002). Bruto vrednost oglaševanja na prebivalca je bila na ravni EU povprečja iz leta 2000 (202 EUR). V Sloveniji v strukturi izdatkov za oglaševanje močno prevladuje televizija, katere delež je v obdobju november 2001 – oktober 2002 znašal 65%. Ostali mediji so imeli naslednje deleže: časopisi 17,5%, časniki 12,2% ter plakati 5,3%. Delež televizije se je v letu 2002 (januar-oktober) glede na leto 2001 (januar-oktober) še nekoliko povečal. V EU je bil delež televizije v izdatkih za oglaševanje manjši, vendar je konstantno naraščal na račun zmanjševanja deleža izdatkov za oglaševanje v tiskanih medijih. V letu 2000 je imelo v strukturi izdatkov za oglaševanje največji delež dnevno časopisje (35,2%), temu so sledile komercialna televizija z 31,6% in revije z 20,7%. Med državami članicami EU je imela komercialna televizija največji delež v izdatkih za oglaševanje na Portugalskem (57,5%) in v Italiji (52,0%), najmanjši pa v Luksemburgu (7,2%) (*European Business – facts and figures*, 2002).

Na področju dejavnosti agencij za zaposlovanje in posredovanje delovne sile (745) je prišlo v Sloveniji do napredka, saj novi Zakon o delovnih razmerjih predvideva posojanje delavcev oziroma posredovanje delavcev prek druge organizacije (Turk, 2003, str. 23). V Sloveniji obstajata dve vrsti agencij za zaposlovanje in posredovanje delovne sile: študentski servisi, ki opravljajo dejavnost posredovanja začasnih in občasnih del dijakom in študentom, in splošne agencije, ki opravljajo dejavnost posredovanja dela in zagotavljanja in zagotavljanja delovne sile. Po podatkih MDDSZ je v letu 2002 v skladu s koncesijsko pogodbo delo opravljalo 81 študentskih servisov s 176 poslovalnicami ter 58 koncesionarjev na področju dejavnosti posredovanja zaposlitve in posredovanja in zagotavljanja delovne sile s 96 poslovalnicami. S podatki o številu oseb, ki so delo opravljale prek agencij, ministrstvo v tem času še ni razpolagalo. V EU je po oceni CIETT-a²¹ v letu 2000 delo za določen čas prek agencij za zaposlovanje in posredovanje delovne sile dnevno opravljalo 2,8 milijona oseb oziroma 1,6% zaposlenih. Največ, to je 4,7% in 4,5% vseh zaposlenih, je delo prek agencij za zaposlovanje in posredovanje delovne sile opravljalo v Veliki Britaniji in na Nizozemskem, najmanj (0,3%) oseb pa je prek omenjenih agencij delalo na Danskem (*Annual Report of Activities 2001*, CIETT).

6.6.4. Produktivnost in stroški dela na zaposlenega

Pri primerjavi finančnih kazalcev moramo upoštevati dve posebnosti. Prvič, za dejavnost najema je značilno, da imajo podjetja običajno veliko večje finančne prihodke in stroške/amortizacijo kot druga storitvena podjetja, kar povzroča precenjenost finančnih kazalcev te dejavnosti. Zaradi tega podatki o bruto dodani vrednosti na zaposlenega tega

²¹ International Confederation of Temporary Work Businesses.

oddelka niso primerljivi s podatki za druge oddelke in skupine. Druga posebnost je dejavnost agencij za zaposlovanje in posredovanje delovne sile. Osebe, ki delajo prek agencij za zaposlovanje in posredovanje delovne sile, se namreč štejejo kot zaposlene osebe v teh agencijah in ne v podjetjih oziroma organizacijah, v katerih dejansko opravljajo delo. Posledica tega je, da imajo agencije, ki posredujejo večje število oseb, ob enaki bruto dodani vrednosti nižjo vrednost kazalca bruto dodane vrednosti na zaposlenega (enako velja za stroške dela na zaposlenega).

Tabela 24: Bruto dodana vrednost na zaposlenega, stroški dela na zaposlenega ter razmerje med bruto dodano vrednostjo in stroški dela v najemu in poslovnih storitvah v Sloveniji v letu 2000 ter v EU v letu 1997 (v 000 EUR)

NACE/ SKD		SLOVENIJA (2000)			EU (1997)		
		GVAPE	LCPE	Indeks GVA/LC	GVAPE	LCPE	Indeks GVA/LC
71, 73 in 74	Dajanje strojev in opreme v najem, raziskovanje in razvoj ter druge poslovne dejavnosti	21,2	15,4	138,1	np	np	np
71	Dajanje strojev in opreme brez upravljalcev v najem	21,3	11,7	181,8	111,8	27,8	408,6
73	Raziskovanje in razvoj	28,8	22,2	129,7	44,6	42,3	111,4
74	Druge poslovne dejavnosti	21,0	15,2	138,3	31,8	25,1	123,8
741	Pravno, davčno in podjetniško svetovanje	25,1	17,4	144,6	47,9	36,5	130,7
742	Projektiranje, inženiring in tehnično svetovanje ¹	25,9	17,5	147,6	38,3	33,3	112,0
743	Tehnični preizkusi in analize	28,3	20,4	138,4			
744	Ekonomska propaganda	17,8	19,4	92,0	41,6	34,5	121,8
745	Dejavnost agencij za zaposlovanje in posredovanje delovne sile	41,6	33,7	123,6	21,6	20,3	109,0
746	Poizvedovalne dejavnosti in varovanje	11,7	9,8	119,7	23,7	20,5	106,1
747	Čiščenje stavb	9,6	8,6	111,8	14,5	14,5	99,5
G do K	TRŽNE STORITVENE DEJAVNOSTI	22,5	14,7	152,5	np	np	np

Opomba: ¹ podatki za EU se nanašajo skupaj na SKD skupini 742 in 743.
Vir: Panorama of European Business, 2001; zaključni računi podjetij za leto 2000.

Za razliko od EU, kjer je bila v drugi polovici devetdesetih let produktivnost dela področja najema in poslovnih storitev v večini držav višja od povprečja tržnih storitvenih dejavnosti, je produktivnost dela tega področja v Sloveniji v obdobju 1996-2000 rahlo zaostajala za povprečjem tržnih storitvenih dejavnosti. Oddelek raziskovanje in razvoj (73) je tako v Sloveniji kot v EU imel višjo bruto dodano vrednost in stroške dela na zaposlenega kot oddelek druge poslovne dejavnosti (74), kar je posledica višje stopnje izobrazbe zaposlenih. Oddelek druge poslovne dejavnosti namreč vključuje zelo heterogene dejavnosti, od tistih z visoko dodano vrednostjo do tistih z zelo nizko dodano vrednostjo. Skupine pravno, davčno in podjetniško svetovanje, projektiranje, inženiring in tehnično svetovanje ter tehnični preizkusi in analize imajo tako v Sloveniji kot v EU višjo bruto dodano vrednost na zaposlenega od povprečja oddelka druge poslovne dejavnosti. V EU ima zelo visoko bruto dodano vrednost na zaposlenega tudi skupina ekonomska propaganda. Na drugi strani so za skupini čiščenje stavb ter poizvedovalne dejavnosti in varovanje značilni nizka bruto dodana vrednost na zaposlenega in nizki stroški dela na zaposlenega. Bruto dodana vrednost na zaposlenega v Sloveniji najbolj zaostaja za EU povprečjem v skupini ekonomska propaganda ter poizvedovalne dejavnosti in varovanje, kjer je za več kot polovico manjša od EU povprečja.

6.7. Informacijsko-komunikacijske (64, 72) ter avdio-vizuelne storitve (2214, 2231, 921, 922)

Dejavnosti, ki jih obravnavamo v tem podpoglavju, vključujejo (SKD)	
2214	Izdajanje posnetih nosilcev zvočnega zapisa
2231	Razmnoževanje zvočnih zapisov
64	Poštna in telekomunikacijske storitve
641	Poštna in kurirske storitve
642	Telekomunikacije
72	Računalništvo in z njim povezane dejavnosti
721	Svetovanje o računalniški strojni opremi
722	Svetovanje in oskrba s programsko opremo
723	Obdelava podatkov
724	Dejavnosti povezane z bazami podatkov
725	Vzdrževanje in popravila pisarniških in računskih strojev
726	Druge računalniške dejavnosti
921	Filmska in video dejavnost
922	Radijska in televizijska dejavnost

Področje informacijsko-komunikacijskih in avdio-vizuelnih storitev združuje dejavnosti, katerih skupna značilnost je izmenjava informacij. Med te dejavnosti uvrščamo komunikacijske storitve (64), računalniške storitve (72), filmsko (921), radijsko in televizijsko dejavnost (922) ter snemanje in razmnoževanje glasbe (2214 in 2231). Pretežni del področja (oddelka 64 in 72) predstavljajo dejavnosti, ki sodijo med najbolj dinamične gospodarske dejavnosti.

6.7.1. Informacijsko-komunikacijske storitve (64, 72)

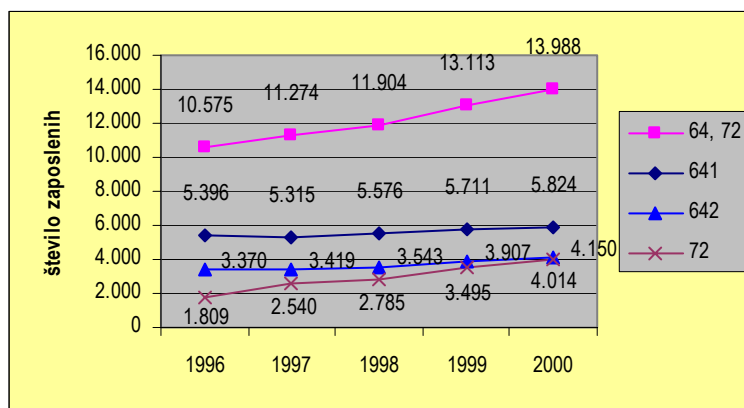
6.7.1.1. Predstavitev dejavnosti in poslovanja

Število podjetij v oddelku poštne in telekomunikacijske storitve se je v obdobju 1996-2000 povečalo za 2,5-krat, število podjetij v oddelku računalništvo in z njim povezane dejavnosti pa za 62,5%. V letu 2000 so podjetja v informacijsko-komunikacijski dejavnosti predstavljala 3,5% vseh podjetij v tržnih storitvenih dejavnostih (SKD področja G do K). Zadnji razpoložljivi podatki za EU so iz leta 1996, ko so podjetja v informacijsko-komunikacijski dejavnosti predstavljala 2,5% vseh podjetij v tržnih storitvenih dejavnostih.

Podjetja iz oddelka poštne in telekomunikacijske storitve so v letu 2000 zaposlovala 9.974 oseb (od tega 58,4% poštne storitve), podjetja iz oddelka računalništvo in z njim povezane dejavnosti pa 4.014 oseb, kar je skupaj predstavljalo 8,3% vseh zaposlenih v tržnih storitvenih dejavnostih. Število zaposlenih v informacijsko-komunikacijskih storitvah je v obdobju 1996-2000 naraščalo v povprečju za 5,6% na leto, kar je nekoliko hitreje kot v EU, kjer se je število zaposlenih v obdobju 1995-2000 povečevalo v povprečju za 4,6% na leto. Pri tem je bila tako v Sloveniji kot v EU rast števila zaposlenih

pretežno posledica naraščanja števila zaposlenih v oddelku računalništvo in z njim povezane dejavnosti. V Sloveniji je število zaposlenih v tem oddelku naraščalo po povprečni letni stopnji 17,3%, v EU pa po povprečni letni stopnji 11,4% (European Business – facts and figures, 2002).

Slika 19: Število zaposlenih v poštah in telekomunikacijskih storitvah ter v računalništvu in z njim povezanimi dejavnostmi v Sloveniji v obdobju 1996-2000

Vir: zaključni računi podjetij za leta 1996-2000.

Rast prihodkov računalniških in telekomunikacijskih storitev je bila v Sloveniji (v obdobju 1999-2002) nekoliko večja kot v EU (v obdobju 1998-2001), kar je bila posledica hitrejši rasti prihodkov telekomunikacijskih storitev, ki so v Sloveniji naraščali po povprečni letni stopnji 9,5%, v EU pa po povprečni letni stopnji 7,9%. Prihodki iz prodaje programske opreme in storitev so na drugi strani naraščali hitreje v EU (9,9% na leto) kot v Sloveniji (7,7% na leto). Struktura celotnih prihodkov kaže, da so v Sloveniji večji del celotnih prihodkov ustvarile telekomunikacijske storitve, medtem ko je bil pomen računalniških storitev (18,3% v letu 2000) precej manjši kot v EU (38,7% v letu 2000).

Tabela 25: Prihodki računalniških in telekomunikacijskih storitev v Sloveniji v obdobju 1999-2002 (v mio EUR) in v EU v obdobju 1998-2001 (v mrd EUR)

	PROGRAMSKA OPREMA IN STORITVE		TELEKOMUNIKACIJSKE STORITVE		SKUPAJ	
	SLOVENIJA	EU	SLOVENIJA	EU	SLOVENIJA	EU
1998		101,3		167,1		268,3
1999	130	115,1	521	183,4	651	298,5
2000	144	130,2	642	206,5	786	336,8
2001	160	147,5	698	226,4	858	373,9
2002	175	np	748	np	923	np

Opomba: podatki za EU za leto 2001 predstavljajo napoved, prav tako podatki za Slovenijo za leti 2001 in 2002.
Vir: European Business – facts and figures, 2002; Letno ekonomsko ogledalo, 2001.

Podjetja iz oddelka poštah in telekomunikacijskih storitev sodijo med najbolj dobičkonosna podjetja v tržnih storitvenih dejavnostih, kar je posledica visoke dobičkonosnosti telekomunikacijskih podjetij. V Sloveniji se je stopnja dobičkonosnosti telekomunikacijskih podjetij v obdobju 1997-2000 sicer hitro zmanjševala (zmanjšanje za 15 odstotnih točk), kljub temu je v letu 2000 še vedno znašala 22,4%. V EU je stopnja

dobičkonosnosti telekomunikacijskih podjetij v letu 1997 znašala 36,8% (Panorama of European Business, 2001). Stopnja dobičkonosnosti v oddelku računalništvo in z njim povezane dejavnosti je bila precej nižja. V obdobju 1996-2000 se je v Sloveniji povečala s 6,4% na 9,7%. Pri tem je bruto dodana vrednost predstavljala 33,4% celotnih prihodkov, stroški dela pa kar 70,8% celotne bruto dodane vrednosti. V EU je bila stopnja dobičkonosnosti računalniških podjetij nekoliko višja in je znašala 14,5% v letu 1997, kar je bila posledica višjega deleža bruto dodane vrednosti v celotnih prihodkih (49,6%), medtem ko je bil delež stroškov dela v celotnih prihodkih enak kot v Sloveniji.

6.7.1.2. Drugi kazalci konkurenčnosti

Tabela 26: Kazalci konkurenčnosti informacijsko-komunikacijskih storitev za Slovenijo in EU v letu 2000

NACE/ SKD		SLOVENIJA (2000)	EU (2000)
641	Poštne in kurirske storitve		
	Število prebivalcev na stalno pošto enoto	3.727	4.396
	Število prebivalcev na poštni nabiralnik	674	531
	Število prebivalcev na poštni avtomat	0	60.654
	Čas dostave mednarodnih pisemskih poštnih pošiljk (število delovnih dni)	np	2,3 ¹
642	Telekomunikacije		
	Število fiksni telefonskih priključkov na 100 prebivalcev ²	47	55
	Število naročnikov mobilne telefonije na 100 prebivalcev ³	75,8	72,4
	Število strežnikov na 100 prebivalcev ⁴	1,4	3,3
	Število aktivnih uporabnikov interneta na 100 prebivalcev ⁴	19	31
72	Računalništvo in z njim povezane dejavnosti		
	Število osebnih računalnikov na 100 prebivalcev	27,5	30,4

Opomba: ¹ podatek velja za pisemske poštno pošiljke znotraj EU; ² podatek za Slovenijo se nanaša na 31.12.2001; ³ podatek za Slovenijo in EU se nanaša na 31.12.2001, podatek za EU je ocena; ⁴ podatek za Slovenijo in za EU je za leto 2001.

Vir: European Business – Facts and Figures, 2002; Eurostat Yearbook, 2002; Letno ekonomsko ogledalo, 2001; Letno poročilo 2000, Pošta Slovenije; Statistični letopis Republike Slovenije 2001, 2001; Statistični letopis 2002, 2002; ITU (2001); Eurostat. Statistics in Focus. Theme 4, št. 37/2001, 8/2002, 17/2002.

Kazalci dostopnosti poštnih storitev kažejo, da je Slovenija približno na ravni EU povprečja. Po številu prebivalcev na stalno pošto enoto je Slovenija primerljiva z Italijo, Francijo, Luksemburgom, Finsko, Avstrijo in Veliko Britanijo, po številu prebivalcev na poštni nabiralnik pa z Irsko, Grčijo, Nemčijo in Dansko (glej Prilogo 2, Tabela 7). Zaostanek Slovenije se kaže le pri posodabljanju poštnih storitev, saj Slovenija še vedno nima poštnih avtomatov (Letno poročilo 2000, Pošta Slovenije). V EU je bila v letu 2000 brez poštnih avtomatov le Belgija (European Business – facts and figures, 2002).

Slovenija je bila v zadnjih letih na področju telekomunikacijskih storitev uspešna pri kazalcu mobilne telefonije. Število naročnikov mobilne telefonije na 100 prebivalcev je v obdobju 1995-2001 naraščalo po povprečni letni stopnji 76,9% (v EU po 43,8%) in je v letu 2001 s 75,8 naročnika na 100 prebivalcev preseglo povprečno penetracijo mobilne telefonije v EU (Eurostat. Statistics in Focus. Theme 4, št. 17, 2002). Na drugi strani se je položaj Slovenije poslabšal pri kazalcu števila aktivnih uporabnikov interneta²². Slovenija

²² Aktivni uporabniki interneta so tisti uporabniki, ki internet uporabljajo vsaj enkrat tedensko.

je namreč v letu 1998 pri tem kazalcu dosegala boljše rezultate kot nekatere države članice EU in je le malo zaostajala za EU povprečjem (EU 9,2%, Slovenija 9,0%), v naslednjih letih pa se je njen zaostanek povečal. Razlog za vse večje zaostajanje Slovenije je povezan s šibko rastjo dostopa do interneta od doma (Letno ekonomsko ogledalo, 2001). Še večji zaostanek za EU povprečjem je prisoten pri kazalcu števila strežnikov na 100 prebivalcev. V letu 2001 je to razmerje v Sloveniji znašalo 1,4 strežnike na 100 prebivalcev, kar je le 42,4% EU povprečja (Eurostat. Statistics in Focus. Theme 4, št. 37, 2001), vendar tudi med državami članicami pri tem kazalcu obstajajo velike razlike (Eurostat. Statistics in Focus. Theme 4, št. 8, 2002): najmanj strežnikov na 100 prebivalcev sta v letu 2001 imeli Španija (1,2) in Grčija (1,3), pod EU povprečjem so bile tudi večje države članice, kot so Francija, Italija in Nemčija, največ strežnikov pa sta imeli Nizozemska (16,1) in Finska (15,2). Slovenija zaostaja za državami članicami EU še po številu fiksnih telefonskih priključkov na prebivalca. Na področju opremljenosti prebivalstva z osebnimi računalniki je Slovenija po letu 1999, ko je bila s 25 osebnimi računalniki na prebivalca na ravni EU povprečja, pričela zaostajati za njim (Eurostat. Statistics in Focus. Theme 4, št. 17, 2002).

6.7.1.3. Produktivnost in stroški dela na zaposlenega

Tabela 27: Bruto dodana vrednost na zaposlenega, stroški dela na zaposlenega ter razmerje med bruto dodano vrednostjo in stroški dela v informacijsko-komunikacijskih storitvah v Sloveniji v letu 2000 ter v EU v letu 1997 (v 000 EUR)

NACE/ SKD		SLOVENIJA (2000)			EU (1997)		
		GVAPE	LCPE	Indeks GVA/LC	GVAPE	LCPE	Indeks GVA/LC
64, 72	Poštne in telekomunikacijske storitve ter računalništvo	37,1	19,4	191,3	np	np	np
64	Poštne in telekomunikacijske storitve	39,3	18,2	216,2	71,9	34,4	211,6
641	Poštne in kurirske storitve	17,6	15,2	115,7	36,1	28,1	122,3
642	Telekomunikacije	69,8	22,4	312,0	170,7	43,7	357,0
72	Računalništvo in z njim povezane dejavnosti	31,7	22,5	141,2	49,7	39,6	115,6
G do K	TRŽNE STORITVENE DEJAVNOSTI	22,5	14,7	152,5	np	np	np

Vir: Panorama of European Business, 2001; zaključni računi podjetij za leto 2000.

V storitvah s področja informacijsko-komunikacijskih dejavnosti je bruto dodana vrednost na zaposlenega precej višja od povprečja tržnih storitvenih dejavnosti, izjema je le skupina poštne in kurirske storitve, kjer je produktivnost dela nižja. Najuspešnejše so telekomunikacijske storitve, katerih bruto dodana vrednost na zaposlenega je tako v Sloveniji, še posebej pa v EU, precej višja kot v ostalih dejavnostih tega področja. Značilnost računalništva in z njim povezanih dejavnosti pa so visoki stroški dela na zaposlenega, kar je posledica visoke povprečne stopnje izobrazbe zaposlenih. To se odraža v nizki stopnji pokritja stroškov dela z bruto dodano vrednostjo. Zaostanek Slovenije za EU je pri kazalcu bruto dodane vrednosti na zaposlenega najmanjši v računalniških storitvah (36,2%), največji pa v telekomunikacijskih storitvah (59,1%).

6.7.2. Avdio-vizuelne storitve (2214, 2231, 921, 922)

Avdio-vizuelne storitve vključujejo filmsko in video dejavnost (921) ter radijsko in televizijsko dejavnost (922). Poleg tega v to skupino storitev po Panorama of European Business uvrščam tudi dva razreda iz predelovalne dejavnosti, in sicer izdajanje posnetih nosilcev zvočnega zapisa (2214) in razmnoževanje zvočnih zapisov (2231). V Tabeli 28 so prikazani možni osnovni kazalci za spremljanje avdio-vizuelnih storitev. Predstavitev video dejavnosti za Slovenijo zaradi pomanjkanja podatkov ni bila mogoča.

Tabela 28: Kazalci filmske in video dejavnosti, radijske in televizijske dejavnosti ter izdajanja posnetih nosilcev zvočnega zapisa in razmnoževanja zvočnih zapisov za Slovenijo in EU v letu 2000

NACE/ SKD		SLOVENIJA (2000)	EU (2000)
921	Filmska in video dejavnost (Slovenija 1999)		
	Število kinematografov na 100.000 prebivalcev	4,3	2,8
	Število kinoplaten na kinematograf	1	2,4
	Število sedežev na kinoplatno	289 ¹	228
	Število prodanih vstopnic na sedež	80	147
	Število prodanih kinovstopnic na prebivalca	1,0	2,3
	Število posnetih celovečercercev	3	604 ²
	Število prodajaln videokaset na 100.000 prebivalcev	np	11,3 ³
	Število izposojevalnic videokaset na 100.000 prebivalcev	np	6,9
	Prihodki od prodaje videokaset na prebivalca (v EUR)	np	9,8
	Prihodki od izposoje videokaset na prebivalca (v EUR)	np	5,5
	Delež gospodinjstev z videorekorderjem (v %)	70,0	72,4
	Delež gospodinjstev z DVD predvajalnikom (v %)	np	3,2
922	Radijska in televizijska dejavnost		
	TS (Slovenija: v mio EUR, EU: v mrd EUR)	33,2	52
	Struktura prihodkov TV radiodifuzije:		
	Oglaševanje (v %)	np	46,7
	Javno financiranje (v %)	np	32,1
	Naročnine na kabelsko in satelitsko TV (v %)	np	21,2
	Število javnih nacionalnih TV programov	2	4
	Povprečni čas televizijskega predvajanja (v urah na dan)	18	17
	Delež gospodinjstev s televizorjem (v %)	96,0	95,8
	Povprečni čas gledanja televizije (v minutah na dan)	189 ⁴	204
2214 in 2231	Izdajanje posnetih nosilcev zvočnega zapisa in razmnoževanje zvočnih zapisov		
	Delež v GVA predelovalnih dejavnosti (v %) ⁵	0,1	0,1 do 0,7
	Število prodanih zvočnih zapisov na prebivalca	0,9	2,8
	Izdatki za zvočne zapise na prebivalca (v EUR)	9,8	28,3
	GVAPE (v 000 EUR)	39,2	67,1 ⁶
	LCPE (v 000 EUR)	24,6	31,2 ⁶
	GVA/LC (v %)	159,1	205,3 ⁶

Opomba: ¹ podatek prikazuje število sedežev na kinematograf in je približek števila sedežev na kinoplatno, glede na to, da ima večina (88%) kinematografov eno kinoplatno; ² število je popravljeno za koprodukcije držav članic; ³ 1998; ⁴ 2001; ⁵ EU: 1999; ⁶ 1997.

Vir: Statistični letopis Republike Slovenije 2001, 2001; Statistične informacije, št. 18, 2001; Statistične informacije, št. 56, 2002; zaključni računi podjetij za leto 2000; Vehovar, Kuhar, 2001, str. 30; Mediana BGP (poletje 2001); European Business – facts and figures, 2002; Eurostat. Statistics in Focus. Theme 4, št. 18/2002, 21/2002, 24/2002; Panorama of European Business, 2001.

6.7.2.1. Filmska in video dejavnost (921)

V Sloveniji je v devetdesetih letih je prišlo do postopnega posodabljanja kinematografske infrastrukture v smeri zmanjševanja števila kinematografov in povečevanja števila kinoplaten na kinematograf. Kljub temu je Slovenija na področju kinematografov konec

devetdesetih let še precej zaostajala za EU, saj je večina (88%) kinematografov še vedno imela le eno kinoplatno (Statistične informacije, št. 18, 2001), medtem ko so v polovici držav članic EU prevladovali kinematografi z osmimi ali več kinoplatni, EU povprečje pa je znašalo 2,4 kinoplatna na kinematograf. Slaba infrastruktura je vplivala na obiskanost slovenskih kinematografov. V obdobju 1995-1999 se je število prodanih vstopnic na prebivalca zmanjšalo z ena in pol vstopnice na eno vstopnico, zasedenost kinodvoran pa je padla s 100 na 80 prodanih vstopnic na sedež, kar je precej pod EU povprečjem. Domača proizvodnja celovečernih filmov, namenjenih za prikazovanje v kinematografih, se je v proučevanem obdobju gibala med dvema in štirimi celovečernimi filmi (Statistični letopis Republike Slovenije 2001, 2001).

Na področju video dejavnosti je za Slovenijo dosegljiv le podatek o deležu gospodinjestev z videorekorderjem. Poleti 1999 je videorekorder imelo slabih 70% gospodinjestev (Vehovar, Kuhar, 2001, str. 30), kar je skoraj na ravni EU povprečja. Ostali pomembni indikatorji za to dejavnost so predstavljeni v Tabeli 28 (in v Prilogi 2, Tabela 8) le za EU.

6.7.2.2. Radijska in televizijska dejavnost (922)

Z dvema javnima nacionalnima TV postajama je Slovenija pod EU povprečjem ter je primerljiva z Belgijo, Avstrijo, Portugalsko in Veliko Britanijo, po dnevnem predvajalnem času javnih TV postaj pa je primerljiva z EU povprečjem. Na ravni EU povprečja sta tudi delež gospodinjestev s TV sprejemnikom in povprečni čas gledanja TV na dan. Struktura prihodkov TV radiodifuzije za Slovenijo ni na razpolago, kljub temu pa lahko rečemo, da je tudi v Sloveniji prisoten trend naraščanja deleža prihodkov od oglaševanja in naročnin na kabelsko in satelitsko TV ter upadanja deleža javnega financiranja.

6.7.2.3. Izdajanje posnetih nosilcev zvočnega zapisa (2214) in razmnoževanje zvočnih zapisov (2231)

Pomen razredov izdajanje posnetih nosilcev zvočnega zapisa (2214) in razmnoževanje zvočnih zapisov (2231) je majhen. V Sloveniji sta ta dva razreda v letu 2000 ustvarila 0,07% celotne bruto dodane vrednosti predelovalnih dejavnosti, medtem ko se je njun delež v EU gibal od manj kot 0,1% v Španiji, Italiji, na Portugalskem in Finskem do 0,7% v Avstriji. V Sloveniji je večino (98,9%) bruto dodane vrednosti teh dveh razredov ustvaril razred izdajanje posnetih nosilcev zvočnega zapisa, kar je podobno kot na Švedskem (97,8%), medtem ko sta v EU v povprečju oba razreda ustvarila približno enak delež skupne bruto dodane vrednosti. Število prodanih zvočnih zapisov na prebivalca in izdatki zanje na prebivalca so bili v Sloveniji v povprečju trikrat manjši kot v EU.

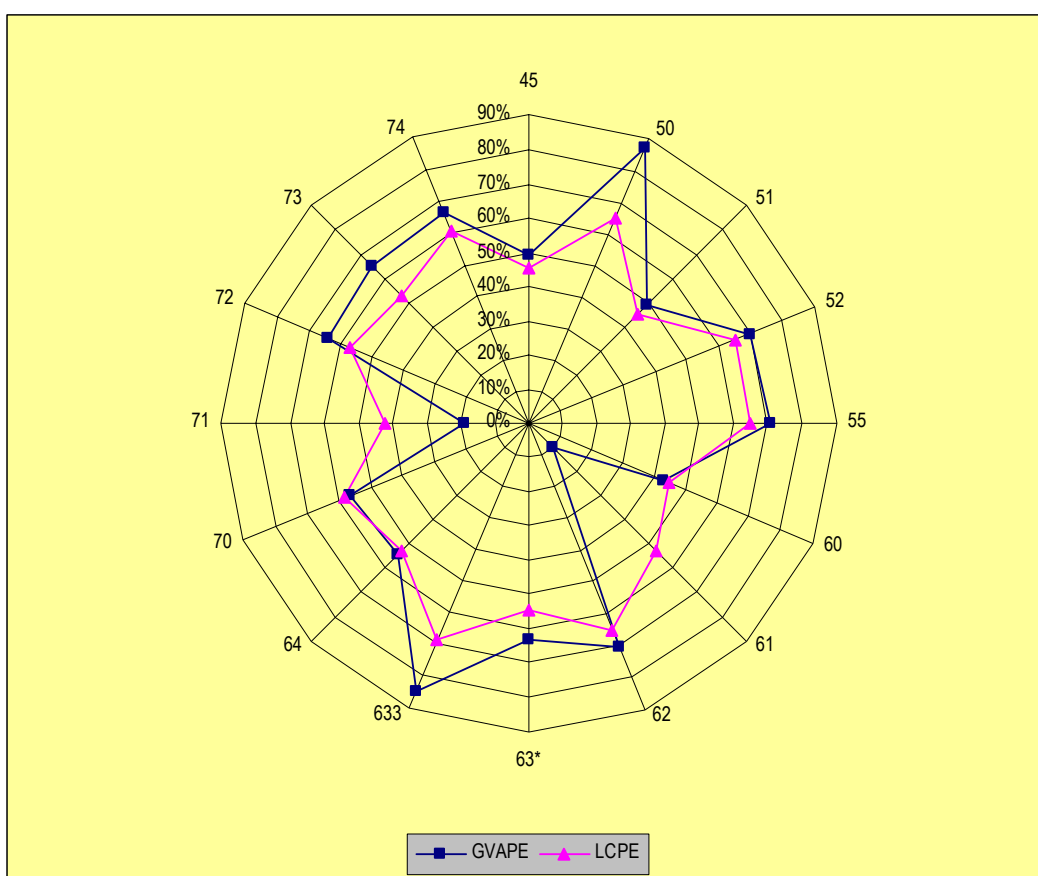
6.8. Povzetek glavnih ugotovitev analize konkurenčnosti po področjih tržnih storitvenih dejavnosti

V nadaljevanju bom na kratko predstavila glavne ugotovitve analize konkurenčnosti. Pri tem se bom najprej osredotočila na produktivnost dela, ki sem jo merila s kazalcem bruto dodane vrednosti na zaposlenega. Produktivnost dela je namreč, kljub metodološkim pomanjkljivostim, še vedno eden od glavnih kazalcev konkurenčnosti. Poleg tega sem ta kazalec spremljala za vsa proučevana področja storitvenih dejavnosti. Nato pa bom konkurenčnost posameznih področij storitvenih dejavnosti v Sloveniji ocenila še na podlagi svojevrstnih kazalcev.

6.8.1. Produktivnost dela kot delež EU povprečja

Produktivnost dela tržnih storitvenih dejavnosti, merjena z bruto dodano vrednostjo na zaposlenega, je v letu 2000 dosegala od 10,5% do 87,1% EU povprečja iz leta 1997. **Večina** dejavnosti je **dosegala med 42,5% in 70,8% EU povprečja** (glej Prilogo 2, Tabela 9).

Slika 20: Bruto dodana vrednost na zaposlenega in stroški dela na zaposlenega v Sloveniji v letu 2000 po oddelkih tržnih storitvenih dejavnosti kot deleži EU povprečij iz leta 1997 (v %)

Opomba: GVAPE oddelka 60 in njegovih dveh skupin je primerjana s povprečno GVAPE v EU v letu 1999; * podatek za oddelek 63 je brez skupine 633.

Vir: zaključni računi podjetij za leto 2000; Panorama of European Business, 2001; European Business – facts and figures, 2002.

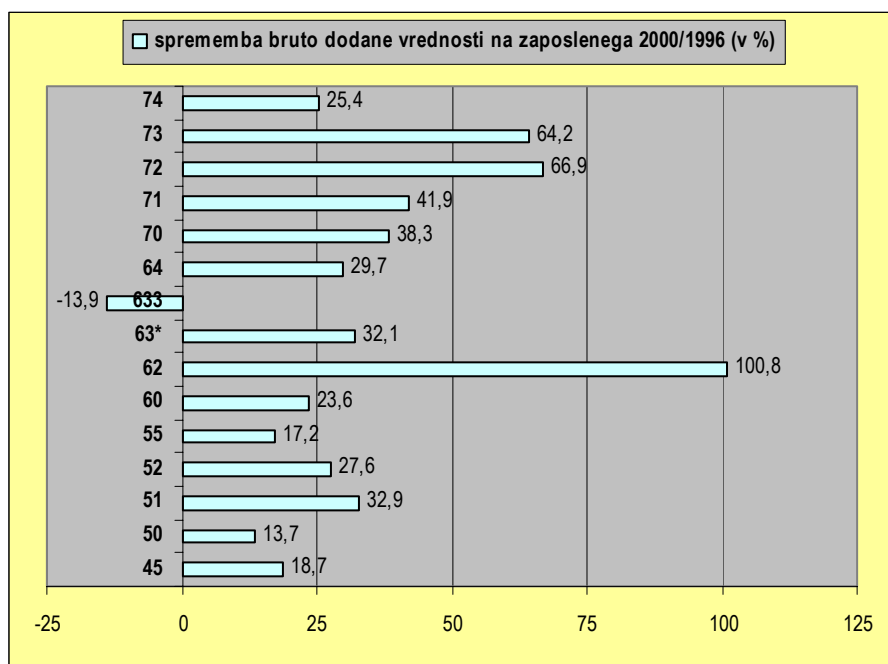
V Sloveniji je bruto dodana vrednost na zaposlenega za EU povprečjem **najbolj zaostajala** v oddelku vodni promet (61), ki je dosegal le 10,5% povprečne bruto dodane vrednosti na zaposlenega v EU, ter v oddelku dajanje strojev in opreme brez upravljalcev v najem (71), ki je dosegal 19,1% EU povprečja. **Najmanj** sta za EU povprečjem **zaostajala** oddelek prodaja, vzdrževanje in popravila motornih vozil (50), katerega bruto dodana vrednost na zaposlenega je znašala 87,1% EU povprečja, in skupina storitve potovalnih agencij in organizatorjev potovanj (633), ki je dosegala 84,4% EU povprečja.

6.8.2. Spreminjanje produktivnosti dela v obdobju 1996-2000

V obdobju 1996-2000 so bruto dodano vrednost na zaposlenega v Sloveniji:

- **najbolj** (od 64,2% do 100,8%) **povečali** oddelki: zračni promet (62), računalništvo (72) in raziskovanje in razvoj (73),
- **najmanj** (od 13,7% do 18,7%) **povečali** oddelki: prodaja, vzdrževanje in popravila motornih vozil; trgovina na drobno z motornimi gorivi (50), gostinstvo (55) in gradbeništvo (45); v skupini storitve potovalnih agencij in organizatorjev potovanj (633) pa se je bruto dodano vrednost na zaposlenega celo zmanjšala.

Slika 21: Sprememba bruto dodane vrednosti na zaposlenega po oddelkih tržnih storitvenih dejavnosti v Sloveniji v obdobju 1996-2000 (v %)

Opomba: * podatek za oddelek 63 je brez skupine 633.

Vir: zaključni računi podjetij za leti 1996 in 2000.

Na podlagi podatkov o produktivnosti dela lahko zaključim, da so bile **zelo uspešne dejavnosti zračni promet (62), računalništvo (72) ter raziskovanje in razvoj (73)**. To so dejavnosti, katerih bruto dodana vrednost na zaposlenega je v letu 2000 presegala 60% EU povprečja in je v obdobju 1996-2000 hitro naraščala. Med **uspešne dejavnosti** lahko uvrstim tudi **trgovino z motornimi vozili (50), trgovino na drobno (52) in gostinstvo (55)**.

Bruto dodana vrednost na zaposlenega je tudi v teh dejavnostih v letu 2000 presegala 60% EU povprečja, zaradi večje delovne intenzivnosti in dejstva, da gre za bolj tradicionalne dejavnosti, kjer tehnološki napredek ni več tako izrazit, pa produktivnost dela v teh dejavnostih ni tako intenzivno naraščala.

Med *manj uspešne dejavnosti* lahko štejemo dejavnosti, katerih bruto dodana vrednost na zaposlenega v letu 2000 ni dosegala polovice EU povprečja. Med te dejavnosti sodijo *gradbeništvo (45), posredništvo in trgovina na debelo (51), kopenski (60) in pomorski promet (61), dajanje strojev in opreme v najem (71) ter poštne in telekomunikacijske storitve (64)*. V primerjavi z EU sta imela izrazito nizko produktivnost dela predvsem oddelka pomorski promet ter dajanje strojev in opreme v najem in skupina železniški promet (601). Za vse dejavnosti z nizko produktivnostjo je bilo značilno tudi zelo majhno povečanje produktivnosti v obdobju 1996-2000.

6.8.3. Konkurenčnost posameznih področij tržnih storitvenih dejavnosti glede na svojevrstne kazalce

Glede na izbrane količinske in kakovostne kazalce lahko v primerjavi z EU med *uspešnejša področja tržnih storitvenih dejavnosti* uvrstim:

- *gradbeništvo (45),*
- *trgovino,* in sicer prodajo, vzdrževanje in popravila motornih vozil; trgovino na drobno z motornimi gorivi (50) ter trgovino na drobno (52),
- *turizem,* in sicer gostinstvo (55) in
- *informacijsko-komunikacijske storitve.*

Gradbeništvo je v obdobju 1996-2000 v primerjavi z EU hitro povečevalo svojo dejavnost v Sloveniji. Poleg tega se je struktura gradbenih del približevala strukturi v EU. Na področju trgovine sta bila uspešna oddelka trgovina z motornimi vozili ter trgovina na drobno. *Trgovina z motornimi vozili* je v primerjavi z EU ustvarila nadpovprečen delež celotnih prihodkov področja trgovine, kljub temu, da je zaposlovala manjši delež zaposlenih v trgovini, kar je bila posledica večjega deleža skupnih prihodkov v skupini trgovina na drobno z motornimi gorivi. Zaostanek za EU pa je prisoten pri kazalcu kupcem prijaznega poslovanja, saj je število bencinskih servisov na deset tisoč prebivalcev nižje kot v EU. Tudi *trgovina na drobno* je v primerjavi z deležem zaposlenih ustvarila večji delež skupnih prihodkov trgovine kot v EU, poleg tega pa je zabeležila tudi precej večjo rast realnih prihodkov od prodaje. Razvejanost maloprodajne mreže v trgovini na drobno je primerljiva z razvejanostjo v razvitejših državah članicah EU.

Gostinstvo lahko uvrstim v skupino uspešnejših dejavnosti predvsem z vidika naraščanja števila turistov ter posledično števila zaposlenih in dodane vrednosti v obdobju 1996-2000, sicer pa obstajajo še številni potenciali za izboljšanje konkurenčnosti. Podobno velja za področje *informacijsko-komunikacijskih storitev*, ki je bilo v primerjavi z EU uspešno pri kazalcih rasti števila zaposlenih in rasti prihodkov, medtem ko se je položaj Slovenije pri

kazalcih dostopnosti prebivalstva do informacijsko-komunikacijske tehnologije v proučevanem obdobju nekoliko poslabšal.

Glede na EU povprečje pa so bila *manj uspešna področja tržnih storitvenih dejavnosti*:

- *transport*, in sicer kopenski promet (60) ter pomorski promet (61),
- *finančne storitve*, in sicer dejavnost zavarovalništva in pokojninskih skladov, razen obveznega socialnega zavarovanja (66) ter pomožne dejavnosti v finančnem posredništvu (67),
- *najem in poslovne storitve* in
- *avdio-vizuelne storitve*, in sicer filmska dejavnost (921).

Na področju transporta sta bila manj uspešna oddelka kopenski in vodni promet. V primerjavi z EU je *v kopenskem prometu* najbolj zaostajal avtobusni potniški promet, katerega obseg poslovanja in posledično vozni park sta se v celotnem obdobju 1996-2000 zmanjševala, medtem ko sta v EU naraščala. Z vidika kakovosti prevoza je bil manj uspešen tudi železniški potniški promet. *V vodnem prometu* je bila neuspešna dejavnost pomorskega prometa (če izključimo pristaniški promet), katere obseg prevoženih tonskih kilometrov se je v obdobju 1996-2000 zmanjšal, medtem ko se je pomorski promet blaga v EU povečal. Poleg tega je bila bruto dodana vrednost v tej dejavnosti v Sloveniji v obdobju 1996-1999 negativna.

Področje finančnih storitev z izjemo bančnega sektorja še precej zaostaja za EU. Zaostanek *dejavnosti zavarovalništva in pokojninskih skladov*, razen obveznega socialnega zavarovanja, se kaže tako v strukturi zavarovanj kot v obsegu zavarovalnih storitev. V primerjavi z EU je majhen tudi obseg *borzne dejavnosti*. *Področje najema in poslovnih storitev* je v primerjavi z EU še slabo razvito, kar se kaže tako v deležu zaposlenih kot tudi v naraščanju števila zaposlenih. Večji del dodane vrednosti tega področja v Sloveniji ustvarijo dejavnosti, povezane z gradbeništvom oziroma tehničnimi storitvami, medtem ko dejavnosti, povezane s sodobnimi poslovnimi storitvami, v primerjavi z EU predstavljajo manjši delež. Precejšen zaostanek za EU je bil v obdobju 1996-2000 prisoten tudi na področju *avdio-vizuelne dejavnosti*, in sicer v skupini filmska dejavnost.

7. SKLEP

Storitveni sektor obsega zelo raznovrstne ekonomske dejavnosti, zato je natančno opredelitev storitev težko podati. Poleg tega je tehnološki napredek, predvsem hiter vzpon informacijsko-komunikacijske tehnologije, povzročil vse večje prekrivanje značilnosti storitvenega in industrijskega sektorja, zaradi česar so različne opredelitve storitev postale neustrezne. Posledica omenjenih problemov pri opredelitvi storitev je, da se v praksi najpogosteje enostavno našteva, katere dejavnosti sodijo med storitve. Pri tem so prisotna določena odstopanja med različnimi institucijami, organizacijami in statističnimi uradi.

V razvitih državah je v dvajsetem stoletju z vidika deležev posameznih sektorjev v skupni zaposlenosti in dodani vrednosti prišlo do večjih strukturnih sprememb. Medtem ko je bilo za prvo polovico tega stoletja značilno zmanjševanje deleža kmetijskega sektorja in naraščanje deleža industrijskega ter storitvenega sektorja, je drugo polovico zaznamoval proces intenzivnejšega naraščanja deleža storitvenega sektorja, ki je bil predvsem izrazit v zadnjih treh desetletjih. Ob koncu dvajsetega stoletja je bilo v razvitih gospodarstvih v storitvenem sektorju zaposlenih okoli 70% delovne sile, sektor pa je ustvaril dobrih 70% dodane vrednosti. Pričakujemo lahko, da bodo podobne strukturne spremembe doživele tudi manj razvite države, kjer je proces industrializacije nastopil kasneje kot v državah OECD-ja. Zaradi pomembne vloge tehnološkega napredka v procesu strukturnih sprememb bo preobrazba gospodarske strukture v manj razvitih državah lahko potekala hitreje. Slovenija je v osemdesetih letih še precej zaostajala za prevladujočo usmeritvijo razvoja storitvenega sektorja v razvitih državah, kar je bila posledica tedanjega družbeno-ekonomskega sistema. Šele v drugi polovici osemdesetih let in v devetdesetih letih je stopnja rasti storitvenega sektorja preseгла stopnjo rasti industrijske proizvodnje, kar se je odrazilo v naraščanju deleža storitvenega sektorja v skupni zaposlenosti in dodani vrednosti.

V splošnem obstajajo tri razlage upadanja deleža primarnega in sekundarnega sektorja ter sistematičnega naraščanja storitvenega sektorja v razvitih tržnih gospodarstvih. Prva razlaga temelji na spremembah končnega povpraševanja gospodinjstev, druga na spremembah na strani ponudbe (tehnološki napredek) in tretja na spremenjenih mednarodnih vzorcih primerjalnih prednosti. Empirične raziskave kažejo, da je imelo najpomembnejšo vlogo v procesu strukturnih sprememb domače končno povpraševanje, medtem ko je bil vpliv mednarodne menjave na posamezne sektorje različen. V zadnjih letih je tehnološki napredek skupaj s spremembami v končnem povpraševanju najbolj pospešil rast prav določenega segmenta storitev, to je na znanju temelječih storitev. Bistvena značilnost novega, hitro rastočega segmenta storitev je, da na ekonomski razvoj ne vplivajo le prek povečevanja lastne zaposlenosti in dohodka, temveč tudi posredno prek izboljšanja poslovanja celotnega gospodarskega sistema.

Zaradi pomembne vloge storitvenega sektorja v gospodarstvu je konkurenčnost storitev ključna determinanta rasti in blaginje. Precej časa je prevladovalo prepričanje, ki je

temeljilo na Baumolovem modelu neravnotežne rasti, da bodo strukturne spremembe v smeri naraščanja deleža zaposlenih v storitvenem sektorju povzročile manjšo gospodarsko rast zaradi manjših stopenj rasti produktivnosti v storitvenem sektorju. V Evropski uniji se je agregatna produktivnost v zadnjih treh desetletjih dvajsetega stoletja ob naraščanju storitvenega sektorja tudi dejansko zmanjševala. Nasprotno velja za ZDA, kjer se agregatna produktivnost ni spreminjala v skladu s predvidevanji Baumolovega modela, ampak je konstantno naraščala. Novejše raziskave omogočajo razlago razlik v gibanju agregatne produktivnosti v EU in ZDA, saj so pokazale, da na agregatno produktivnost v večji meri vplivajo spremembe v produktivnosti znotraj posameznih sektorjev kot spremembe v sektorski strukturi zaposlenosti. Primerjava stopenj rasti produktivnosti posameznih sektorjev v obeh ekonomijah kaže, da je razlika v agregatni stopnji rasti pretežno posledica manjše stopnje rasti produktivnosti v storitvenem sektorju v EU. Empirične raziskave, ki so proučevale vire naraščajoče produktivnosti v ZDA, so nadalje pokazale, da je imel pri generiranju gospodarske rasti ključno vlogo kapital informacijsko-komunikacijske tehnologije. Investicije v informacijsko-komunikacijsko tehnologijo v EU so zaostajale za tistimi v ZDA, prav tako pa je bil manj uspešen tudi prenos pozitivnih učinkov novih tehnologij v ostale gospodarske sektorje.

Vzrok za nizko oziroma upadajočo stopnjo rasti produktivnosti v storitvah je tudi podcenjenost produktivnosti storitvenih dejavnosti v uradni statistiki, kar je posledica težav pri merjenju produktivnosti. Glavni problem merjenja produktivnosti storitvenih dejavnosti je, da je spremembe v proizvodni težko ali nemogoče razdeliti na spremembe v kakovosti, ceni in količini. Ločevanje med temi tremi komponentami pa je potrebno za merjenje realnega proizvoda in iz njega izpeljane produktivnosti. Ta problem se še stopnjuje z naraščanjem uporabe informacijsko-komunikacijske tehnologije, saj narašča delež storitvenega proizvoda, ki ga statistika ne uspe zajeti. Zaradi številnih problemov pri merjenju produktivnosti so se razvili različni alternativni pogledi na merjenje produktivnosti storitev. Danes številni ekonomisti namesto enotnega nabora kazalcev zagovarjajo uporabo svojevrstnih kazalcev produktivnosti za posamezne storitvene dejavnosti, saj je z njimi lažje ugotavljati razmerje med ceno in kakovostjo storitve in s tem gibanja v produktivnosti.

Z vidika konkurenčnosti je poleg produktivnosti pomemben tudi zaposlitveni potencial storitvenih dejavnosti. Zaposlitveni potencial neke dejavnosti je mogoče ugotavljati na podlagi primerjave deleža zaposlenih v tej dejavnosti v izbrani državi z deležem zaposlenih v tej dejavnosti v drugih primerljivih (razvitejših) državah. Empirična raziskava, v kateri so primerjali deleže zaposlenih v EU in ZDA po skupinah storitvenih dejavnosti, je pokazala, da imajo v EU največji zaposlitveni potencial poslovne storitve. Pri tem je pomembno, da je zaposlitveni potencial poslovnih storitev tako neposreden kot tudi posreden, slednje pomeni, da omogoča večjo zaposlenost tudi v drugih dejavnostih in sektorjih.

Empirični del magistrskega dela obravnava konkurenčnost tržnih storitvenih dejavnosti v Sloveniji v primerjavi z EU. Metodologija analize konkurenčnosti temelji na Eurostatovi

metodologiji uporabljeni v publikaciji Panorama of European Business. Prvi del empirične analize obravnava spreminjanje pomena posameznih področij tržnih storitvenih dejavnosti v Sloveniji v obdobju 1996-2001 na podlagi prikaza spreminjanja njihovih deležev v skupni zaposlenosti in dodani vrednosti. To nam omogoča proučevanje makroekonomskih strukturnih procesov v slovenskem gospodarstvu. Analiza je pokazala, da so svoj delež v skupni zaposlenosti najbolj povečale informacijsko-komunikacijske dejavnosti, sledilo pa jim je področje, ki obsega poslovanje z nepremičninami, najem, računalništvo in poslovne storitve (SKD področje K). Svoj delež v skupni zaposlenosti sta v proučevanem obdobju izraziteje povečala še gradbeništvo in finančno posredništvo, nobeno področje tržnih storitvenih dejavnosti pa ni zabeležilo zmanjšanja deleža zaposlenih. Kljub velikemu povečanju deleža zaposlenih področja poslovnih storitev (SKD področje K) to področje po deležu zaposlenih najbolj zaostaja za EU povprečjem in dosega precej manjšo rast števila zaposlenih kot v povprečju v EU. To področje zato predstavlja največji zaposlitveni potencial Slovenije. V primerjavi z EU je bil delež zaposlenih relativno majhen še v finančnih storitvah ter v informacijsko-komunikacijskih storitvah, kar je odraz zaostanka Slovenije v procesu strukturnih sprememb.

Informacijsko-komunikacijske storitve so v obdobju 1996-2001 poleg turizma, gradbeništva in finančnih storitev najbolj povečale tudi svoj delež v skupni dodani vrednosti. Povečanje deleža dodane vrednosti poslovnih storitev (SKD področje K) pa je bilo v primerjavi s povečanjem deleža zaposlenih zanemarljivo. Delež dodane vrednosti trgovine se je v proučevanem obdobju nekoliko zmanjšal, prav tako delež transporta med letoma 2000 in 2001. V primerjavi z EU najbolj zaostajata področji poslovnih (SKD področje K) in finančnih storitev, medtem ko na podlagi razpoložljivih podatkov ni opazen zaostanek na področju informacijsko-komunikacijskih dejavnosti. Relativna produktivnost, opredeljena kot razmerje med deležem dodane vrednosti in deležem zaposlenosti, je v Sloveniji visoka v finančnem posredništvu, poslovnih storitvah (SKD področje K) ter v informacijsko-komunikacijskih storitvah. To so storitve, ki so osnova sodobne, na znanju temelječe družbe. Deleži dodane vrednosti ostalih tržnih storitvenih dejavnosti so, z izjemo transporta, manjši od deležev teh dejavnosti v skupni zaposlenosti. Z vidika pospeševanja agregatne produktivnosti gospodarstva je zato ključno, da se poveča delež dejavnosti z visoko relativno produktivnostjo.

Drugi del empirične analize obsega analizo konkurenčnosti na mikroekonomski ravni, ki temelji na proučevanju izbranih kazalcev za posamezna področja tržnih storitvenih dejavnosti. Analiza je pokazala, da se je produktivnost tržnih storitvenih dejavnosti, merjena z bruto dodano vrednostjo na zaposlenega, v letu 2000 gibala v razponu od 10,5% do 87,1% povprečne produktivnosti v EU v letu 1997. Najuspešnejše dejavnosti so bile zračni promet, računalništvo ter raziskovanje in razvoj, katerih bruto dodana vrednost na zaposlenega je v letu 2000 presegala 60% EU povprečja ter je v obdobju 1996-2000 hitro naraščala. Med uspešne dejavnosti lahko uvrstim tudi trgovino z motornimi vozili, trgovino na drobno in gostinstvo. Bruto dodana vrednost na zaposlenega je tudi v teh dejavnostih v letu 2000 presegala 60% EU povprečja, zaradi večje delovne intenzivnosti in

dejstva, da gre za bolj tradicionalne storitvene dejavnosti, v katerih tehnološki napredek ni več tako izrazit, pa produktivnost dela v teh dejavnostih ni tako intenzivno naraščala. Za povprečno bruto dodano vrednostjo na zaposlenega v EU so najbolj zaostajali oddelki gradbeništvo, posredništvo in trgovina na debelo, kopenski in pomorski promet, dajanje strojev in opreme v najem ter poštne in telekomunikacijske storitve. Izrazito nizko produktivnost dela sta v primerjavi z EU imela predvsem oddelka pomorski promet in dajanje strojev in opreme v najem ter skupina železniški promet. Za vse dejavnosti z nizko produktivnostjo je bilo značilno tudi zelo majhno povečanje produktivnosti v obdobju 1996-2000.

Produktivnost dela, merjena z enotnim kazalcem za vsa področja tržnih storitvenih dejavnosti, pa ni zadosten in ustrezen pokazatelj uspešnosti oziroma konkurenčnosti. V EU zaradi tega že potekajo dejavnosti v smeri oblikovanja ustrežnejših mer produktivnosti, ki bi na eni strani zajemale tudi kakovostni vidik, na drugi strani pa posredno produktivnost, to pomeni vpliv na produktivnost drugih dejavnosti. Slednje je pomembno predvsem pri sodobnih, na znanju temelječih storitvah. Dejavnosti v tej smeri bi bile potrebne tudi v Sloveniji. Zaradi pomanjkljivosti uporabljene mere produktivnosti je v analizo konkurenčnosti nujno potrebno vključiti tudi druge kazalce. Pri tem je prisoten problem pomanjkanja podatkov, kar ne velja le za Slovenijo, ampak tudi za EU in druge razvite države. Zanimanje za storitveni sektor je (bilo) namreč neupravičeno manjše kot za industrijski sektor, zato je podatkovna baza teh dejavnosti okrnjena.

Glede na izbrane kazalce konkurenčnosti po posameznih področjih tržnih storitvenih dejavnosti so bile v primerjavi z EU uspešnejše podobne dejavnosti kot pri kazalcu produktivnosti, in sicer trgovina z motornimi vozili, trgovina na drobno, turizem – gostinstvo in informacijsko-komunikacijske storitve. Gostinstvo lahko med uspešnejše dejavnosti uvrstimo predvsem z vidika naraščanja števila turistov ter posledično števila zaposlenih in dodane vrednosti v obdobju 1996-2000, sicer pa obstajajo še številne možnosti za izboljšanje njegove konkurenčnosti. Podobno velja za področje informacijsko-komunikacijskih storitev, ki je bilo v primerjavi z EU uspešno pri kazalcih rasti števila zaposlenih in rasti prihodkov, medtem ko se je položaj Slovenije pri nekaterih kazalcih dostopnosti prebivalstva do informacijsko-komunikacijske tehnologije v proučevanem obdobju nekoliko poslabšal. Poleg naštetih dejavnosti je bilo na podlagi svojevrstnih kazalcev uspešno tudi gradbeništvo. Manj uspešne dejavnosti so na drugi strani bile poleg kopenskega in vodnega prometa predvsem finančne storitve, in sicer zavarovalništvo ter pomožne dejavnosti v finančnem posredništvu (trg kapitala), ter najem in poslovne storitve. Gre za storitve, z izjemo prometa, katerih pomen je pričel v Sloveniji naraščati šele pred kratkim, čemur lahko pripisujemo ugotovljeni zaostanek oziroma nerazvitost v primerjavi z EU.

Glede na rezultate empirične analize in ugotovljene metodološke probleme zaključujem, da bi bilo v prihodnosti nujno potrebno večjo pozornost nameniti sistematičnemu spremljanju storitvenega sektorja. Poudarek bi pri tem moral biti na spremljanju storitvenih dejavnosti

z visoko dodano vrednostjo, ki pomembno vplivajo na narodnogospodarsko produktivnost, oziroma na znanju temelječih storitvah, ki na ekonomski razvoj vplivajo tudi posredno prek izboljšanja poslovanja celotnega gospodarskega sistema. Obenem so to dejavnosti z največjim zaposlitvenim potencialom. Predpogoj za takšno analizo pa je izboljšanje nacionalne podatkovne baze za področje storitvenih dejavnosti ter izbor najustrežnejših kazalcev konkurenčnosti za posamezne storitvene dejavnosti. Kazalci, predstavljeni v tem magistrskem delu, lahko predstavljajo izhodišče za izgradnjo takega sistema kazalcev.

LITERATURA

1. Baumol William J.: Macroeconomics of Unbalanced Growth: The Anatomy of Urban Crises. *American Economic Review*, B.k., 57(Jun67), 3, str. 415-426.
2. Bernard Andrew B., Jones Charles I.: Productivity across industries and countries: time series theory and evidence. *The Review of Economics and Statistics*, Cambridge, 78(1996), 1, str. 135-146.
3. Bhagwati Jagdish: International Trade in Services and its Relevance for Economic Development. Giarini Orio, ed., *The Emerging Service Economy*. Oxford, New York : Pergamon Press, 1987, str. 3-34.
4. Bošnik Lucija: Največ poslov z avtomobili. *Finance*, Ljubljana, 22. april 2002, 76, str. 20.
5. Business and Industry Policy Forum on the Services Economy: background report. Paris : Organisation for Economic Co-operation and Development, 27-29 September 1999. 39 str.
6. Commission Staff Working Paper of 29 April 1998: Industrial Competitiveness and Business Services. Paris : Organisation for Economic Co-operation and Development, 28 September 1999. 29 str., 11 pril.
7. Communication from the Commission to the Council: The Contribution of Business Services to Industrial Performance: A Common Policy Framework. Brussels : Commission of the European Communities, 21.09.1998 (COM(1998) 534 final). 24 str.
8. Employment in Europe 2001: Recent Trends and Prospects. Luxembourg : Office for Official Publications of the European Communities, July 2001. 144 str.
9. European Business – facts and figures: data 1990-2000. Luxembourg : Office for Official Publications of the European Communities, 2002. 440 str.
10. European Competitiveness Report 2000: Commission staff working paper (SEC(2000)1823). Brussels : Commission of the European Communities, 31.10.2000. 161 str.
11. European Competitiveness Report 2002: Commission staff working document (SEC(2002)528). Luksemburg : Office for Official Publications of the European Communities, 2002. 126 str.
12. European Franchise Federation – European Franchise Survey Supplement. Oxon : British Franchise Association, 1998. 33 str.
13. Feinstein Charles: Structural Change in the Developed Countries during the Twentieth Century. *Oxford Review of Economic Policy*, Oxford, 15(1999), 4, str. 35-55.

14. Germ-Metlika Rika: Mesto trgovine v Razvojni strategiji Slovenije. Strokovno posvetovanje Slovenska trgovina – jasna vizija ali razpotje? Portorož : Društvo ekonomistov Slovenije, 2001, str. 17-31.
15. Gershuny Jonathan I.: The Future of Service Employment. Giarini Orio, ed., The Emerging Service Economy. Oxford, New York : Pergamon Press, 1987, str. 105-124.
16. Giarini Orio: The Service Economy: new strategies for creating the Wealth of Nations. Giarini Orio, ed., The Emerging Service Economy. Oxford, New York : Pergamon Press, 1987, str. v-vii.
17. Hill T. P.: On Goods and Services. Review of Income and Wealth, Oxford, 23(1997), 4, str. 315-338.
18. Hindley Brian et al.: International Trade in Services: Comments. Giarini Orio, ed., The Emerging Service Economy. Oxford, New York : Pergamon Press, 1987, str. 35-57.
19. Jaklič Marko: Poslovno okolje podjetja. Ljubljana : Ekonomska fakulteta, 2002. 353 str.
20. Kenda Albina: Evropske zavarovalnice plujejo v varnejše vode. Finance, Ljubljana, 29. april 2002, 81, str. 22.
21. Koprivnikar Šušteršič Mojca: Turistična politika in analiza slovenskega turizma v obdobju 1995-2001 (delovni zvezek). Ljubljana : Urad Republike Slovenije za makroekonomske analize in razvoj, XI(2002), 1, 55 str.
22. Ministrstvo za delo družino in socialne zadeve. Gradivo po naročilu. 23.04.2003.
23. Miles Ian, Boden Mark: Introduction: Are Services Special? Boden Mark, ed., Miles Ian, ed., Services and the Knowledge-Based Economy. London, New York : Continuum, 2000, str. 1-20.
24. Mlinar M.: Petrol v letu 1999 največji trgovec po prihodku. Gospodarski vestnik, Ljubljana, 2000, 26, str. 22.
25. Panorama of European business: data 1989-1999. 2000 Ed. Luxemburg : Office for Official Publications of the European Communities, 2001. 563 str.
26. Peneder Michael, Kaniovski Serguei, Dachs Bernhard: External Services, Structural Change and Industrial Performance. Luksemburg : Office for Official Publications of the European Communities, 2001. 26 str.
27. Philpott John: Weightlessness and the political economy of service sector job creation. Dominique Anxo, ed., Donald Storrie, ed., The job creation potential of the service sector in Europe – Final report 2000. Luksemburg : Office for Official Publications of the European Communities, 2001, str. 267-286.
28. Pilat Dirk: Innovation and Productivity in Services: State of the Art. OECD Proceedings: Innovation and Productivity in Services. Paris : Organisation for Economic Co-operation and Development, 2001, str. 17-56.

29. Porter Michael E.: *The Competitive Advantage of Nations: with a new introduction*. New York : The Free Press, 1998. 855 str.
30. Riddle I. Dorothy: *Service-Led Growth: The Role of the Service Sector in World Development*. New York : Praeger Publishers, 1986. 289 str.
31. Rubalcaba-Bermejo Luis: *Business services in European Industry: Growth, Employment and Competitiveness*. Luxembourg : Office for Official Publications of the European Communities, 1999. 496 str.
32. Stare Metka: *Determinants of Producer Services Development in Slovenia*. *Eastern European Economics*, 37(1999), 6, str. 54-70.
33. Stare Metka: *Tokovi mednarodne menjave proizvodnih storitev in njihov razvojni pomen*. Doktorska disertacija. Ljubljana : Ekonomska fakulteta, 1999a. 193 str., 13 pril.
34. Stare Metka: *Sodobne tendence v odnosih med storitveno in industrijsko proizvodnjo v svetu in Sloveniji*. Ljubljana : Urad Republike Slovenije za makroekonomske analize in razvoj, 2000. 58 str.
35. Storrie Donald: *Service employment, productivity and growth*. Dominique Anxo, ed., Donald Storrie, ed., *The job creation potential of the service sector in Europe – Final report 2000*. Luxembourg : Office for Official Publications of the European Communities, 2001, str. 35-64.
36. *Technology, Productivity and Job Creation: Analytical Report*. Paris : Organisation for Economic Co-operation and Development, vol. 2, 1996. 257 str.
37. *The service economy: STI, Business and Industry policy forum series*. Paris : Organisation for Economic Co-operation and Development, 2000. 52 str.
38. Tomlinson Mark: *The learning economy and embodied knowledge flows in Great Britain*. *Journal of Evolutionary Economics*, New York, 9(1999), 4, str. 431-451.
39. Tronti Leonello, Sestini Roberta, Toma Andrea: *Unbalanced growth and employment in services*. Dominique Anxo, ed., Donald Storrie, ed., *The job creation potential of the service sector in Europe – Final report 2000*. Luxembourg : Office for Official Publications of the European Communities, 2001, str. 65-88.
40. Turk Dunja: *Izposoja delavcev omogoča prilagajanje trenutnim kadrovskim potrebam*. *Finance*, Ljubljana, 28. marec 2003, 61, str. 23.
41. Van Ark Bart: *The Renewal of the Old Economy: An International Comparative Perspective (OECD STI Working paper, No. 5)*. Paris : Organisation for Economic Co-operation and Development, 2001. 49 str.
42. Van Ark Bart, Monnikhof Erik, Mulder Nanno: *Productivity and Innovation in Services: An International Comparative Perspective*. Paper presented at the Conference on »Service Sector Productivity and the Productivity Paradox« at the Center for the

Study of Living Standards. Ottawa : Centre for the Study of Living Standards, 11-12 April, 1997. 43 str.

43. Vehovar Vasja, Kuhar Metka: Indikatorji informacijske-telekomunikacijske tehnologije v Sloveniji in Evropski uniji. Ljubljana : Fakulteta za družbene vede, 2001. 55 str.
44. Windrum Paul, Tomlinson Mark: Knowledge-intensive Services and International Competitiveness: A Four Country Comparison. Technology Analysis & Strategic Management, B.k., Taylor & Francis Ltd., 11(1999), 3, str. 391-408.

VIRI

1. Agencija za zavarovalni nadzor. Gradivo po naročilu. Ljubljana, 01.07.2002.
2. Annual statistics. World Federation of Exchanges. [URL: <http://www.world-exchanges.org/index.asp?resolutionX=800&resolutionY=600>], 29.07.2002.
3. Annual statistics 2000. Leaseurope. [URL: <http://www.leaseurope.org/pages/Download/SL2000M.pdf>], 31.07.2002.
4. Annual Report of Activities 2001. CIETT. [URL: http://www.ciett.org/documents/annual_reports/Ciettint.pdf], 14. 08. 2002.
5. Bilten Banke Slovenije. Ljubljana : Banka Slovenije, XI(2002), št. 4, 103 str.
6. Bruto vrednost oglaševanja. Gospodarski vestnik, Ljubljana, 2002, 46, str. 91.
7. European Union Energy & Transport in Figures: 2001. Luxembourg : Office for Official Publications of the European Communities, 2001. 189 str.
8. Eurostat. Statistics in focus. Theme 3, Population and social conditions. Luxembourg : Statistical Office of the European Communities, 2000, 5, 7 str.
9. Eurostat. Statistics in focus. Theme 4, Industry, trade and services. Luxembourg : Statistical Office of the European Communities, 2001, 2, 7 str.
10. Eurostat. Statistics in focus. Theme 4, Industry, trade and services. Luxembourg : Statistical Office of the European Communities, 2001, 3, 7 str.
11. Eurostat. Statistics in focus. Theme 4, Industry, trade and services. Luxembourg : Statistical Office of the European Communities, 2001, 11, 7 str.
12. Eurostat. Statistics in focus. Theme 4, Industry, trade and services. Luxembourg : Statistical Office of the European Communities, 2001, 37, 7 str.
13. Eurostat. Statistics in focus. Theme 4, Industry, trade and services. Luxembourg : Statistical Office of the European Communities, 2002, 4, 7 str.

14. Eurostat. Statistics in focus. Theme 4, Industry, trade and services. Luxembourg : Statistical Office of the European Communities, 2002, 8, 7 str.
15. Eurostat. Statistics in focus. Theme 4, Industry, trade and services. Luxembourg : Statistical Office of the European Communities, 2002, 17, 7 str.
16. Eurostat. Statistics in focus. Theme 4, Industry, trade and services. Luxembourg : Statistical Office of the European Communities, 2002, 18, 7 str.
17. Eurostat. Statistics in focus. Theme 4, Industry, trade and services. Luxembourg : Statistical Office of the European Communities, 2002, 21, 7 str.
18. Eurostat. Statistics in focus. Theme 4, Industry, trade and services. Luxembourg : Statistical Office of the European Communities, 2002, 24, 7 str.
19. Eurostat. Statistics in focus. Theme 4, Industry, trade and services. Luxembourg : Statistical Office of the European Communities, 2002, 25, 7 str.
20. Eurostat yearbook: a statistical eye on Europe 1988-1998. Luxembourg : Office for Official Publications of the European Communities, 2000. 533 str.
21. Eurostat yearbook 2002: the statistical guide to Europe: data 1990-2000. Luxembourg : Office for Official Publications of the European Communities, 2002. 452 str.
22. Finančni trgi, december 2002. Ljubljana : Banka Slovenije, 2002. 30 str.
23. ITU (2001). ICT – Free Statistics Home Page. [URL: http://www.itu.int/ITU-D/ict/statistics/at_glance/main01.pdf], 19.09.2002.
24. Katalog Združenja za management consulting Slovenije – ZMCS. Ljubljana : Gospodarska Zbornica Slovenije, 2002. 52 str.
25. Letni pregled prometa in zvez 1999. Ljubljana : Statistični urad Republike Slovenije, 2001. 94 str.
26. Letni pregled transporta in komunikacij 2000. Ljubljana : Statistični urad Republike Slovenije, 2002. 98 str.
27. Letno ekonomsko ogledalo. Ljubljana : Urad za makroekonomske analize in razvoj, VII(2001), str. 23-24/V.
28. Letno poročilo 2000. Maribor : Pošta Slovenije, 2001. 65 str.
29. Letno poročilo 2000. Slovenske železnice [URL: <http://www.slo-zeleznice.si>], 17.06.2002.
30. Letno poročilo 2001. Luka Koper [URL: <http://www.luka-kp.si>], 19.06.2002.
31. Letno poročilo za leto 1997. Ljubljana : Banka Slovenije, 1998. 74 str.
32. Letno poročilo za leto 1998. Ljubljana : Banka Slovenije, 1999. 95 str.

33. Letno poročilo za leto 1999. Ljubljana : Banka Slovenije, 2000. 101 str.
34. Letno poročilo za leto 2000. Ljubljana : Banka Slovenije, 2001. 96 str.
35. Letno poročilo za leto 2001. Ljubljana : Banka Slovenije, 2002. 105 str.
36. Ljubljanska borza vrednostnih papirjev. Gradivo po naročilu. 27.06.2002.
37. Mediana BGP (polletje 2001). Mediana [URL: <http://old.mediana-irm.si/downloads/BGP-polletje01.pps>], 3.10.2002.
38. Mesečni statistični pregled Republike Slovenije. Trgovina. Ljubljana : Statistični urad Republike Slovenije, LI(2002), 7, str. 43.
39. Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve. Gradivo po naročilu. 23.04.2003.
40. National Accounts of OECD Countries: Main Aggregates 1990/2001. Paris : Organisation for Economic Co-operation and Development, 2003. 392 str.
41. OECD Historical Statistics 1970/2000. Paris : Organisation for Economic Co-operation and Development, 2002. 167 str.
42. OECD in Figures: Statistics on the Member Countries. 2001 Ed. Paris : Organisation for Economic Co-operation and Development, 2001. 93 str.
43. Poročilo o nadzoru bančnega poslovanja v letu 2000 in prvi polovici leta 2001. Ljubljana : Banka Slovenije, julij 2001. 97 str.
44. Poslovanje gospodarskih družb v letu 2000 – primerjalna analiza po dejavnostih. Ljubljana : Gospodarska zbornica Slovenije, delovni zvezki, 8(junij 2001), 5, 19 str., 15 tbl.
45. Poslovanje gradbeništva in IGM v obdobju januar-december 2001. Ljubljana : Gospodarska zbornica Slovenije, junij 2002. 78 str., 4 tbl.
46. Prva statistična objava. 19, Gradbeništvo. Ljubljana : Statistični urad Republike Slovenije, 2001, 20, str. 43.
47. Slovensko zavarovalno združenje. Statistični podatki – razvoj slovenskega zavarovalnega trga. [URL: http://www.zav-zdruzenje.si/statistika_detail1.htm], 23.4.2003.
48. Statistične informacije. 10, Kultura in šport. Ljubljana : Statistični urad Republike Slovenije, 2001, 18, 10 str.
49. Statistične informacije. 10, Kultura in šport. Ljubljana : Statistični urad Republike Slovenije, 2002, 56, 11 str.
50. Statistične informacije. 20, Trgovina. Ljubljana : Statistični urad Republike Slovenije, 2002, 112, 6 str.

51. Statistične informacije. 3, Nacionalni računi. Ljubljana : Statistični urad Republike Slovenije, 2003, 78, 27 str.
52. Statistični letopis Republike Slovenije 1996. Ljubljana : Statistični urad Republike Slovenije, 2001. 619 str.
53. Statistični letopis Republike Slovenije 2001. Ljubljana : Statistični urad Republike Slovenije, 2001. 662 str.
54. Statistični letopis 2002. Ljubljana : Statistični urad Republike Slovenije, 2002. 659 str.
55. V Sloveniji še premalo izkoriščena možnost franšizinga (redakcija poslovnega dnevnika Finance). [URL: <http://www.finance-on.net/show.php?id=28262>], Finance, 21.07.02.
56. Zaključni računi podjetij za leta 1996, 1997, 1998, 1999, 2000. Ljubljana : Agencija RS za plačilni promet, nadziranje in informiranje.

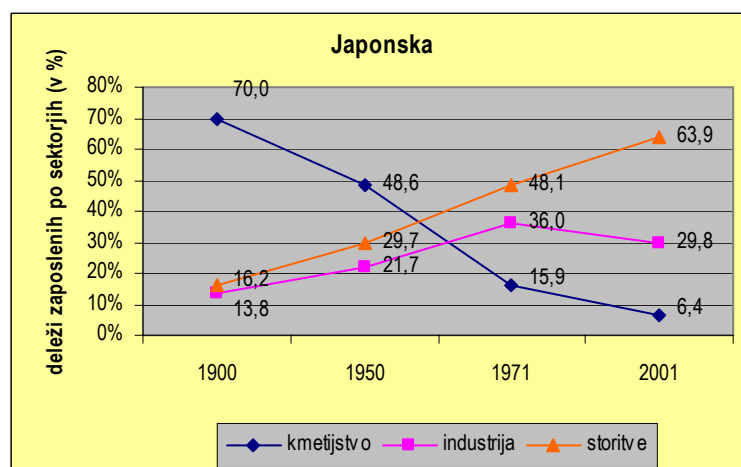
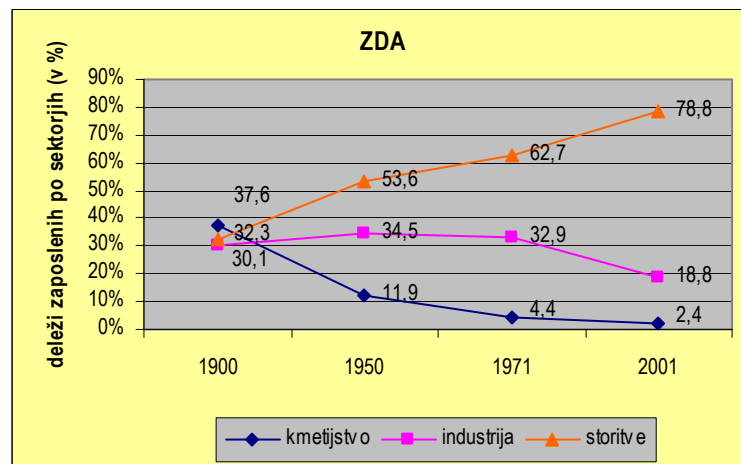
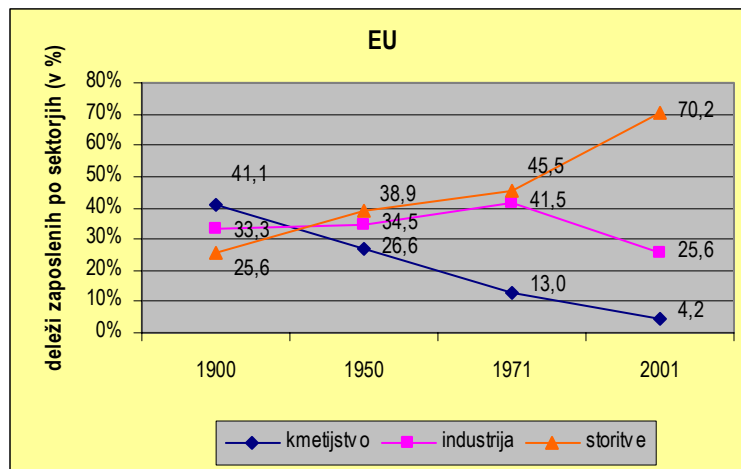
PRILOGA

PRILOGA 1: Podatki o strukturnih spremembah, ki dopolnjujejo teoretični del

PRILOGA 2: Sintezne tabele kazalcev konkurenčnosti po področjih tržnih storitvenih dejavnosti

PRILOGA 1: Podatki o strukturnih spremembah, ki dopolnjujejo teoretični del

Slika 1: Spreminjanje deležev kmetijstva, industrije in storitev v skupni zaposlenosti v EU, ZDA in na Japonskem v obdobju 1900-2001 (v %)

Vir: Feinstein, 1999, str. 53-54; National Accounts of OECD Countries, 2003.

Tabela 1: Stopnje rasti bruto dodane vrednosti, zaposlenosti in produktivnosti v storitvenih dejavnostih v EU ter v ZDA v obdobju 1970-1993 (v %)

	EU ¹			ZDA		
	Bruto dodana vrednost	Zaposlenost	Produktivnost	Bruto dodana vrednost	Zaposlenost	Produktivnost
Trgovina	2,4	0,4	2,0	3,7	2,2	1,5
Gostinstvo	0,9	1,1	-0,3	2,4	1,8	0,6
Transport in skladiščenje	3,1	0,5	2,7	3,1	1,3	1,8
Komunikacije	6,0	1,2	4,8	5,3	0,4	4,9
Finančno posredništvo	2,4	2,2	0,2	3,0	2,7	0,3
Nepremičnine in poslovne storitve	4,2	4,1	0,2	3,6	5,4	-1,8
Skupne, socialne in osebne storitve	3,0	2,0	1,0	2,9	3,3	-0,4

Opomba: ¹ podatki se nanašajo na Nemčijo, Francijo, Italijo, Dansko, Nizozemsko, Avstrijo, Švedsko in Finsko.

Vir: Rubalcaba-Bermejo, 1999, str. 351.

PRILOGA 2: Sintezne tabele kazalcev konkurenčnosti po področjih tržnih storitvenih dejavnosti

Tabela 1: Kazalci gradbeništva (45) in poslovanja z nepremičninami (70)

NACE/SKD	SI	EU	B	DK	D	EL	E	F	IRL	I	L	NL	A	P	FIN	S	UK
45: GRADBENIŠTVO																	
Kategorije gradbenih objektov ¹ (%; SI: 2000, EU: 1997):																	
Visoka gradnja	48,1	56	np	np	np	np	np	np	np	np	np	np	np	np	np	np	np
- od tega stanovanjska gradnja	8,4	27	np	np	np	np	np	np	np	np	np	np	np	np	np	np	np
Nizka gradnja	51,9	19	np	np	np	np	np	np	np	np	np	np	np	np	np	np	np
Renoviranje in vzdrževanje		25	np	np	np	np	np	np	np	np	np	np	np	np	np	np	np
Povprečna letna stopnja rasti ² (%)	6,2	0,5	2,3	3,2	-2,7	np	4,5	-1,2	13,8	0,6	np	3,7	1,0	6,1	7,6	0,0	1,6
GVAPE (000 EUR, SI: 2000, EU: 1997)	16,1	32,8	30,9	34,9	np	np	np	29,2	np	30,0	33,3	34,0	39,4	15,3	36,4	34,0	43,0
LCPE (000 EUR, SI: 2000, EU: 1997)	12,2	27,0	29,3	np	np	np	np	29,1	np	20,0	26,5	32,1	32,4	10,4	28,9	29,9	31,3
451, 452: Pripravljalna dela na gradbiščih; gradnja objektov in delov objektov																	
GVAPE (000 EUR, SI: 2000, EU: 1997)	16,2	36,1	33,8	np	np	np	np	44,1	np	29,7 ³	np	36,2	48,3	16,2	37,8	35,1	43,7
LCPE (000 EUR, SI: 2000, EU: 1997)	12,4	28,8	30,2	29,1 ³	np	np	np	29,7	np	24,2 ³	np	34,2	39,8	10,5	29,2	28,5	32,0
453, 454, 455: Inštalacije pri gradnjah; zaključna gradbena dela; dajanje strojev in naprav za gradnjo in rušenje v najem, skupaj z upravljalci strojev																	
GVAPE (000 EUR, SI: 2000, EU: 1997)	16,1	28,4	27,5	np	np	np	np	28,7	np	19,9 ³	np	31,3	32,8	11,3	34,2	32,6	37,6
LCPE (000 EUR, SI: 2000, EU: 1997)	11,4	25,9	27,6	25,9 ³	np	np	np	28,5	np	20,4 ³	np	29,6	26,8	9,8	28,4	31,5	30,4
70: POSLOVANJE Z NEPREMIČNINAMI																	
GVAPE (000 EUR, SI: 2000, EU: 1997)	30,5	53,7	71,8	np	np	np	np	55,8	39,1	44,3 ³	51,5	np	106,2	35,3	37,2	np	np
LCPE (000 EUR, SI: 2000, EU: 1997)	15,2	26,1	30,3	np	np	np	np	31,2	np	23,8 ³	29,0	np	33,3	12,1	27,9	np	21,0

Opomba: ¹ Slovenija: vrednost opravljenih gradbenih del, EU: vrednost proizvodnje gradbeništva; ² Slovenija: 1996-2000, povprečna nominalna letna stopnja rasti vrednosti opravljenih gradbenih del, EU: 1995-1999, povprečna realna letna stopnja rasti vrednosti proizvodnje gradbeništva; ³ 1996.

Vir: Panorama of European Business, 2001; Statistični letopis Republike Slovenije 2001, 2001; Prva Statistična objava, št. 20, 2001; zaključni računi podjetij za leto 2000.

Tabela 2: Kazalci trgovine z motornimi vozili (50), trgovine na debelo (51) in trgovine na drobno (52)

NACE/SKD	SI	EU	B	DK	D	EL	E	F	IRL	I	L	NL	A	P	FIN	S	UK
G: TRGOVINA Z MOTORNIMI VOZILI, TRGOVINA NA DEBELO IN TRGOVINA NA DROBNO																	
GVAPE (000 EUR, SI: 2000, EU: 1997)	20,8	34,0	36,2	np	np	np	np	35,5	27,3	30,0	45,0	np	35,9	14,7	43,5	37,6	np
LCPE (000 EUR, SI: 2000, EU: 1997)	13,6	23,0	30,4	np	np	np	np	28,7	np	30,0	27,8	np	27,5	10,3	28,6	30,4	np
50: PRODAJA, VZDRŽEVANJE IN POPRAVILA MOTORNIH VOZIL; TRGOVINA NA DROBNO Z MOTORNIMI GORIVI																	
TS (%; SI: 2000, EU: 1997)	25,2	17,0	np	np	np	np	np	np	np	np	np	np	np	np	np	np	np
GVAPE (000 EUR, SI: 2000, EU: 1997)	27,8	31,9	34,5	np	np	np	np	31,1	28,8	22,0	39,0	33,2	36,0	14,0	42,1	38,2	np
LCPE (000 EUR, SI: 2000, EU: 1997)	16,0	24,5	30,6	np	np	np	np	27,5	np	np	26,4	25,7	27,2	10,3	28,9	29,8	18,8
501, 503, 504: Trgovina z motornimi vozili; trgovina z rezervnimi deli in dodatno opremo za motorna vozila; trgovina, vzdrževanje in popravila motornih koles																	
TS (%; SI: 2000, EU: 1997)	11,7	13,0	np	np	np	np	np	np	np	np	np	np	np	np	np	np	np
IRPP ¹ (1996-2001)	113,1	np	np	np	np	np	np	np	np	np	np	np	np	np	np	np	np
GVAPE (000 EUR, SI: 2000, EU: 1997)	28,9	38,1	39,0	np	np	np	np	33,7	np	34,7	41,4	34,8	43,2	18,8	51,6	45,4	np
LCPE (000 EUR, SI: 2000, EU: 1997)	16,0	27,3	34,1	np	np	np	np	29,0	np	26,9	27,1	26,9	30,3	12,1	31,7	32,6	22,5
502: Vzdrževanje in popravila motornih vozil																	
TS (%; SI: 2000, EU: 1997)	1,8	1,6	np	np	np	np	np	np	np	np	np	np	np	np	np	np	np
GVAPE (000 EUR, SI: 2000, EU: 1997)	17,1	25,7	27,3	np	np	np	np	26,0	17,2	20,0	34,5	27,4	28,7	9,0	37,3	29,2	np
LCPE (000 EUR, SI: 2000, EU: 1997)	12,1	21,9	24,5	np	np	np	np	24,3	np	20,0	27,0	22,7	23,9	8,4	27,7	27,5	12,9
505: Trgovina na drobno z motornimi gorivi																	
TS (%; SI: 2000, EU: 1997)	11,7	2,4	np	np	np	np	np	np	np	np	np	np	np	np	np	np	np
IRPP ¹ (1996-2001)	90,4	np	np	np	np	np	np	np	np	np	np	np	np	np	np	np	np
Prodaja na bencin. servis (m ³ , 1998)	np	2,1	1,3	1,5	3,1	0,9	3,4	2,4	0,8	1,4	6,4	2,2	1,6	2,3	1,8	1,6	2,7
Bencin. servisi na 10.000 preb. (SLO: 2000, EU: 1998)	2	3,0	4,9	4,7	2,0	7,0	1,8	2,9	7,2	4,4	5,6	2,5	3,9	2,5	3,4	4,0	1,8
GVAPE (000 EUR, SI: 2000, EU: 1997)	35,8	25,1	27,9	np	np	np	np	22,2	17,7	30,0	33,5	27,7	21,7	10,7	26,3	33,6	np
LCPE (000 EUR, SI: 2000, EU: 1997)	19,5	19,6	22,3	np	np	np	np	21,2	np	20,0	23,8	19,4	19,8	8,4	22,4	25,2	13,0
51: TRGOVINA NA DEBELO																	
TS (%)	48,9	53,7	np	np	np	np	np	np	np	np	np	np	np	np	np	np	np
GVAPE (000 EUR, SI: 2000, EU: 1997)	23,2	47,3	52,1	np	np	np	np	46,1	50,2	40,0	59,8	np	50,2	21,2	57,3	49,0	np
LCPE (000 EUR, SI: 2000, EU: 1997)	14,5	32,3	39,8	np	np	np	np	35,6	np	29,6	36,0	np	35,9	12,8	35,4	37,4	28,4

Tabela se nadaljuje!

Nadaljevanje tabele!

NACE/SKD	SI	EU	B	DK	D	EL	E	F	IRL	I	L	NL	A	P	FIN	S	UK
511: Posredništvo																	
TS (%)	12,5	3,1	np	np	np	np	np	np	np	np	np	np	np	np	np	np	np
GVAPE (000 EUR, SI: 2000, EU: 1997)	21,2	39,9	35,6	np	np	np	np	56,2	31,6	30,0	47,6	np	41,2	14,4	53,0	49,8	np
LCPE (000 EUR, SI: 2000, EU: 1997)	13,7	35,3	43,8	np	np	np	np	40,7	np	30,0	54,9	np	39,5	10,6	35,8	36,6	25,8
512 do 517: Druga trgovina na debelo																	
TS (%)	36,4	50,6	np	np	np	np	np	np	np	np	np	np	np	np	np	np	np
TS/N (mio EUR, SI: 2000, EU: 1999)	1,3	3,7	4,0	4,6	7,9	np	1,8	3,4	4,2	1,7	2,7	3,9	5,2	1,6	3,3	2,3	4,9
GVAPE (000 EUR, SI: 2000, EU: 1997)	24,2	48,8	53,3	np	np	np	np	45,5	50,9	41,9	65,6	51,0	50,6	22,3	57,6	48,9	np
LCPE (000 EUR, SI: 2000, EU: 1997)	14,8	31,8	39,7	np	np	np	np	35,3	np	29,4	32,2	31,2	35,8	13,0	35,3	37,3	28,5
52: TRGOVINA NA DROBNO																	
TS (%)	25,9	29,3	np	np	np	np	np	np	np	np	np	np	np	np	np	np	np
GVAPE (000 EUR, SI: 2000, EU: 1997)	16,3	23,4	24,1	23,8	np	np	17,0	30,0	18,3	19,0	29,8	19,1	25,2	10,5	33,0	27,1	np
LCPE (000 EUR, SI: 2000, EU: 1997)	12,1	18,6	21,4	17,8	np	np	13,0	24,0	np	22,2	22,0	13,0	20,8	8,3	22,9	24,0	np
5211, 522: Trgovina na drobno z živili, pijačami in tobakom																	
IRPP ¹ (SI:1996-2001, EU: 1995-1999)	139,2	107,6	111,2	np	np	np	np	123,6	126,0	np	np	np	np	np	121,9	np	117,8
TS/N ² (mio EUR, SI: 2000, EU: 1999)	1,2	0,9	1,0	1,8	1,9 ⁵	np	0,3 ⁴	1,9	0,8 ⁴	0,4 ⁵	2,2	1,4 ⁵	1,4	0,3 ⁵	1,8	1,4	2,0
Trgovine na 10.000 preb. ³ (SI: 2000, EU: 1999)	10	20	20	13	8 ⁵	np	50 ⁴	12	23 ⁴	36 ⁵	13	10 ⁵	10	50 ⁵	10	16	12
GVAPE (000 EUR, SI: 2000, EU: 1997)	16,5	22,1	25,5	22,4	np	np	15,4	29,7	17,0	18,7	29,0	14,8	22,1	9,6	34,8	26,7	np
LCPE (000 EUR, SI: 2000, EU: 1997)	12,3	17,7	22,3	13,2	np	np	11,9	22,6	np	22,3	20,1	10,0	18,5	7,5	23,8	22,7	np
5212, 523 do 526: Trgovina na drobno z neživili																	
IRPP ¹ (SI:1996-2001, EU: 1995-1999)	128,7	105,8	np	np	100,0	np	117,8	np	np	np	121,9	np	111,2	np	126,0	123,6	np
TS/N ² (mio EUR, SI: 2000, EU: 1999)	0,6	0,6	0,4	0,9	0,9 ⁵	np	0,2 ⁴	0,5	0,6 ⁴	0,2 ⁵	0,7 ⁵	np	0,9	0,2 ⁵	0,7	0,5	1,2
Trgovine na 10.000 preb. ³ (SI: 2000, EU: 1999)	23	50	59	29	26 ⁵	np	89 ⁴	49	30 ⁴	80 ⁵	52 ⁵	np	30	87 ⁵	32	46	23
GVAPE (000 EUR, SI: 2000, EU: 1997)	15,2	23,9	23,2	24,4	np	np	17,9	30,4	19,7	19,5	30,4	np	26,6	11,1	32,2	27,6	np
LCPE (000 EUR, SI: 2000, EU: 1997)	11,7	20,3	20,5	20,4	np	np	13,9	25,0	np	22,1	23,3	np	21,6	8,7	22,4	24,9	np

Opomba: ¹ IRPP – indeks realnih prihodkov od prodaje; ² Slovenija: prihodki od prodaje na podjetje, EU: celotni prihodki na podjetje; ³ podatki po posameznih državah članicah EU so približki; ⁴ 1997; ⁵ 1998.

Vir: Panorama of European Business, 2001; zaključni računi podjetij za leto 2000; Statistični letopis Republike Slovenije 2001, 2001; Mesečni statistični pregled Republike Slovenije, št. 7, 2002; Eurostat Yearbook, 2002; Mlinar, 2000, str. 22; European Business – facts and figures, 2002.

Tabela 3: Kazalci gostinstva (55) in storitev potovalnih agencij in organizatorjev potovanj; s turizmom povezanih dejavnosti (633)

NACE/SKD	SI	EU	B	DK	D	EL	E	F	IRL	I	L	NL	A	P	FIN	S	UK
55: GOSTINSTVO																	
GVAPE (000 EUR, SI: 2000, EU: 1997)	15,2	21,5	17,8	np	np	np	np	24,8	np	19,1	27,6	32,0	20,7	7,6	27,5	24,1	np
LCPE (000 EUR, SI: 2000, EU: 1997)	11,4	17,6	14,9	np	np	np	np	21,3	np	18,6	19,8	np	17,7	7,0	22,0	24,0	np
551, 552: Dejavnost hotelov in dejavnost domov, kampov in drugih nastanitvenih zmogljivosti za krajši čas																	
Stopnja izkoriščenosti ležišč v hotelih (%; SI: 2000, EU: 1998)	43,2	np	31,6	np	np	nad 50	61,2	nad 50	np	np	23,5	np	np	np	np	np	np
Delež prenočitev v mesecu z največ prenočitvami ¹ (%; 2000)	17,3	13,7	np	np	np	np	np	np	np	np	np	np	np	np	np	np	np
Delež prenočitev v mesecu z najmanj prenočitvami ¹ (%; 2000)	4,9	5,0	np	np	np	np	np	np	np	np	np	np	np	np	np	np	np
Domači turisti ² (000, SI: 2000, EU: 1998)	552	243.133	1.740	1.550	62.982	5.375 ³	25.583	55.345	np	35.552	16	np	5.299	4.021	5.202	9.299	31.169
Tuji turisti ² (000, SI: 2000, EU: 1998)	871	145.159	4.859	1.305	14.457	6.785 ³	20.199	32.339	np	25.927	525	np	12.803	4.974	1.655	2.143	17.188
Prenočitve domačih turistov ² (000, SI: 2000, EU: 1998)	2.081	533.829	3.498	4.339	147.274	13.984	66.552	96.696	5.583 ³	126.178	81	12.622	16.483	9.164	9.494	15.643	81.093
Prenočitve tujih turistov ² (000, SI: 2000, EU: 1998)	2.759	608.684	9.483	4.462	29.735	42.565	111.803	66.330	13.220 ³	87.192	1.089	14.262	53.503	23.241	3.226	4.409	69.309
Dnevi bivanja – domači turisti ¹ (2000)	3,8	2,4	2,0	2,8	2,3	2,6	2,6	1,8	2,4	3,5	3,9	1,8	3,0	2,2	1,8	1,6	2,5
Dnevi bivanja – tuji turisti ¹ (2000)	3,1	3,4	2,0	3,4	2,1	6,3	5,3	2,1	4,3	3,4	2,1	2,1	4,0	4,8	2,0	1,9	3,3
GVAPE (000 EUR, SI: 2000, EU: 1997)	18,5	27,6	35,0	np	np	np	np	28,9	np	25,2 ⁴	33,2	51,2	23,1	14,2	33,3	np	np
LCPE (000 EUR, SI: 2000, EU: 1997)	12,8	20,3	27,2	np	np	np	np	22,7	np	19,3 ⁴	21,4	np	18,9	9,7	24,2	27,2 ⁴	27,2
553 do 555: Gostinske storitve prehrane, točenje pijač in napitkov ter storitve menz ter priprava in dostava hrane																	
GVAPE (000 EUR, SI: 2000, EU: 1997)	11,5	18,9	14,9	np	np	np	np	23,2	13,2	14,7	27,1	27,4	17,9	6,0	25,4	np	np
LCPE (000 EUR, SI: 2000, EU: 1997)	9,7	16,3	11,9	np	np	np	np	20,7	np	18,0	19,2	np	16,1	6,1	21,2	23,5 ⁴	9,9
633: Storitve potovalnih agencij in organizatorjev potovanj; s turizmom povezane dejavnosti																	
GOS/TS (%; SI: 2000, EU: 1997)	7,0	3,1	1,8	np	np	np	5,7	0,8	np	np	np	5,0	2,6	2,1	1,5	1,9	4,1
GVAPE (000 EUR, SI: 2000, EU: 1997)	27,1	32,1	32,2	np	np	np	38,6	33,8	22,8	30,0 ⁴	43,7 ⁴	26,3	33,5	18,4	28,2	np	np
LCPE (000 EUR, SI: 2000, EU: 1997)	18,1	26,4	28,5	np	np	np	28,0	31,9	np	26,3 ⁴	28,2 ⁴	17,2 ⁴	28,3	14,0	26,4 ⁴	32,0 ⁴	31,9

Opomba: ¹ podatek za Slovenijo se nanaša na vse nastanitvene zmogljivosti, podatek za EU pa samo na hotele in podobne obrate; ² podatek se nanaša samo na hotele in podobne obrate; ³ 1997; ⁴ 1996.

Vir: Panorama of European Business, 2001; European Business – facts and figures, 2002; zaključni računi podjetij za leto 2000; Statistični letopis Republike Slovenije 2001, 2001.

Tabela 4: Kazalci transportnih storitev: kopenskega prometa in cevovodnega transporta (60), vodnega prometa (61), zračnega prometa (62) in pomožnih prometnih dejavnosti (63), razen storitev potovalnih in turističnih organizacij (633)

NACE/SKD	SI	EU	B	DK	D	EL	E	F	IRL	I	L	NL	A	P	FIN	S	UK
60: KOPENSKI PROMET																	
GVAPE (000 EUR, SI: 2000, EU: 1999)	17,1	40,2	45,4	53,7	np	np	np	33,4	30,5	34,6	45,4	np	43,8	np	np	34,2	40,8
LCPE (000 EUR, SI: 2000, EU: 1997)	14,0	31,3	39,9	np	np	np	np	32,0	np	np	37,0	np	29,8	14,2	31,2	29,9	28,0
601: Železniški promet																	
Blagovni promet (mrd tkm, SI: 2000, EU: 1999)	2,9	237,2	7,4	1,9	71,4	0,3	11,6	53,4	0,5	21,6	0,7	3,5	15,6	2,2	9,8	18,9	18,4
PLSR ¹ (%; SI: 96-00, EU: 95-99)	2,3	1,5	-0,5	-1,0	0,7	0,0	2,2	2,1	-3,6	-0,1	7,0	2,5	3,4	1,9	0,4	-0,5	6,7
Delež v celotnem blagovnem prometu brez pomorskega prometa (%; SI: 2000, EU: 1999)	np	13,4	14,0	8,3	14,5	1,7	8,9	15,6	7,6	8,0	20,9	3,5	36,9	13,5	26,0	36,6	10,0
Potniški promet (mrd tkm, SI: 2000, EU: 1999)	0,7	291,9	7,4	5,4	72,8	1,6	19,2	66,5	1,4	41,0	0,3	14,3	8,1	4,3	3,4	7,4	38,8
PLSR (%; SI: 96-00, EU: 95-99)	2,8	1,7	1,7	1,6	1,1	0,0	3,0	1,0 ⁸	1,5	-1,4	0,0	0,4	-3,7	-2,2	1,2	2,9	5,1
Delež v celotnem potniškem prometu (%; SI: 2000, EU: 1999)	np	6,2	6,2	6,4	7,9	1,5	4,6	8,0	3,6	4,8	4,8	7,7	8,6	4,1	5,0	7,1	5,3
Pkm/preb. na leto (SI: 2000, EU: 1999)	354,5	776	724	1.015	887	152	487	1.125	373	711	694	904	1.001	430	658	835	653
Železniško omrežje (m/km ² , SI: 2000, EU: 1999)	59	49	112	54	105	17	24	58	28	54	91	68	67	31	17	26	70
Elektrificirane proge (%; SI: 2000, EU: 1999)	42	49	78	26	48	0	56	45	2	66	95	73	61	32	38	75	30
GVAPE (000 EUR, SI: 2000, EU: 1999)	15,7	60,1	51,0	106,4 ⁷	np	np	58,5 ⁷	np	np	37,1 ⁷	55,3 ⁷	np	np	np	np	52,4	np
LCPE (000 EUR, SI: 2000, EU: 1997)	16,4	45,0	np	57,5	np	np	30,0	np	np	40,0	48,0	np	np	np	np	37,8 ⁵	56,4
602: Drug kopenski promet (cestni promet)																	
Blagovni promet (mrd tkm, SI: 2000, EU: 1999)	2,1+2,3 ²	1.318	37,5	16,0	341,7	17,7	111,0	260,3	6,1	232,8	2,3	48,6	16,8 ¹⁰	14,1	27,6	32,8 ⁹	152,9 ⁹
PLSR ¹ (%; SI: 96-00, EU: 95-99)	4,2/23,3 ²	3,0	1,6	1,7	4,1	3,6	3,2	2,8	2,1	3,6	3,9	2,9	2,4	4,0	3,5	2,3	0,8
Avtomobilski promet (mrd pkm, 1999)	np	3.784	98,4	66,5	749,5	73,0	325,2	699,6	31,0	661,4	5,0	152,0	69,0	81,6	54,9	84,2	633,0
PLSR ¹ (%; SI: 96-00, EU: 95-99)	np	1,6	1,5	4,1	0,5	4,4	4,4	1,8	6,0	1,5	1,2	0,7	0,3	5,6	1,8	-0,2	0,8
Pkm/preb. na leto (1999)	np	10.066	9.620	12.496	9.129	6.930	8.250	11.838	8.254	11.467	11.562	9.613	8.526	8.169	10.628	9.506	10.647
Osebnih avtomobilov/km cest (SI: 2000, EU: 1999)	42	52	31	26	63	68	98	27	12	100	46	52	37	45	26	28	60
Osebnih avtomobilov/1.000 preb. (SI: 2000, EU: 1999)	426	460	450	341	515	275	424	465	346	544	610	398	494	330	407	440	414

Tabela se nadaljuje!

Nadaljevanje tabele!

NACE/SKD	SI	EU	B	DK	D	EL	E	F	IRL	I	L	NL	A	P	FIN	S	UK
Avtobusni promet (mrd tkm, SI: 2000, EU: 1999)	1,6	403	12,2 ¹¹	11,2	68,0	21,5	50,0	40,7	5,9	90,2	0,9	15,1	12,9	11,5	7,6	10,6	45,0
PLSR ¹ (%; SI: 96-00, EU: 95-99)	-7,7	1,0	-0,5	1,1	-0,1	1,3	4,8	-0,4	2,6	0,7	0,0	0,4	4,2	3,5	-1,0	3,8	0,3
Pkm/preb. na leto (SI: 2000, EU: 1999)	795	1.073	1.193	2.105	828	2.041	1.268	689	1.571	1.563	2.081	955	1.594	1.149	1.471	1.197	757
GVAPE (000 EUR, SI: 2000, EU: 1999)	18,4	36,3	42,7	46,1	np	np	np	np	np	33,8 ⁷	41,1 ⁷	np	37,3	19,0	37,7	32,4	np
LCPE (000 EUR, SI: 2000, EU: 1997)	11,8	29,0	32,7	np	np	np	np	29,4 ⁶	np	30,0	30,9	np	26,4	np	26,0 ⁶	31,1 ⁶	25,7
61: VODNI PROMET																	
GVAPE (000 EUR, SI: 2000, EU: 1997)	6,1	58,3	47,0	np	np	np	np	40,8	49,4	56,0 ⁵	58,8 ⁵	91,7	78,0	35,5	67,7 ⁵	np	np
LCPE (000 EUR, SI: 2000, EU: 1997)	19,7	37,7	43,4	np	np	np	np	44,6	np	40,0	32,0	31,6 ⁵	51,0	19,9	39,2 ⁵	35,2	40,4
611: Pomorski promet																	
Blagovni promet (mrd tkm, SI: 2000, EU skupaj: 1999, po državah: 1996)	32,0	1.195	54,8	21,3	85,6	62,6	109,0	91,5	11,7	172,8	-	89,1	-	25,9	104,2	30,2	214,6
PLSR ¹ (%; SI: 96-00, EU: 95-99)	-0,9	2,2	np	np	np	np	np	np	np	np	-	np	-	np	np	np	np
612: Promet po rekah, jezerih in prekopih																	
Blagovni promet (mrd tkm, 1999)	-	120	6,2	-	62,7	-	-	6,8	-	0,2	0,3	41,4	2,2	-	0,3	-	0,2
Plovne notrajne vode ³ (m ³ /km ² , 1998)	-	9	51	-	20	-	-	11	-	5	12	123	4	1	18	1	5
62: ZRAČNI PROMET																	
Potniški promet (mrd pkm, SI: 2000; EU: 1999)	0,9	260	6,0	6,1	36,0	18,5	54,5	26,0	4,4	23,1	0,5	8,9	4,5	8,5	5,3	11,5	46,5
PLSR ¹ (%; SI: 96-00, EU: 95-99)	5,7	5,2	9,0	6,3	4,6	2,8	6,3	4,2	9,5	5,0	4,6	8,9	4,0	4,6	6,3	5,0	4,9
Pkm/preb. na leto (1999)	435	692	587	1.146	438	1.756	1.383	440	1.172	400	1.156	563	556	851	1.026	1.298	782
KZPK ⁴ v potniškem prometu (%; 1999)	55,1	62,4	65,7	63,7	74,1	62,0	68,9	76,2	73,9	67,4	49,7	77,3	66,1	67,8	61,9	63,7	70,1
KZPK ⁴ v blagovnem prometu (%; 1999)	46,5	54,2	65,7	64,3	72,5	50,2	56,5	71,4	68,7	67,5	86,9	76,5	66,8	57,2	53,0	64,3	61,9
GVAPE (000 EUR, SI: 2000, EU: 1997)	45,8	64,7	50,8	np	np	np	61,0	56,2	70,7	74,2 ⁵	93,8	np	65,9	47,1	62,2 ⁵	np	np
LCPE (000 EUR, SI: 2000, EU: 1997)	31,0	47,6	45,1	47,8	np	np	40,0	51,5	np	60,0	55,4	np	50,1	33,9	44,2 ⁵	47,2	48,8
63 BREZ 633: POMOŽNE PROMETNE DEJAVNOSTI																	
GVAPE (000 EUR, SI: 2000, EU: 1997)	32,8	52,1	74,2	np	np	np	np	45,4	43,8	np	46,1	59,0	59,3	43,0	47,1	52,6	np
LCPE (000 EUR, SI: 2000, EU: 1997)	18,0	33,1	52,9	np	np	np	np	32,5	np	30,0	29,3	35,1	38,7	22,4	31,9	37,8	20,7

Opomba: ¹ PLSR – povprečna letna stopnja rasti; ² prvi podatek se nanaša na javni prevoz za obdobje 1996-2000, drugi pa na prevoz za lastne potrebe za obdobje 1997-2000; ³ plovni kanali, reke in jezera, ki se redno uporabljajo za transport; ⁴ koeficient zasedenosti prevoznih kapacitet na evropskih zračnih linijah; ⁵ 1996; ⁶ 1997; ⁷ 1998; ⁸ podatek je za obdobje 1994-1999; ⁹ samo domači prevoz; ¹⁰ prevoz v Avstriji z vozili registriranimi v Avstriji; ¹¹ ekstrapolacija podatka za leto 1992.

Vir: Panorama of European Business, 2001; European Business – facts and figures, 2002; zaključni računi podjetij za leto 2000; Statistični letopis Republike Slovenije 2001, 2001; Letni pregled prometa in zvez 1999, 2001; Letni pregled transporta in komunikacij 2000, 2002; European Union Energy & Transport in Figures, 2001.

Tabela 5: Kazalci finančnega posredništva (65), zavarovalništva in dejavnosti pokojninskih skladov (66) ter pomožnih dejavnosti v finančnem posredništvu (67)

NACE/SKD	SI	EU	B	DK	D	EL	E	F	IRL	I	L	NL	A	P	FIN	S	UK
65: FINANČNO POSREDNIŠTVO, RAZEN ZAVAROVALNIŠTVA IN DEJAVNOSTI POKOJNINSKIH SKLADOV¹																	
Poslovne enote na kreditno institucijo (SI: 2000, EU: 1999)	22	24	65	12	20	65	102	23	np	31	2	40	6	25 ²	5	10	31
Kreditne institucije in njihove poslovne enote na 10.000 preb. (SI: 2000, EU: 1999)	2,9	5,5	5,7	4,4	7,5	2,3	10,0	4,4	3,1 ²	4,7	7,2	4,3	6,7	5,5	3,8	2,4	2,6
Povprečna bilančna vsota na kreditno institucijo (mio EUR, SI: 2000, EU: 1998)	26,2	1.956	2.965	817	862	2.722	3.081	4.094	1.342	1.869	2.343	2.422	466	1.307	387	7.553	8.639
Povprečna letna st. rasti obsega poslovanja kreditnih institucij (%; SI: 96-00, EU: 94-97)	4,7	4,4	np	np	np	np	np	np	np	np	np	np	np	np	np	np	np
66: ZAVAROVALNIŠTVO IN DEJAVNOST POKOJNINSKIH SKLADOV, RAZEN OBVEZNEGA SOCIALNEGA ZAVAROVANJA																	
BOZP ³ /preb. (EUR, SI: 2000, EU: 1999)	498	2.011	1.856	2.116	2.053	np	841	2.157	3.169	1.157	18.437	2.324	1.534	654	1.080	1.942	3.894
Struktura BOZP ³ po zavarovalnicah (%; SI: 2000, EU: 1997):																	
Življenjske zavarovalnice	0,1	43,5	np	56,9	32,5	np	28,6	44,2	np	26,3	54,5	np	7,6	28,1	47,1	56,4	np
Neživljenjske zavarovalnice	20,2	27,6	np	37,0	47,0	np	21,2	32,4	np	20,5	9,6	np	10,7	28,1	52,8	43,4	np
Kompozitne zavarovalnice	70,7	22,5	np	0,0	0,0	np	48,0	20,7	np	49,6	0,0	np	72,1	43,7	0,0	0,0	np
Pozavarovalnice	9,0	6,3	np	6,0	20,4	np	2,1	2,7	np	3,7	35,9	np	9,6	0,2	0,1	0,1	np
Struktura BOZP ³ po zavarovanjih (%; 2001):																	
Življenjsko zavarovanje	21,0	63,7	64,9	63,6	44,4	48,0	54,3	66,0	73,8	59,7	88,2	58,8	47,1	56,5	78,7	72,7	79,3
Neživljenjska zavarovanja	79,0	36,3	35,1	36,4	55,6	52,0	45,7	34,0	26,2	40,3	11,8	41,2	52,9	43,5	21,3	27,3	20,7
Struktura BOZP ³ neživljenjskih zavarovanj (%; SI: 2000, EU: 1999):																	
Avtomobilsko zavarovanje	34,5	35,2	31,7	30,8	27,3	np	45,0	36,0	40,7	60,4	28,5	22,3	34,2	51,1	34,4	34,4	np
Zdravstveno in nezgodno zavarovanje	41,6	26,1	16,5	21,5	35,8	np	20,6	22,1	6,1	13,0	3,4	46,3	29,0	27,5	27,8	17,1	np
Požarno in premoženjsko zavarovanje	15,8	18,7	23,7	40,8	16,3	np	3,7	25,4	19,4	12,6	16,1	16,5	21,4	15,5	22,9	31,3	np
67: POMOŽNE DEJAVNOSTI V FINANČNEM POSREDNIŠTVU⁴																	
Borza: število izdajateljcev brez investicijskih skladov (31.12.2001)	151	8.543	1.345	217	984	314	1.482	1.345	87	294	257	1.345	113	99	155	305	2.891
Borza: Tržna kapitalizacija domačih podjetij – delnice (mrd EUR, 12.2001)	3,8	7.632	2.070	95,5	1.204	95,2	525,8	2.070	84,6	592,3	25,5	2.070	28,3	52,0	213,9	262,9	2.382
Borza: Promet vključno z investicijskimi skladi (mrd EUR, 12.2001)	1,3	13.769	3.563	81,0	1.611	42,3	941,7	3.563	25,5	1.748	0,8	3.563	8,6	30,8	202,7	423,3	5.090

Opomba: ¹ podatki o kreditnih institucijah za Slovenijo se nanašajo samo na banke, v EU pa na banke in hranilnice; ² 1998; ³ bruto obračunana zavarovalna premija; ⁴ podatki za Belgijo, Francijo in Nizozemsko se nanašajo na borzo Euronext, ki je nastala septembra 2000 z združitvijo borze v Bruslju, Parizu in Amsterdamu.

Vir: Panorama of European Business, 2001; European Business – facts and figures, 2002; Poročilo o nadzoru bančnega poslovanja v letu 2000 in prvi polovici leta 2001, 2001; Letno poročilo za leto 2000, Banka Slovenije; Bilten Banke Slovenije, št. 4, 2002; Kenda, 2002, str. 22; Agencija za zavarovalni nadzor; Annual statistics. World Federation of Exchanges; European Business – facts and figures, 2002; Ljubljanska borza vrednostnih papirjev.

Tabela 6: Kazalci najema (71), raziskovanja in razvoja (73) ter drugih poslovnih dejavnosti (74)

NACE/SKD	SI	EU	B	DK	D	EL	E	F	IRL	I	L	NL	A	P	FIN	S	UK
71, 73, 74: NAJEM, RAZISKOVANJE IN RAZVOJ TER DRUGE POSLOVNE DEJAVNOSTI																	
GVA (mio EUR, SI: 2000, EU skupaj: 1999, EU po državah: 1997)	662	545.200	10.746	np	np	np	np	62.435	2.360	34.795	984	np	7.339	3.309	3.619	10.935	103.057
Zaposleni z vsaj VI. stop. izobrazbe (% 2000)	31,1 ¹	40,5 ⁵	56,3	44,3	38,9	62,3	45,4	42,0	56,8 ⁵	32,8	47,5	42,2	29,4	26,1	55,2	45,6	45,4
71: DAJANJE STROJEV IN OPREME BREZ UPRAVLJALCEV V NAJEM																	
GVA (% SI: 2000, EU skupaj: 1999, EU po državah: 1997)	0,5	11,6	11,5	np	np	np	np	12,3	8,2	1,2	11,0	np	17,0	18,6	5,2	7,4	9,9
Lizing opreme, TS (mio EUR, SI: 2002, EU: 2000)	533	136,4 ²	2.729	2.366	31.400	np	7.102	19.691	1.842	17.137	204 ⁶	3.215	3.313	2.874	707	4.891	38.948
Lizing osebnih in komercial. vozil (% SI: 2001, EU: 2000)	70,5	47,1	41,2	40,4	62,7	np	43,2	45,4	70,0	36,7	np	26,1	66,2	47,8	31,7	58,6	39,3
GVAPE (000 EUR, SI: 2000, EU: 1997)	21,3	111,8	140,7	np	np	np	np	117,9	34,1	30,0	209,4 ⁴	120,5	211,8	68,4	73,3	np	np
LCPE (000 EUR, SI: 2000, EU: 1997)	11,7	27,8	33,4	np	np	np	np	28,1	np	20,0	43,9	np	30,2	12,1	28,7 ⁴	31,3	22,3
73: RAZISKOVANJE IN RAZVOJ																	
GVA (% SI: 2000, EU skupaj: 1999, EU po državah: 1997)	4,2	2,5	2,8	np	np	np	np	1,7	0,5	2,2	10,4	np	0,8	0,1	1,4	4,8	3,3
GVAPE (000 EUR, SI: 2000, EU: 1997)	28,8	44,6	84,5	np	np	np	np	48,6	32,6	40,0	58,0	np	43,2	14,6	36,5	43,1	np
LCPE (000 EUR, SI: 2000, EU: 1997)	22,2	42,3	63,7	np	np	np	np	47,5	np	40,0	57,3	np	47,6	9,4	np	41,7	31,1
74: DRUGE POSLOVNE DEJAVNOSTI																	
GVA (% SI: 2000, EU skupaj: 1999, EU po državah: 1997)	95,2	85,9	85,6	np	np	np	np	86,0	91,2	96,6	78,6	np	82,3	81,3	93,4	87,8	86,8
GVAPE (000 EUR, SI: 2000, EU: 1997)	21,0	31,8	31,6	np	np	np	np	36,5	31,1	np	37,5	np	38,1	13,5	39,0	36,9	np
LCPE (000 EUR, SI: 2000, EU: 1997)	15,2	25,1	26,8	np	np	np	np	32,7	np	np	25,6	np	28,7	11,4	29,8	34,9	20,9
741: Pravno, davčno in podjetniško svetovanje																	
GVA (% SI: 2000, EU skupaj: 1999, EU po državah: 1997)	26,7	32,3	37,0	np	np	np	np	27,7	50,6	41,9	39,2	np	32,1	27,5	34,2	33,8	29,1
GVAPE (000 EUR, SI: 2000, EU: 1997)	25,1	47,9	55,8	np	np	np	np	57,2	40,3	38,5 ⁴	67,2	49,8	48,5	20,9	59,1	np	np
LCPE (000 EUR, SI: 2000, EU: 1997)	17,4	36,5	52,9	np	np	np	np	47,9	np	30,0	43,2	np	33,5	16,6	34,2 ⁴	44,0	26,0
742, 743: Projektiranje, inženiring in tehnično svetovanje; tehnični preizkusi in analize																	
GVA (% SI: 2000, EU skupaj: 1999, EU po državah: 1997)	44,2	15,9	12,4	np	np	np	np	14,5	14,6	21,8	13,4	np	19,6	15,4	27,1	26,3	18,3
GVAPE (000 EUR, SI: 2000, EU: 1997)	25,9	38,3	40,4	np	np	np	30,0	48,0	37,4	30,0	51,7	35,4	43,5	22,6	41,6	41,2	np
LCPE (000 EUR, SI: 2000, EU: 1997)	17,5	33,3	44,3	np	np	np	20,0	44,2	np	30,0	35,9	np	38,3	16,9	np	39,2	31,2

Tabela se nadaljuje!

Nadaljevanje tabele!

NACE/SKD	SI	EU	B	DK	D	EL	E	F	IRL	I	L	NL	A	P	FIN	S	UK
744: Ekonomska propaganda																	
GVA (%; SI: 2000, EU skupaj: 1999, EU po državah: 1997)	3,0	7,2	4,8	np	np	np	np	7,1	4,6	3,6	2,2	np	7,3	8,0	7,4	8,7	4,7
Izdatki za oglaševanje/preb. (EUR, SI: 11.2001 do 10.2002, EU: 2000)	119	202	181	271	237	154	142	169	173	136	169	230	231	169	210	229	288
Izdatki za direktno pošto/preb. (EUR, 1999)	np	116,5	64	71	133	np	66	109	22	np	np	460	136	4	89	80	130
Število naslovljene in nenaslovljene pošte/preb. (1999)	np	291	107	400	267	np	24	373	86	np	np	669	531	83	314	387	73
GVAPE (000 EUR, SI: 2000, EU: 1997)	17,8	41,6	42,1	np	np	np	np	47,2	26,9	49,5 ⁴	42,4	48,9	52,0	16,5	49,0	np	np
LCPE (000 EUR, SI: 2000, EU: 1997)	19,4	34,5	34,5	np	np	np	np	38,7	np	36,5 ⁴	31,8	np	36,0	12,0	32,6 ⁴	33,7	31,8
745: Dejavnost agencij za zaposlovanje in posredovanje delovne sile																	
GVA (%; SI: 2000, EU skupaj: 1999, EU po državah: 1997)	1,7	9,2	15,6	np	np	np	np	17,2	4,3	0,2	8,7	np	6,5	5,9	3,0	0,3	12,1
Število agencij (SI: 2002, EU: 2000)	58	np	68 ³	270	3811	np	335	400 ³	650	np	np	4.142	300	200	np	400	np
Število poslovalnic (SI: 2002, EU: 2000)	96	np	846 ³	np	5.797	np	2.600	4.600	710	np	np	2.600 ³	999	90	np	250 ³	11.850
Zaposleni prek agencij v vseh zaposlenih (%; 2000)	np	1,6	1,6 ⁶	0,3	0,9	np	0,7	2,7 ⁶	1,4	0,2 ⁶	2,0 ⁶	4,5	0,7 ⁶	1,0	0,4 ⁶	1,0	4,7
GVAPE (000 EUR, SI: 2000, EU: 1997)	41,6	21,6	15,7	np	np	np	np	26,4	26,3	np	15,2	11,0	30,6	9,3	24,2	36,1	np
LCPE (000 EUR, SI: 2000, EU: 1997)	33,7	20,3	14,9	np	np	np	np	25,4	np	np	14,5	np	29,5	8,7	19,6 ⁴	32,3	17,1
746: Poizvedovalne dejavnosti in varovanje																	
GVA (%; SI: 2000, EU skupaj: 1999, EU po državah: 1997)	7,1	2,2	2,9	np	np	np	np	3,2	5,2	3,4	3,4	np	1,9	5,2	2,7	3,4	2,4
GVAPE (000 EUR, SI: 2000, EU: 1997)	11,7	23,7	33,0	np	np	np	16,4 ⁴	20,8	21,9	np	26,6	31,6	23,9	10,7	25,0	26,8	np
LCPE (000 EUR, SI: 2000, EU: 1997)	9,8	20,5	30,9	np	np	np	15,0 ⁴	20,3	np	np	24,3	np	22,6	9,8	21,5 ⁴	23,0	17,4
747: Čiščenje stavb																	
GVA (%; SI: 2000, EU skupaj: 1999, EU po državah: 1997)	6,9	5,7	6,8	np	np	np	np	6,4	3,0	11,2	6,3	np	7,8	7,0	10,4	6,8	3,8
GVAPE (000 EUR, SI: 2000, EU: 1997)	9,6	14,5	19,1	np	np	np	np	17,8	7,7	15,5 ⁴	15,9 ⁴	13,8	16,6	5,6	18,8	np	np
LCPE (000 EUR, SI: 2000, EU: 1997)	8,6	14,5	17,3	np	np	np	np	16,7	np	16,0 ⁴	12,9	np	13,9	5,0	20,2	20,4	7,8

Opomba: ¹ podatek se nanaša na celotno SKD področje K, ki poleg najema in poslovnih storitev vključuje še poslovanje z nepremičninami ter računalništvo in z njim povezane dejavnosti; ² podatek je vsota razpoložljivih podatkov po državah, izražen je v mrd EUR; ³ samo člani CIETT-a; ⁴ 1996; ⁵ 1997; ⁶ 1999.

Vir: Panorama of European Business, 2001; European Business – facts and figures, 2002; zaključni računi podjetij za leto 2000; Statistični letopis Republike Slovenije 2001, 2001; Finančni trgi, december 2002, 2002; Bruto vrednost oglaševanja, Gospodarski vestnik, št. 46, 2002, str. 91; Annual Report of Activities 2001, CIETT; Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve.

Tabela 7: Kazalci informacijsko-komunikacijskih dejavnosti (64 in 72)

NAČESK/D	SI	EU	B	DK	D	EL	E	F	IRL	I	L	NL	A	P	FIN	S	UK
64: POŠTNE IN TELEKOMUNIKACIJSKE STORITVE																	
Računalniške in telekomunikacijske storitve, TS (SI: v mio EUR, EU: v mrd EUR, 2000)	786	336,8	np	np	np	np	np	np	np	np	np	np	np	np	np	np	np
- od tega telekomunikacijske storitve (%)	81,7	61,3	np	np	np	np	np	np	np	np	np	np	np	np	np	np	np
- od tega programska oprema in IT storitve (%)	18,3	38,7	np	np	np	np	np	np	np	np	np	np	np	np	np	np	np
GVAPE (000 EUR, SI: 2000, EU: 1997)	39,3	71,9	60,1	60,3	np	np	np	56,7	69,6	70,0	184,4	np	53,7	63,0	47,6	54,0	np
LCPE (000 EUR, SI: 2000, EU: 1997)	18,2	34,4	37,8	38,5	np	np	np	37,1	np	30,0	42,4	np	29,8	24,4	np	35,2	np
641: Poštne in kurirske storitve																	
Prebivalci na stalno pošto enoto (2000)	3.727	4.396	7.492	4.784	6.075	5.626	10.621	3.534	1.980	3.856	4.074	6.950	3.243	2.648	3.521	5.139	3.202
Prebivalci na poštni nabiralnik (2000)	674	531	545	587	772	1.044	441	613	715	374	807	350	533	515	241	532	523
Prebivalci na poštni avtomat (2000)	0	60.654	0	7.447	191.891	6.775	8.679	20.644	962.700	3.780	338.798	6.215	16.967	43.288	2.043	29.864	np
GVAPE (000 EUR, SI: 2000, EU: 1997)	17,6	36,1	32,2	27,7	np	np	np	35,0 ¹	41,8	25,9 ¹	87,1	np	25,3	24,1	25,9	np	np
LCPE (000 EUR, SI: 2000, EU: 1997)	15,2	28,1	29,3	25,5	np	np	np	33,1 ¹	np	27,6 ¹	40,5	np	23,4	19,7	20,6 ¹	33,3 ¹	np
642: Telekomunikacije																	
Fiksni telefonski priključki na 100 preb. (SI: 2001, EU: 2000)	47,4	54,9	49,8	74,9	61,1	54,0	44,3	57,3	42,1	47,1	68,3	62,2	46,8	43,0	54,1	68,8	58,3
Naročniki mobilne telefonije na 100 preb. (SI, EU skupaj: 12.2001, EU po državah: 12.2000)	75,8	72,4	52,1	63,1	58,7	56,3	62,7	49,1	65,9	73,2	87,2	67,5	77,2	66,7	72,1	71,9	72,9
Število strežnikov na 100 preb. (7.2001)	1,4	3,3	3,2	8,8	2,9	1,3	1,2	1,5	3,1	1,5	3,1	16,1	6,4	1,6	15,2	7,6	3,3
Uporabniki interneta na 100 preb. (2.2001)	19	31	np	54	29	10	22	25	np	27	np	53	48	21	51	58	40
GVAPE (000 EUR, SI: 2000, EU: 1997)	69,8	170,7	107,0	139,1	np	np	np	102,1 ¹	92,4	132,6 ¹	732,0	np	54,3 ²	93,9	83,3	np	np
LCPE (000 EUR, SI: 2000, EU: 1997)	22,4	43,7	51,8	69,3	np	np	np	41,2 ¹	np	38,2 ¹	53,1	np	29,9 ²	28,0	30,6 ¹	45,1 ¹	49,4
72: RAČUNALNIŠTVO IN Z NJIM POVEZANE DEJAVNOSTI																	
Osebnih računalnikov na 100 preb. (SI, EU skupaj: 2001, EU po državah: 2000)	27,5	30,4	34,2	43,2	33,6	7,1	14,7	30,3	36,0	20,8	45,9	39,7	27,7	10,5	39,6	50,7	33,9
GVAPE (000 EUR, SI: 2000, EU: 1997)	31,7	49,7	54,3	np	np	np	np	51,6	53,2	35,7 ¹	48,1 ¹	71,8	51,7	24,8	53,3	52,5	np
LCPE (000 EUR, SI: 2000, EU: 1997)	22,5	39,6	49,7	np	np	np	np	46,3	np	32,1 ¹	42,7 ¹	np	44,0	20,0	41,3	49,1	np

Opomba: ¹ 1996; ² skupina 642 vključuje tudi dejavnost državne pošte.

Vir: Panorama of European Business, 2001; European Business – facts and figures, 2002; Eurostat Yearbook, 2002; Letno ekonomsko ogledalo, 2001; zaključni računi podjetij za leto 2000; Letno poročilo 2000, Pošta Slovenije; Statistični letopis Republike Slovenije 2001, 2001; Statistični letopis 2002, 2002; ITU (2001); Eurostat. Statistics in Focus. Theme 4, št. 37/2001, 8/2002, 17/2002.

Tabela 8: Kazalci avdio-vizuelnih dejavnosti (921, 922, 2214 in 2231)

NACE/SKD	SI	EU	B	DK	D	EL	E	F	IRL	I	L	NL	A	P	FIN	S	UK
921: Filmska in video dejavnost																	
Kinematografi na 100.000 preb. (SI: 1999, EU: 2000)	4,3	2,8	1,3 ⁴	3,1	2,1	3,1 ⁴	3,3	3,7 ⁴	1,7 ⁴	3,9	1,8 ⁴	1,1	2,9 ⁴	3,7	4,4	9,2	1,2
Kinoplatna na kinematograf (SI: 1999, EU: 2000)	1	2,4	3,4	2,1	2,8	1,2 ⁴	2,7	2,3 ⁴	4,2 ⁴	2,0	2,6 ⁴	3,1	2,1 ⁴	1,5	1,5	1,4	4,3
Sedeži na kinoplatno (SI: 1999, EU: 2000)	289 ⁶	228	229	157	183	np	351 ⁴	206 ⁴	189 ⁴	np	213 ⁴	187	143 ⁴	304	172	168	240 ⁴
Št. kinovstopnic na sedež (SI: 1999, EU: 2000)	80	147	221	194	175	np	110 ⁴	162 ⁴	281 ⁴	np	304 ⁴	205	226 ⁴	np	120	89	201 ⁴
Št. kinovstopnic na preb. (SI: 1999, EU: 2000)	1,0	2,3	2,3	2,0	1,9	1,3	3,4	2,8	3,3	1,9	3,0	1,4	2,0	1,9	1,4	1,9	2,4
Bruto prihodka od prodaje kinovstopnic na preb. (EUR, 2000)	np	11,8	11,1	14,0	10,0	6,6	13,6	15,1	15,4	7,2	17,4	8,1	11,9 ⁴	6,1 ⁴	9,0	15,3	15,9
Posneti celovečerci (SI: 1999, EU: 2000)	3	604	12	23	75	18	98	171	3	103	8	23	23 ⁴	10	10	38	90
Prodajalne videokaset na 100.000 preb. (1998)	np	11,3	18,6 ²	34,0	12,2 ²	1,4 ²	7,8	8,5 ²	44,7	6,1 ⁴	np	16,0	9,3	4,0 ⁵	29,0 ⁵	56,5 ²	8,3 ⁵
Izposojevalnice videokaset na 100.000 preb. (2000)	np	6,9	6,8	39,7 ⁴	5,6	5,0 ⁴	11,7	2,0 ⁴	26,3 ⁴	6,1	3,6	7,8	4,3 ⁴	7,2	19,3	6,8 ⁴	6,2
Prodaja videokaset: prihodka/preb. (EUR, 2000)	np	9,8	7,3	15,8	5,2	0,6 ³	4,1	16,4	10,0 ³	4,6	7,3 ²	6,6	7,0 ³	3,3 ³	9,9 ⁴	7,6	23,0
Izposoja videokaset: prihodka/preb. (EUR, 2000)	np	5,5	6,6	13,1	4,0	1,2 ³	4,4	3,9 ⁴	20,1 ³	1,9	3,3 ²	6,6	3,8 ³	1,2 ³	4,7 ⁴	9,2	12,6
Gospodinjstva z videorekorderjem (% , 2000)	70,0	72,4	74,2	83,0 ⁴	68,6	38,2 ⁴	70,1	73,7	69,0 ³	64,0	72,2 ³	76,6	73,0 ³	59,2 ³	70,7	76,7	85,9
Gospodinjstva z DVD predvajalnikom (% , 2000)	np	3,2	4,2	2,9	2,9	0,4 ³	2,8	4,9	0,6 ³	1,4	np	3,1	0,5 ³	0,4 ³	1,9	2,6	5,1
922: Radijska in televizijska dejavnost																	
Gospodinjstva s TV (% , 2000)	96,0	95,8	95,0	96,5	99,7	99,0 ³	93,3	93,0	95,0 ⁴	95,6	100,0 ³	98,7	94,0 ³	91,1 ³	95,5	93,0	94,9
Kabelska TV (% , SI: 1999, EU: 2001)	42	31	94	45	57	0	3	13	54	0	78	94	35	24	32	44	16
Satelitska TV (% , SI: 1999, EU: 2001)	20	19	5	23	36	3	18	20	10	12	19	5	45	9	10	26	23
Število nacionalnih TV programov ⁷ (2000)	2	4	2 ³	3 ⁴	14	3	np	4	3 ³	6	1 ⁴	3 ²	2 ⁴	2	3 ⁴	4	2 ³
Povprečni čas TV predvajanja (ure/dan, 2000)	18	17	11	13	22	np	18	22	21	22	np	16	23	15	14	12	19
Povprečni čas gledanja TV (minute/dan, SI: 2001, EU: 2000)	189	204	193	151	203	236	210	196	181	239	124 ⁴	156	144	202 ⁴	171	150	221
2214 in 2231: Izdajanje posnetih nosilcev zvočnega zapisa in razmnoževanje zvočnih zapisov																	
Število prodanih zvočnih zapisov/ preb. (2000)	0,9	2,8	2,9	3,8	3,4	0,9	1,8	2,7	2,9	0,8	np	2,5	2,9	1,7	2,3	3,6	4,7
Izdatki za zvočne zapise/preb. (EUR, 2000)	9,8	28,3	28,4	47,5	28,3	9,3	15,5	31,1	34,9	10,0	np	31,2	38,8	15,4	24,4	39,5	51,6
GVAPE (EUR, SI: 2000, EU: 1997)	39,2	67,1	np	np	np	np	56,5	77,7	np	42,0 ¹	np	68,2	159,6	17,7	43,2	29,7	109,1
LCPE (EUR, SI: 2000, EU: 1997)	24,6	31,2	np	np	np	np	26,1	43,1	np	32,7 ¹	np	32,4	35,1	11,8	30,7	26,4	42,9

Opomba: ¹ 1996; ² 1997; ³ 1998; ⁴ 1999; ⁵ 2000; ⁶ podatek prikazuje število sedežev na kinematograf in je približek števila sedežev na kinoplatno, glede na to, da ima večina (88%) kinematografov eno kinoplatno; ⁷ TV programi, katerih gledanje je omogočeno na celotnem državnem ozemlju.

Vir: Panorama of European Business, 2001; European Business – facts and figures, 2002; Statistični letopis Republike Slovenije 2001; Statistične informacije, št. 18, 2001; Statistične informacije, št. 56, 2002; zaključni računi podjetij za leto 2000; Vehovar, Kuhar, 2001, str. 30; Mediana BGP (polletje 2001); Eurostat. Statistics in Focus. Theme 4, št. 18/2002, 21/2002, 24/2002.

Tabela 9: Bruto dodana vrednost na zaposlenega in stroški dela na zaposlenega v Sloveniji v letu 2000 kot deleži EU povprečij iz leta 1997 (v %)

	SKD ODDELKI, SKUPINE IN RAZREDI	GVAPE	LCPE
45	Gradbeništvo	49,1	45,2
451	Pripravljalna dela na gradbiščih	66,2	50,6
452	Gradnja objektov in delov objektov	45,0	44,4
453	Inštalacije pri gradnjah	55,3	45,9
454	Zaključna gradbena dela	59,5	41,5
455	Dajanje strojev in naprav za gradnjo in rušenje v najem, skupaj z upravljalci strojev	59,3	36,9
70	Poslovanje z nepremičninami	56,8	58,2
50	Prodaja, vzdrževanje in popravila motornih vozil; trgovina na drobno z motornimi gorivi	87,1	65,3
501	Trgovina z motornimi vozili	75,5	58,7
502	Vzdrževanje in popravila motornih vozil	66,5	55,3
503	Trgovina z rezervnimi deli in dodatno opremo za motorna vozila	58,2	48,0
504	Trgovina, vzdrževanje in popravila motornih koles; trgovina s posameznimi deli in opremo	82,1	46,2
505	Trgovina na drobno z motornimi gorivi	142,6	99,5
51	Posredništvo in trgovina na debelo, razen z motornimi vozili	49,0	44,9
511	Posredništvo	53,1	38,8
512	Trgovina na debelo s kmetijskimi surovinami in živimi živalmi	51,9	53,4
513	Trgovina na debelo z živili, pijačami, tobačnimi izdelki	39,9	48,9
514	Trgovina na debelo z izdelki široke porabe	58,3	53,5
515	Trgovina na debelo z nezemeljskimi polizdelki, ostanki in odpadki	46,1	46,4
516	Trgovina na debelo s stroji, napravami, priborom	55,8	44,0
517	Druga trgovina na debelo	55,3	48,8
52	Trgovina na drobno, razen z motornimi vozili; popravila izdelkov široke porabe	69,7	65,1
521	Trgovina na drobno v nespecializiranih prodajalnah	67,6	65,6
522	Trgovina na drobno z živili, pijačami in tobačnimi izdelki v specializiranih prodajalnah	68,2	60,5
5211, 522	<i>Trgovina na drobno z živili, pijačami in tobakom</i>	74,7	69,5
523	Trgovina na drobno s farmacevtskimi, medicinskimi, kozmetičnimi in toaletnimi izdelki	68,2	76,2
524	Trgovina na drobno v drugih specializiranih prodajalnah	70,0	60,8
525	Trgovina na drobno z rabljenim blagom	61,9	46,6
526	Trgovina na drobno zunaj prodajaln	87,2	63,5
5212, 523 do 526	<i>Trgovina na drobno z neživili</i>	63,6	57,6
527	Popravila izdelkov široke porabe	86,6	54,9
55	Gostinstvo	70,7	64,8
551, 552	Dejavnost hotelov in dejavnost domov, kampov in drugih nastanitvenih zmogljivosti za krajši čas	67,0	63,1
553 do 555	Gostinske storitve prehrane, točenje pijač in napitkov ter storitve menz, priprava in dostava hrane	60,8	59,5
633	Storitve potovalnih agencij in organizatorjev potovanj; s turizmom povezane dejavnosti	84,4	68,6
60	Kopenski promet	42,5	44,7
601	Železniški promet	26,1	36,4
602	Drug kopenski promet	50,7	40,7
61	Vodni promet	10,5	52,3
611	Pomorski promet	8,4	51,3
612	Promet po rekah, jezerih in prekopih	35,7	24,8
62	Zračni promet	70,8	65,1
63 brez 633	Pomožne prometne dejavnosti	63,0	54,4
71	Dajanje strojev in opreme brez upravljalcev v najem	19,1	42,1
73	Raziskovanje in razvoj	64,6	52,5
74	Druge poslovne dejavnosti	66,0	60,6
741	Pravno, davčno in podjetniško svetovanje	52,4	47,7
742, 743	Projektiranje, inženiring in tehnično svetovanje; tehnični preizkusi in analize	67,6	52,9
744	Ekonomska propaganda	42,8	56,2
745	Dejavnost agencij za zaposlovanje in posredovanje delovne sile	192,6	166,0
746	Poizvedovalne dejavnosti in varovanje	49,4	47,8
747	Čiščenje stavb	66,2	59,3
64	Poštna in telekomunikacijske storitve	54,7	52,9
641	Poštna in kurirske storitve	48,8	54,1
642	Telekomunikacije	40,9	51,3%
72	Računalništvo in z njim povezane dejavnosti	63,8	56,8
2214, 2231	Izdajanje posnetih nosilcev zvočnega zapisa in razmnoževanje zvočnih zapisov	58,4	78,8

Opomba: GVAPE oddelka 60 in njegovih dveh skupin je primerjena s povprečno GVAPE v EU v letu 1999.

Vir: zaključni računi podjetij za leto 2000; Panorama of European Business, 2001; European Business – facts and figures, 2002.